﴿ وَلِلَّهِ مِيرَٰثُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ﴾

ئاسمانلارنىڭ ۋە زېمىننىڭ مىراسى ئاللاھنىڭدۇر (يەنى كائىناتتىكى ھەممە نەرسە ئاللاھنىڭ مۈلكى بولۇپ، ئۇلار پانىي بولغاندىن كېيىن ئاللاھنىڭ دەرگاھىغا قايتىدۇ). ئاللاھ قىلغان ئەمەللىرىڭلاردىن خەۋەرداردۇر.

ئىسلام مىراس تەقسىمات قائىدىلىرى

قال رسول الله ﷺ:

«تَعَلَّمُوا الْفَرَائِضَ وَعَلِّمُوْهَا فَاِنَّهُ نِصْفُ الْعِلْمِ وَهُوَ يُنْسٰى وَهُوَ اَوَّلُ عِلْمٍ يُنْزَعُ مِنْ اُمَّتِىْ» «مىراس ئىلىملىرىنى ئۆگىنىڭلار ۋە باشقىلارغا ئۆگىتىڭلار، چۈنكى ئۇ (دىنىي) ئىلىمنىڭ يېرىمىدۇر. شۇنداقلا بۇ، مېنىڭ ئۈممىتىم ئەڭ بۇرۇن ئۇنتۇپ كېتىدىغان ۋە زايە قىلىۋېتىدىغان ئىلىمدۇر».

ـــ ئىبن ماجە رىۋايىتى.

كىرىش سۆز

(ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىبان ئاللاھنىڭ ئىسمى بىلەن باشلايمەن)

ئىسلام شەرىئىتىدىكى مىراسقا ئائىت ئەھكاملار بولسا ئىسلام دىنىنىڭ مۇقەددەس ئەھكاملىرىدىن بىرىدۇر.

مىراس ئىلمى ئالىملىرىمىز (ئاللاھ تائالا ئۇلارغا رەھمەت قىلغاي) زور ئىجتىھاد بىلەن ئۇلۇغ «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىفنى ئاساس قىلىپ، ساھابە-كىراملار (ئاللاھ تائالا ئۇلاردىن رازى بولغاي)نىڭ سۆزلىرى ۋە ئەمەلىيىتىدىن پايدىلىنىپ، دۇنيانىڭ ھەممە يېرىگە ئۇيغۇن كېلىدىغان، ھەربىر دەۋرگە مۇۋاپىق كېلىدىغان، ئىنتايىن مۇكەممەل بولغان مەزكۇر ئەھكامنى شەرھلەپ چىقتى.

ناھايىتى ئەپسۇسكى، ئۇنىڭ بىزنىڭ تىل-يېزىقىمىزدا تەرجىمە ۋە نەشر قىلىنغان كىتابچىسى يوق بولغاچقا، كەڭ مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ دېگۈدەك ھالدا ئۇنىڭدىن بىخەۋەر قالغانلىقى، ئۇنىڭغا بولغان تونۇشىنىڭ يېتەرلىك بولماسلىقى ۋە ئەمەل قىلىشقا ئېتىبار بەرمەسلىكى قاتارلىق بىر قاتار سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن دىيارلىرىمىزدا بۇ مىراس تەقسىمات ئەھكاملىرىغا تېگىشلىك رەۋىشتە ئەمەل قىلىش ھازىرغىچە ئومۇملىشىپ كېتەلمىدى.

شۇنىڭ بىلەن نۇرغۇن مۇسۇلمانلىرىمىزدا مىراسنى تەقسىم قىلمايدىغان، تەقسىم قىلسىمۇ ئۆز رايىچە تەقسىم قىلىدىغان، ئېرىنىڭ مىراسىنى خاتۇنى ئىگىلىۋالىدىغان، خاتۇنىنىڭ مىراسىنى ئېرى ئىگىلىۋالىدىغان، ئومۇملاشتۇرۇپ

ئېيتقاندا، ئىسلام مىراس تەقسىمات قائىدىلىرى بويىچە ئىش قىلمايدىغان، ھەتتا ئاللاھقا ئاسىي بولۇپ، مىراسنى غەيرىيىنىڭ تەقسىم قىلىپ بېرىشىنى تەلەپ قىلىدىغان ئەھۋاللار ئېغىر دەرىجىدە سادىر بولدى ۋە بولۇۋاتىدۇ.

يۇقىرىقى ئەھۋاللارنى نەزەرگە ئېلىپ، ئاللاھنىڭ بۇ مۇقەددەس ئەھكامىنى ئۆگىنىش، ئۆگىتىش ۋە ئومۇملاشتۇرۇشقا قولايلىق بولسۇن ئۈچۈن قولىڭىزدىكى بۇ كىتابنى مىراس ئىلمى (**علم الفرائض**) توغرىسىدىكى كىتابلاردىن پايدىلىنىپ، ئەڭ يېڭى ئۇسلۇبتا چۈشىنىشلىك قىلىپ تۈزۈپ چىقتۇق. پايدىلىنىشقا ئاسان بولۇشى ئۈچۈن يەنە قېلىپلاشقان مىساللارنى كۆرسىتىپ ئۆتتۇق.

بارلىق مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالانىڭ ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْۗ﴾ «ئاللاھ ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھۆكۈم چىقارغان چاغدا، ئەر-ئايال مۇئمىنلەرنىڭ ئۆز ئىشىدا ئىختىيارلىقى بولمايدۇ (يەنى ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرى بىرەر ئىشتا ھۆكۈم چىقارغان ئىكەن، ھېچ ئادەمنىڭ ئۇنىڭغا مۇخالىپەتچىلىك قىلىشىغا بولمايدۇ)» (سۈرە ئەھزاب 36- ئايەت)، دېگەن ئەمرىگە ئەمەل قىلىپ، بۇ مىراس تەقسىمات قائىدىلىرىنى ئۆگىنىشىنى، ئۆگىتىشىنى، ئۆزىنىڭ ۋە باشقىلارنىڭ ئەمەلىيىتىگە تەتبىقلاپ، ئەمەلىيلەشتۈرۈشىنى ئۈمىد قىلىمىز.

بۇ، مىراس ئىلمى توغرىسىدا ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىدا تۇنجى قېتىم تۈزۈلگەن كىتاب بولغانلىقى ئۈچۈن خاتالىق، نۇقسانلاردىن خالىي بولالمىغان بولۇشى مۇمكىن، خاتالىق بايقالسا تۈزىتىپ پايدىلىنىشىڭلارنى ئۈمىد قىلىمىز.

ئاللاھ تائالا ھەممىمىزگە رەھمەت قىلغاي (ئامىن!).

— مؤلف.

مۇندەرىجە

بىرىنچى باب ئومۇمىي قائىدە 1
§1 مىراس 5
§2 مىراس ئالغۇچىلار 7
§3 مىراستىن مەھرۇم بولغۇچىلار 9
§4 مىراستىكى ئۈلۈشلەر 13
§5 ئەھلى پەرزلەر 13

ئىككىنچى باب ئەسەبەلەرنىڭ تۈرلىرى 15
§1 ئەسەبە نەسەبىيە بىنەفسىھى 16
§2 ئەسەبە نەسەبىيە بىغەيرىھى 20
§3 ئەسەبە نەسەبىيە مەئەغەيرىھى 22

ئۈچىنچى باب ئۈلۈش (سەھمە)لەرنى چىقىرىش ئۇسۇلى 24
§1 ئاشۇرۇش (عول) 26
§2 كېمەيتىش (قايتۇرۇش) (رد) 32

تۆتىنچى باب مېيىتنىڭ دادىسى 45
§1 دادىسىنىڭ 1/6 لىك پەرزلىك ئەھۋالى 45
§2 دادىسىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ۋە ئەسەبەلىك ئەھۋالى 51
§3 دادىسىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى 55

بەشىنچى باب مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى (يەنى دادىسىنىڭ دادىسى) 58
§1 چوڭ دادىسىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى 59
§2 چوڭ دادىسىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ۋە ئەسەبەلىك ئەھۋالى 61
§3 چوڭ دادىسىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى 63

§4 چوڭ دادىسىنىڭ قېرىنداشلار بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى (1) 65
§5 چوڭ دادىسىنىڭ قېرىنداشلار بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى (2) 67
§6 دادا بىلەن چوڭ دادىسىنىڭ پەرقى 70

ئالتىنچى باب ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلار 72
§1 ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى 72
§2 ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ ئەھلى پەرز 1/3لىك ئەھۋالى 74
§3 ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى 77

يەتتىنچى باب مېيىتنىڭ ئېرى 83
§1 ئەرنىڭ ئەھلى پەرز 1/2لىك ئەھۋالى 83
§2 ئەرنىڭ ئەھلى پەرز 1/4لىك ئەھۋالى 85

سەككىزىنچى باب مېيىتنىڭ خاتۇنى 88
§1 خاتۇننىڭ ئەھلى پەرز 1/4لىك ئەھۋالى 88
§2 خاتۇننىڭ ئەھلى پەرز 1/8لىك ئەھۋالى 91

توققۇزىنچى باب مېيىتنىڭ قىزلىرى 94
§1 يالغۇز قىزنىڭ ئەھلى پەرز 1/2لىك ئەھۋالى 94
§2 كۆپ قىزلارنىڭ ئەھلى پەرز 2/3لىك ئەھۋالى 97
§3 قىزلارنىڭ ئەسەبەلىك ئەھۋالى 99

ئونىنچى باب مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى 101
§1 ئەھلى پەرز يالغۇز قىز 101
§2 ئەھلى پەرز كۆپ قىز 104
§3 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى 106

§4 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6 لىك ئەھۋالى 108
§5 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى 114
§6 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى 117

ئون بىرىنچى باب دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللار 119
§1 ئەھلى پەرز يالغۇز ھەمشىرە 119
§2 ئەھلى پەرز كۆپ ھەمشىرە 122
§3 دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللارنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى 124
§4 دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى 125
§5 دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى 127
§6 دادا-ئانا بىر تۇغقانلارنىڭ دادا، چوڭ دادا ۋە ئانىلارنىڭ (ئانىنىڭ ... ئانىسى) بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى 129
§7 ئاكا (ئۇكا)نىڭ يالغۇزلۇق ئەھۋالى 131

ئون ئىككىنچى باب دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللار 132
§1 ئەھلى پەرز يالغۇز ھەمشىرە 132
§2 ئەھلى پەرز كۆپ ھەمشىرە 135
§3 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى 137
§4 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ 1/6 لىك ئەھۋالى 138
§5 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى 140
§6 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى (1) 142

§7 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى (2) 144
§8 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى 146
§9 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يالغۇزلۇق ئەھۋالى 149

ئون ئۈچىنچى باب مېيىتنىڭ ئانىسى 150
§1 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6 لىك ئەھۋالى 150
§2 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3 لىك ئەھۋالى (1) 155
§3 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3 لىك ئەھۋالى (2) 156
§4 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3 لىك ئەھۋالى (3) 159

ئون تۆتىنچى باب چوڭ ئانا 162

ئون بەشىنچى باب مېيىتنىڭ ئانا بىر دادا باشقا ئاچا-سىڭىللىرى 165

ئون ئالتىنچى باب مىراستىن چەكلەش 166
§1 قىسمەن چەكلەش 166
§2 تولۇق چەكلەش 173

ئون يەتتىنچى باب زەۋىلئەرھام 186

ئون سەككىزىنچى باب باشقا مەسىلىلەر 194
1. خۇنسا توغرىسىدا 194
2. ھامىلە توغرىسىدا 195
3. يوقاپ كەتكۈچى توغرىسىدا 196
4. مۇرتەد توغرىسىدا 197
5. ئەسىرگە چۈشكەن كىشى توغرىسىدا 198
6. ئاققۇچىلار، كۆيگۈچىلەر ۋە بېسىلغۇچىلار توغرىسىدا 198
7. مىراستىن چىقىۋېلىش (تخارج) توغرىسىدا 199
8. يۆتكەش (مناسخة) مەسىلىسىنىڭ بايانى 203

بىرىنچى باب ئومۇمىي قائىدە

﴿لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَآءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا ۝٧﴾ «ئاتا-ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا (يەنى مېيىتنىڭ تەرەكىسىدە) ئەرلەرنىڭ ھەسسىسى بار. ئاتا-ئانىسى ۋە تۇغقانلىرى قالدۇرغان مىراستا ئاياللارنىڭمۇ ھەسسىسى بار. مەيلى ئۇ (يەنى تەرەكە) ئاز بولسۇن ياكى كۆپ بولسۇن، ھەر ئادەم (ئاللاھنىڭ ئادىل شەرىئىتىدە) بەلگىلەنگەن ھەسسىسىنى ئالىدۇ» (سۈرە نىسا 7- ئايەت).

﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ۝١٠﴾ «زۇلۇم قىلىپ يېتىملەرنىڭ مال-مۈلكىنى (ناھەق) يەۋالىدىغانلار، شۈبھىسىزكى، قورسىقىغا (قىيامەت كۈنى يېنىپ تۇرىدىغان) ئوتنى يەۋالغان بولىدۇ، ئۇلار يېنىپ تۇرغان ئوتقا (يەنى دوزاخقا) كىرىدۇ» (سۈرە نىسا 10- ئايەت).

﴿وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَٰلِىَ مِمَّا تَرَكَ ٱلْوَٰلِدَانِ وَٱلْأَقْرَبُونَ ۚ﴾ «ھەر بىر ئادەمنىڭ قالدۇرغان تەرەكىسى ئۈچۈن ۋارىسلار تەيىنلىدۇق، ئۇلار ئاتا-ئانىلار ۋە يېقىنلاردۇر» (سۈرە نىسا 33- ئايەتنىڭ بىر قىسمى).

﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلْعَٰلَمِينَ ۝٢٩﴾ «پەقەت ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ خالىغاندىلا ئاندىن سىلەر خالايسىلەر (يەنى ئاللاھ خالىمىغىچە سىلەرنىڭ خالىغىنىڭلارنىڭ ھېچبىر پايدىسى يوق» (سۈرە تەكۋىر 29- ئايەت).

﴿تِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِ ۚ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ۝١٣﴾ «ئەنە شۇلار (يەنى ئاللاھ بەندىلىرىنىڭ ئەمەل قىلىشى ئۈچۈن بەلگىلەپ بەرگەن يۇقىرىدىكى ئەھكاملار) ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىدۇر، كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلىدىكەن، ئاللاھ ئۇنى ئاستىدىن ئۆستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان جەننەتلەرگە كىرگۈزىدۇ، ئۇ ئۇ يەرلەردە مەڭگۈ قالىدۇ. بۇ چوڭ مۇۋەپپەقىيەت قازىنىشتۇر» (سۈرە نىسا 13- ئايەت).

﴿وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُۥ يُدْخِلْهُ نَارًا خَٰلِدًا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٌ مُّهِينٌ ۝١٤﴾ «كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئاسىيلىق قىلىپ، ئاللاھنىڭ قانۇنلىرىنىڭ سىرتىغا چىقىپ كېتىدىكەن، ئاللاھ ئۇنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ، ئۇ دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، خورلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ» (سۈرە نىسا 14- ئايەت).

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: «**تعلموا الفرائض وعلموها فانه نصف العلم وهو ينسى وهو اول علم ينزع من امتى**» «مىراس ئىلىملىرىنى ئۆگىنىڭلار ۋە باشقىلارغا ئۆگىتىڭلار، چۈنكى ئۇ (دىنىي) ئىلىمنىڭ يېرىمىدۇر. شۇنداقلا بۇ، مېنىڭ ئۈممىتىم ئەڭ بۇرۇن ئۇنتۇپ كېتىدىغان ۋە زايە قىلىۋېتىدىغان ئىلىمدۇر»[1].

① بۇنى ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان.

ئاللاھ تائالا شەرىئەت ئەھكاملىرىنىڭ تولىسىنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا ھاۋالە قىلىش يولى بىلەن بەرپا قىلغان بولسىمۇ، ئەمما مىراس ئەھكامىدىكى ئۈلۈشلەرنى ئۆزى بىۋاستە بېكىتىپ بەرگەن. بۇ بولسا مىراسنىڭ بەكمۇ مۇھىم ھەق ئىكەنلىكى ۋە مىراس تەقسىماتىنىڭ ماتېماتىكىغا چوڭقۇر باغلانغان ئىنتايىن نازۇك بىر ئىلىم ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ، ئەلۋەتتە.

ئىنساننىڭ مال-مۈلۈككە ئىگە بولۇشى ئىختىيارسىز ياكى ئىختىيارىي يول بىلەن بولىدۇ. ئىختىيارسىز ئىگە بولىدىغان مال-مۈلۈك مىراستىن كېلىدۇ. مىراسخورلارنىڭ بۇ مالدىن ۋاز كەچتۇق، ئالمايمىز دېيىشى ئاللاھنىڭ ئىلتىپاتىنى رەت قىلغانلىق بولۇپ، بۇ قەتئىي دۇرۇس ئەمەس. ناۋادا رەت قىلسا شەرىئەت ئۇنى مەجبۇرىي قوبۇل قىلدۇرىدۇ. كېلىشلىك ئۈلۈشىدىن ئارتۇق ئېلىۋېلىش تېخىمۇ دۇرۇس ئەمەس. ئىختىيارىي ئىگە بولىدىغان مال-مۈلۈك سودا، ھەدىيە-سوۋغات، ئىجارە، دېھقانچىلىق، ۋەسىيەت ... قاتارلىقلاردىن كېلىدۇ.

ئۆلىمالارنىڭ قارىشىدا بۇ ئىككى خىل مال-مۈلۈك ئىچىدە مىراستىن كەلگىنى ئەڭ پاك بولغان مال ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى، بۇ بولسا ئاللاھ تائالا بەرگەن تەبەررۈك سوۋغىدۇر. قالغىنى شۇ كىشى ئۆزى ھەر خىل يوللار بىلەن قولغا كەلتۈرگەن مالدۇر. ئەڭ پاك بولغان مالنى تەلەپ قىلىش بولسا ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. كىمكى مىراستىن ۋاز كېچىپ ئۈلۈشىنى ئېلىشقا كۆڭۈل بۆلمىسە، ئىبادەتتىن ۋاز كەچكەن بولىدۇ. كىشىنىڭ ھاياتلىقىدىكى قىلغان ئىبادەتلىرى دىنىنىڭ يېرىمى ھېسابلانسا، ۋاپاتىدىن كېيىن مىراسىنىڭ شەرىئەت بويىچە تەقسىم قىلىنىشى قالغان يېرىمىدۇر، يەنى مېيىتنىڭ مىراسى شەرىئەت بويىچە تەقسىم قىلىنغاندىلا ئاندىن ئۇنىڭ دىنى پۈتۈن بولغان بولىدۇ ۋە

ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا پۈتۈن دىن بىلەن بارالايدۇ. ئەگەر مېيىتنىڭ ئەھلىلىرى شەرىئەتنىڭ مىراس قائىدىلىرىگە رىئايە قىلمىسا، مېيىت ئۆزىنىڭ شۇ يېرىم دىنى بىلەنلا ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىغا بېرىپ قالىدۇ. دېمەك، مىراسنى شەرىئەت بويىچە تەقسىم قىلىش بولسا مېيىتنىڭ دىنىنىڭ پۈتۈنلىنىشىگە ياردەم قىلغانلىق بولۇپمۇ ھېسابلىنىدۇ. ئەگەر مىراسنى شەرىئەت بويىچە تەقسىم قىلماسلىق ۋارىسلارنىڭ سەل قاراپ سۇسلۇق قىلىشى سەۋەبلىكلا بولغاندا بۇنىڭغا مېيىت جاۋابكار بولمىسىمۇ، ئەمما ھايات ۋاقتىدا ئۆزىگە ۋارىس بولىدىغانلارغا مىراس ئىلمىدىن چۈشەنچە بەرمىگەنلىكى، ئۇنىڭ ئەھمىيىتىنى تونۇتمىغانلىقى سەۋەبلىك بولۇپ قالغان بولسا، بۇنىڭ مەسئۇلىيىتى مېيىتقىمۇ يۈكلىنىدۇ. بۇنداق ھالەتتە ئاللاھ تائالا رەھمىسىگە ئالسا ئەپۇ قىلىۋېتەر، ئادالىتىگە ئالسا جازالىماي قويمايدۇ[①]. بۇ ئىنتايىن يامان ئاقىۋەت بولۇپ، مۇسۇلمانلار بۇنىڭدىن قاتتىق ئاگاھ بولۇشى لازىم.

ھاسىلكالام شۇكى، مىراس ئىلمىنى زايە قىلىۋېتىشنىڭ ئاپىتى مۆلچەرلىگۈسىز، قىيامەت كۈنىدىكى سورىقى قاتتىق بولۇپ، بۇنىڭدا ئەھلى ئىلىملەرنىڭ مەسئۇلىيىتى ئەڭ ئېغىر. شۇڭا، ئۇنى ئۆگىنىش-ئۆگىتىشكە ئەھمىيەت بېرىش ھەممە مۇسۇلمانلاردا مىراس ئىلمى ئېڭىنى قوزغاش بەكمۇ زۆرۈر بولۇپ، مىراس ئىلمى دەرسلىكىنى چوقۇم ئوقۇمىسا قەتئىي بولمايدىغان تۈرلەر قاتارىغا كىرگۈزۈش لازىم.

① مىراس ئەھكاملىرىنى ئاللاھ تائالا ئۆز ئىلمى، ئادالىتى ۋە ھېكمىتى بىلەن تۈزۈپ بېكىتكەن بولۇپ، كىمكى بۇنىڭغا ئەمەل قىلمىسا، كۆزگە ئىلمىسا ۋە ئۇنىڭغا قارشى چىقىپ باشقا يول تۇتسا، ئاللاھ تائالا ئېنىق كۆرسىتىپ بەرگەن يولدىن باشقا يول تۇتقان بولىدۇ ھەممە مۇنداق قىلغانلار ئاللاھ تائالانىڭ ﴿ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُۥ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴾ «ئاللاھ ئۇنى دوزاخقا كىرگۈزىدۇ، ئۇ دوزاختا مەڭگۈ قالىدۇ، خورلىغۇچى ئازابقا دۇچار بولىدۇ» (سۈرە نىسا 14- ئايەتنىڭ بىر قىسمى) دېگەن جازاسىنى كۈتۈپ تۇرسا بولىدۇ.

§1 مىراس

پۈتۈن مەدھىيە ۋە ماختاش ئالەملەرنىڭ پەرۋەردىگارى ئاللاھ تائالاغا خاستۇر، دۇرۇت ۋە سالام ئاللاھ تائالانىڭ ئەلچىسى ۋە بەندىسى مۇھەممەد ئەلەيھىسسالامغا ۋە ئۇنىڭ ھەممە تەرەپتىن پاك بولغان ئائىلە-تاۋابىئاتى ۋە ھەمراھلىرىغا بولغاي.

يۇقىرىقى ئايەت ۋە ھەدىسلەردىن مىراس ئىلمىنىڭ نەقەدەر مۇھىملىقى، نەقەدەر تەخىرسىزلىكى ۋە ساۋابىنىڭ نەقەدەر چوڭلۇقىنى كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ.

مىراستا مۇنداق ئۈچ رۇكنى بار: 1) مېيىت. 2) مىراسخور. 3) مال-مۈلۈك.

شۇنداقلا مىراسخور ھېسابلىنىشقا سەۋەب بولىدىغان مۇنداق ئۈچ ئامىل بار: 1) نەسەب. 2) نىكاھ مۇناسىۋىتى. 3) ئازاد بولۇشتىن ھاسىل بولغان مۇناسىۋەت.

يەنە شۇنداقلا مىراسنى تەقسىم قىلىشتىمۇ مۇنداق ئۈچ شەرت بار: 1) مىراس قالدۇرغۇچى ۋاپات بولغان بولۇش. 2) مىراسخور ھايات بولغان بولۇش. 3) مىراسنى تەقسىم قىلغۇچى مىراس ئىلىملىرىدىن خەۋەردار بولغان بولۇش.

مىراس ئىلمى ئالىملىرىمىز (ئاللاھ تائالا ئۇلارغا رەھمەت قىلغاي) زور ئىجتىھاد بىلەن «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىف ئاساسىدا، ئۆلۈپ كەتكەن ئادەمنىڭ ھەممە تەرەپتىن پاك بولۇشىنى كۆزدە تۇتۇپ، مېيىت قالدۇرغان ئىقتىسادقا نىسبەتەن بىرىنچىسىنى ئادا قىلماي تۇرۇپ ئىككىنچىسىنى ئادا قىلىشقا بولمايدىغان، تەرتىپلىك بولغان مۇنۇ ئۈچ تۈرلۈك ھەقنى بەلگىلەپ چىقتى:

1. مېيىتنى يۇيۇش، كېپەنلەش، دەپنە قىلىش چىقىمى.

2. مېيىتنىڭ قەرزى. قەرزنى ئادا قىلماي تۇرۇپ ۋەسىيەتنى ئورۇنلاشقا، مىراس تەقسىم قىلىشقا بولمايدۇ[①].

مېيىتنىڭ قەرزى بىرىنچى خىل چىقىمدىن ئاشقان بارلىق مال-مۈلۈكتىن بېرىلىدۇ ھەمدە تولۇق ئادا قىلىنىدۇ. ئەگەر ئادا قىلىشقا يەتمىسە، بىرىنچى خىل چىقىمدىن ئاشقان پۇل مېلىنى ھەر قايسى قەرز ئىگىلىرىگە قەرزنىڭ نىسبىتى[②] بويىچە قايتۇرىدۇ. قەرزنىڭ ئادا قىلىنمىغان قىسمى مېيىتنىڭ زىممىسىدە قالىدۇ.

3. مېيىتنىڭ ۋەسىيىتى. مېيىتنىڭ ۋەسىيىتى بىرىنچى ۋە ئىككىنچى خىل چىقىملاردىن ئاشقان مالدىن بېرىلىدۇ.

مىراس يۇقىرىقى ئۈچ خىل چىقىمدىن ئاشقان مال بولۇپ، «قۇرئان كەرىم» ۋە ھەدىس شەرىفتىكى ھۆكۈملەرنى ئاساس قىلىپ، ساھابىلەرنىڭ سۆز ۋە ئەمەلىيىتىدە سابىت بولغان ئىجمائ ۋە ئالىملارنىڭ بىرلىككە كەلگەن پەتىۋاسى بويىچە ئەۋۋەل پەرز ئىگىلىرىگە، ئاندىن باشقا مىراسخورلارغا تەقسىم قىلىنىدۇ.

---

① ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە مۇنداق دېيىلىدۇ: «پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەرزنى ۋەسىيەتتىن بۇرۇن تۆلىگەن» — تىرمىزى ۋە ئىبنى ماجە رىۋايىتى.

② مەسىلەن، مېيىتنىڭ بىر ئادەمگە 7000 سوم، يەنە بىر ئادەمگە 5000 سوم، جەمئىي 12000 سوم قەرزى بولسا، ئۇ ئادەمنىڭ دەپنە چىقىملىرىدىن ئاشقان قالدۇق پۇل 9000 سوم بولغان بولسا، ئۇنداقتا بۇ نەق پۇلنى ھەر قايسى قەرز ئىگىلىرىگە مۇنداق تەقسىم قىلىپ بېرىمىز: 7000 سوم بولسا 12000 سومنىڭ 58.33%تى بولغانلىقتىن، بىرىنچى قەرز ئىگىسىگە ئەمەلىي نەق پۇل 9000 سومنىڭ 58.33%نى بېرىمىز؛ 5000 سوم بولسا 12000 سومنىڭ 41.67%تى بولغانلىقى ئۈچۈن، ئىككىنچى قەرز ئىگىسىگە ئۇنىڭغا ئەمەلىي نەق پۇل 9000 سومنىڭ 41.67%تىنى بېرىمىز. شۇنداق بولغاندا بىرىنچى قەرز ئىگىسىگە 5250 سوم، ئىككىنچى قەرز ئىگىسىگە 3750 سوم تېگىدۇ.

§2 مىراس ئالغۇچىلار

مىراس ئالغۇچىلار يەتتە تۈرلۈك ئادەملەر بولۇپ، ئۇلار مىراس قالدۇرغۇچى ۋاپات بولغان ۋاقىتتا ھايات بولۇشى شەرت:

1. ئەھلى پەرزلەر، يەنى «قۇرئان كەرىم»دە مىراس ئۈلۈشى بەلگىلەنگەن مىراسخورلار.

2. ئەسەبەلەر، يەنى ئەھلى پەرز بار بولسا، ئەھلى پەرز بەلگىلەنگەن ھەققىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن «ئاشقان»نى ئالىدىغان، ئەھلى پەرزدىن ئاشمىسا ئالمايدىغان؛ ئەھلى پەرز پەقەت بولمىغاندا مىراسنىڭ ھەممىسىنى ئالىدىغان مىراسخورلار. ئەگەر ئەھلى پەرزلەر بەلگىلەنگەن ھەققىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن ئەسەبەلەر تېپىلمىسا، ئەھلى پەرزلەرگە ئۇلۇشى (سەھمىسى)نىڭ ئاز كۆپلۈكىگە ئاساسەن «قايتۇرۇش» قىلىنىدۇ. كىملەرگە قايتۇرۇش قىلىنىدىغانلىقى ئۈچىنچى بابتا بايان قىلىنىدۇ.

3. زەۋىلئەرھاملار، يەنى «قۇرئان كەرىم»دە ئۈلۈشى بەلگىلەنمىگەن، يەنى ئەھلى پەرز ئەمەس، ئەسەبەمۇ ئەمەس، ئەمما ئەھلى پەرز بىلەن ئەسەبە پەقەت بولمىغاندا ئاندىن مىراس ئالىدىغان نەسەب تېشىدىكى تۇغقانلار بولۇپ، بۇلار «ئاللاھنىڭ ھۆكمىدە ئۇرۇق-تۇغقانلار بىر-بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئەڭ ھەقلىقتۇر. شۈبھىسىزكى، ئاللاھ ھەر شەيئىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» (سۈرە ئەنفال 75- ئايەت)گە ئاساسەن مىراس ئالىدۇ.

4. مەۋلەل مۇۋالاتلار، يەنى نەسەبى ئېنىق بولمىغان كىشى بىلەن نەسەبى ئېنىق بولغان كىشى ياكى نەسەبى ئېنىق بولمىغان باشقا بىر كىشى ئۆزئارا بىر-بىرىگە

مىراسخور بولۇشقا، قەرزىنى ئۈستىگە ئېلىشقا، جىنايەت ئۆتكۈزۈپ سالسا دىيەتلىرىنى تۆلەشكە ئەھدىلەشكەن بولسا، بۇلارمۇ بىر-بىرىدىن مىراس ئېلىشالايدۇ. بۇلارغا ئۈچىنچى خىلدىكى مىراسخورلارمۇ تېپىلمىغاندا ئاندىن مىراس تېگىدۇ.

5. مۇقەررۇن نەسەب ئەلەلغەيرىلەر، يەنى غەيرىنىڭ ئۈستىگە نەسەب ئىقرار قىلىنغان كىشى بولۇپ، بىر كىشىنى مېنىڭ بىر تۇغقۇنۇم دېسە، ئەمما مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ بۇ ھەقتە ئىقرارى بولمىسا، ئۆلۈپ كەتكۈچى دېگەن سۆزىدىن يانماي ئۆلۈپ كەتسە، ئەشۇ غەيرىنىڭ ئۈستىگە نەسەب ئىقرار قىلىنغان كىشى بولىدۇ. بۇلارغا يۇقىرىدىكى تۆت خىل مىراسخورلارنىڭ ھېچقايسىسى تېپىلمىغاندا ئاندىن مىراس تېگىدۇ.

6. ۋەسىيەت قىلىنغۇچىلار. يۇقىرىقى بەش خىل مىراسخورلار پەقەت بولمىغاندا مېيىتنىڭ ھەممە مىراسىنى ۋەسىيەت قىلىنغۇچى (بېقىۋېلىنغان بالا دېگەندەك)لار ئالىدۇ.

7. بەيتۇلمال. يۇقىرىدا ئېيتىلغان ئالتە تۈرلۈك مىراسخورلار پەقەت تېپىلمىغاندا مىراس بەيتۇلمالغا تاپشۇرۇلىدۇ. بەيتۇلمال — مۇسۇلمانلار خىزمىتى ئۈچۈن توپلانغان مال-مۈلۈك خەزىنىسى بولۇپ، ئىسلام ھاكىمىيىتى ئاستىدا جىھادتا ئېلىنغان غەنىمەتنىڭ 1/5 قىسمى، پەرز سەدىقە، ئىسلام دىنى ئۈچۈن توپلانغان ماللار بۇ خەزىنىگە تاپشۇرۇلىدۇ. ئىسلام ھاكىمىيىتى يوق يەرلەردە بۇ مال ئامانەتدار، ئىشەنچلىك مۆئمىن كىشىلەرگە تۇتقۇزۇلۇپ، مۇسۇلمانلار ئاۋات قىلىدىغان ئىشلار (مۇسۇلمانلار مەنپەئەتىگە ئائىت ئىشلار)غا، ئىشلەپ تۇرمۇشىنى قامدىيالمايدىغان كەمبەغەل، ئاجىز، پېقىر كىشىلەرگە، ئۆزىنىڭ تۇرمۇش ئېھتىياجىدىن چىقالمايدىغان يارامىلىق ئۆلىمالارغا، ئاجىزلار تۇرىدىغان دەڭ-سارايلارغا، يول ياساش، كۆۋرۈك سېلىش قاتارلىق ئىشلارغا، دىن يولىدىكى تالىبۇلئىلىملەرگە سەرپ قىلىنىدۇ.

§3 مىراستىن مەھرۇم بولغۇچىلار

ھەممەيلەنگە مەلۇمكى، نەسەب ئىچىدە بولمىغانلار مىراسخور ھېسابلانمايدۇ.

شۇنداقلا، مىراسخورلاردىمۇ تۆۋەندىكى سەۋەبلەردىن بىرەرسى تېپىلسا، مىراسخور بولۇش ھوقۇقىدىن مەھرۇم قىلىنىدۇ.

1. مۇسۇلماندىن كاپىر، مۇشرىك ۋە مۇرتەد ۋارىسلىرى مىراس ئالالمايدۇ. مۇسۇلمان ۋارىسلارمۇ ئۇلاردىن مىراس ئالالمايدۇ[1]. مۇرتەد خاتۇندىن مۇسۇلمان ۋارىسلىرى مىراس ئالىدۇ، ئەمما مۇرتەد خاتۇن ئۇلاردىن مىراس ئالالمايدۇ. كاپىرلار، مۇشرىكلار ۋە مۇرتەدلەرنىڭ ماللىرى غەنىمەت قاتارىدا بەيتۇلمالغا تاپشۇرۇلىدۇ. ئەمما، مۇرتەد بولغان ئەر كىشىنىڭ مۇسۇلمان ۋاقتىدىكى مۈلكىدىن مۇسۇلمان ۋارىسلىرى مىراس ئالالايدۇ.

2. بېقىۋېلىنغان بالا بىلەن بېقىۋالغۇچى مىراسخور بولۇشمايدۇ. ئەمما، ۋەسىيەت قىلىنغان مالنى ئالالايدۇ. شەرتى شۇكى، ھەر ئىككىلىسى مۇسۇلمان بولۇشى، ۋەسىيەت قىلىنغان بولۇشى، ۋەسىيەت قىلىنغان مال تەرەكىنىڭ 1/3 قىسمىدىن ئېشىپ كەتمىگەن بولۇشى لازىم.

3. قىساس ۋە كەففارەتتىن بىرەرى ۋاجىب بولىدىغان قاتىل مىراس ئېلىشتىن مەھرۇمدۇر[2]. بۇنىڭدا تۆۋەندىكى ئەھۋاللارنىڭ بىرسى تېپىلسا (ئۆلتۈرۈلگۈچى مۇسۇلمان بولغاندا) قاتىل ھېسابلىنىدۇ: 1) قەستەن ئۆلتۈرۈش، يەنى ئۆلتۈرۈش خاراكتېرىدىكى قورال-ياراغلار (مىلتىق، تاپانچا،

① «كاپىر مۇسۇلمانغا، مۇسۇلمان كاپىرغا مىراسخور بولالمايدۇ» — بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس.

② «قاتىلغا ئۆلتۈرۈلگەن ئادەمنىڭ مېلىدىن ھېچنەرسە يوق» — بەيھەقىي رىۋايەت قىلغان.

قىلىچ، پىچاق، تۆمۈر، توقماق، كالتەك)لار بىلەن قەستەن ئېتىپ ياكى ئۇرۇپ ئۆلتۈرۈش[1] بولۇپ، بۇنىڭ جازاسى گۇناھ[2] ۋە قىساستۇر. ئەمما، كەففارەت ۋە دىيەت يوق. 2) قەستەنگە ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆلتۈرۈش، يەنى ئادەتتە ئۇرۇلسا ئۆلۈش ئېھتىمالى بولمىغان نەرسىلەر بىلەن قەستەن ئۇرغاندا يۈز بېرىپ قالغان تاسادىپىي ئۆلۈپ قېلىشتۇر. مەسىلەن، قامچا بىلەن بىرەرنى ئۇرغاندا ئۆلۈپ قالغانغا ئوخشاش. بۇنىڭ جازاسى دىيەت[3]، گۇناھ ۋە كەففارەت[4]تۇر. ئەمما، قىساس يوق. 3) خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇش، يەنى بىر كىشى ئوۋنى نىشانلاپ ئوق ئاتتى، ئۇ ئوق ئوۋغا ئەمەس ئادەمگە تەگدى؛ ئۇيقۇلىقىدا ئۆرۈلۈۋىدى بىرسىنى بېسىپ ئۆلتۈرۈپ قويدى؛ مىنىپ ماڭغان ئۇلىقى بىراۋنى دەسسەپ ئۆلتۈرۈپ قويدى؛ بىرەر يەردىن سەكرىۋىدى ئادەمنىڭ ئۈستىگە چۈشۈپ قېلىپ ئۇ ئادەم ئۆلۈپ قالدى؛ قولىدىكى ئېغىر نەرسە چۈشۈپ كېتىپ

① قىساس ۋە رەجىمنى ئىجرا قىلىش ياكى ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈن ئۆلتۈرگۈچى بۇ ھۆكۈمنىڭ دائىرىسىگە كىرمەيدۇ، شۇنداقلا مىراستىن مەھرۇم بولمايدۇ. شۇنىڭدەك سەبىي بالا بىلەن ساراڭ مىراس قالدۇرغۇچىنى ئۆلتۈرۈپ قويغان ھالەتتىمۇ مىراستىن مەھرۇم قىلىنمايدۇ. دادىسى ئۆز ئوغلىنى قەستەن ئۆلتۈرسىمۇ قىساس ۋە كەففارەت كەلمەيدۇ. لېكىن، ئۇ مىراستىن مەھرۇم قىلىنىدۇ.

② قىساس بولسا دۇنيانىڭ سىياسىتىدۇر. گۇناھ بولسا ئاللاھ تائالانىڭ ئالدىدىكى جاۋابكارلىق بولۇپ، دۇنيادا تەۋبە قىلىپ پۇشايمان قىلغان بولسا، ئاللاھ تائالا كەچۈرۈۋېتىدۇ. ئەگەر تەۋبە قىلمىغان بولسا بۇ گۇناھى ئۈچۈن ئاخىرەتتە قايتا ھېساب بېرىدۇ، يەنى ئاخىرەتتىكى جازادىن قۇتۇلۇشقا قىساسنىڭ يۈرگۈزۈلۈشىلا كۇپايە قىلمايدۇ، بەلكى يەنە تەۋبىمۇ زۆرۈر.

③ ئېلىنغان دىيەت ئۆلگۈچىنىڭ تەرەكىسىگە قوشۇۋېتىلىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن ئۆلتۈرۈلگۈچىنىڭ قەرزىنى ئادا قىلىشقا، ۋەسىيىتىنى ئورۇنلاشقا بولىدۇ. بۇنىڭدىن ئاشقانلىرى ۋارىسلارغا مىراس قىلىپ بېرىلىدۇ.

④ قاتىللىقنىڭ كەففارىتىنىڭ ئۆلچىمى بىر مۇئمىن قۇلنى ئازاد قىلىشتۇر، ئەگەر بۇنىڭغا قادىر بولالمىسا، ئارقىمۇئارقا ئىككى ئاي ئۈزۈلدۈرمەي روزا تۇتىدۇ. ئەمما، بۇنىڭدا مىسكىنگە تائام بېرىش يوق.

بىراۋ ئۆلۈپ قالدى دېگەندەك[1]. بۇنىڭ جازاسى كەففارەت ۋە دىيەت[2]تۇر. ئەمما، گۇناھ ۋە قىساس يوق. 4) خاتا ئۆلتۈرۈپ

① قاتناش ھادىسىلىرىدە بولسا، ماتورلۇق قاتناش ۋاستىسىنى ھەيدىگۈچىدە قەستەنلىك بارلىقى ياكى يوقلۇقى تەكشۈرۈلىدۇ. ئەگەر قەستەنلىك تېپىلسا قەستەن ئۆلتۈرۈپ قويۇشنىڭ ھۆكمى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ. ئەگەر قەستەنلىك تېپىلمىسا خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇشنىڭ ھۆكمى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

② قەستەنگە ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆلتۈرۈش ۋە خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇشنىڭ دىيىتىنى پۇل بىلەن ئادا قىلىشتا پەرق يوق، يەنى ئالتۇن بىلەن ئادا قىلماچى بولسا، 1000 دىنار (يەنى 4250 گرام ئالتۇن)، كۈمۈش بىلەن ئادا قىلماقچى بولسا 10000 دىرھەم (يەنى 31250 گرام كۈمۈش)دۇر. ئەمما، تۆگە بىلەن ئادا قىلماقچى بولسا ئازراق پەرق بار: ئەسلى دىيەت 100 تۆگە، لېكىن قەستەنگە ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆلتۈرۈشنىڭ دىيىتىدە بىر يىللىق چىشى تۆگىدىن 25 دانە، ئىككى يىللىق چىشى تۆگىدىن 25 دانە، ئۈچ يىللىق چىشى تۆگىدىن 25 دانە، تۆت يىللىق چىشى تۆگىدىن 25 دانە بولۇشى لازىم. خاتا ئۆلتۈرۈپ قويۇشنىڭ دىيىتىدە بىر يىللىق ئەركەك تۆگىدىن 20 دانە، بىر يىللىق چىشى تۆگىدىن 20 دانە، ئىككى يىللىق چىشى تۆگىدىن 20 دانە، ئۈچ يىللىق چىشى تۆگىدىن 20 دانە، تۆت يىللىق چىشى تۆگىدىن 20 دانە بولۇشى لازىم.

دىيەت ئەسلى ئالتۇن، كۈمۈش ۋە تۆگىدىن ئىبارەت ئۈچ نەرسىدىن بېرىلىدۇ. بىراق، بۇلارنى تاپالماي كالا-قويلارغا قادىر بولسا، بۇنىڭغىمۇ يول بار، يەنى كالا بىلەن ئادا قىلماقچى بولسا 200 دانە كالا، ئەگەر قوي بىلەن ئادا قىلماقچى بولسا 2000 دانە قوي.

ئايال كىشىگە ئەر كىشىنىڭ دىيىتىنىڭ يېرىمى بېرىلىدۇ، يەنى 50 تۆگە. كىچىك بالىغىمۇ كامىل دىيەت كېلىدۇ. لېكىن، ئوغۇل بىلەن قىزدا ئەر بىلەن ئايالدا پەرق بولغانغا ئوخشاش پەرق بار، يەنى ئوغۇل بالىغا 100 تۆگە، قىز بالىغا 50 تۆگە. ھامىلىگىمۇ كامىل دىيەت كېلىدۇ، ئەگەر ئۇنىڭ ئوغۇل ئىكەنلىكى ئېنىقلانسا 100 تۆگە، قىز ئىكەنلىكى ئېنىقلانسا 50 تۆگە دىيەت كېلىدۇ.

دىيەت مەسىلىسىدىكى يەنە بىر مۇھىم نۇقتا شۇكى، يۇقىرىدىكى ماللارنىڭ قىممىتىنى پۇلغا سۇندۇرۇپ مال ئورنىغا پۇل بېرىشكىمۇ بولىدۇ. ماللارنىڭ قىممىتىنى ھېسابلاشتا خەلقنىڭ ئىقتىسادىي سەۋىيىسىنى ئاساس قىلىپ، تۆگە، دىنار، دىرھەم، كالا، قويلاردىن قايسىسىنىڭ ئومۇمىي قىممىتى تۆۋەنرەك بولسا، شۇ قىممەت بويىچە ئىجرا قىلىش لازىم. چۈنكى، شەرىئەت جازا ئىشلىرىدا ئەڭ تۆۋەن چەكتە ئىجرا قىلىشنى تەشەببۇس

قويۇشقا ئوخشاپ كېتىدىغان ئۆلتۈرۈپ قويۇش، يەنى كىشىنىڭ يېرىگە قۇدۇق كولاپ قويۇش ياكى بىرەر تاش دېگەندەك نەرسىلەرنى قويۇپ قويۇش سەۋەبلىك يۈز بەرگەن مەلۇم بىر كىشىنىڭ تاسادىپىي ئۆلۈپ قېلىش ۋەقەسى بولۇپ، بۇنىڭدا بىۋاستە قولى بىلەن ئۆلتۈرمىسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ قىلغان بۇ ئىشى ئۆلۈمگە سەۋەب بولىدى. بۇنىڭ جازاسى دىيەتتۇر. ئەمما، گۇناھ، قىساس ۋە كەففارەت يوق ھەمدە ئۇ مىراستىن مەھرۇم بولمايدۇ.

4. ھارامدىن بولغان بالا ئىنكار قىلغان دادىسىغا مىراسخور بولالمايدۇ، ئەمما ئانا بالىغا، بالا ئانىغا مىراسخور بولالايدۇ.

5. تالاق قىلىنىۋېتىلگەن خاتۇن ئۆلۈپ كەتسە، ئىددىتى ئۆتمىسە ئېرى مىراسخور بولىدۇ، ئىددىتى ئۆتسە مىراسخور بولالمايدۇ. شۇنىڭدەك، ئەر كىشى مىراستىن قاچۇرۇپ خاتۇنىنى تالاق قىلىۋېتىپ، خاتۇنىنىڭ ئىددىتى توشۇپ بولغۇچە ئۆلۈپ قالغان بولسا، بۇ خاتۇن ئۇنىڭدىن مىراس ئالالايدۇ، ئىددىتى ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن ئۆلۈپ قالغان بولسا مىراس ئالالمايدۇ.

6. لەنەت قىلىشقان ئەر-خوتۇن ئۆزئارا مىراسخور بولالمايدۇ.

7. تۇغۇلۇپ يىغلىمىغان بالا (ئۆلۈك تۇغۇلغان بالا) مىراسخور بولالمايدۇ ۋە بولۇنمايدۇ. مىراس قالدۇرغۇچى ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن يارىتىلغان بالىمۇ مىراسخور بولالمايدۇ[1].

قىلىدۇ؛ ئەگەر مېيىتنىڭ ئىگىلىرى بىلەن قاتىل تەرەپ سۈلھى قىلىشىپ قىممەتنى ئۇنىڭدىنمۇ تۆۋەن باھادا ھېسابلاشقا كېلىشكەن بولسا ياكى مېيىتنىڭ ئىگىلىرى دىيەتنىڭ بىر قىسمىنى ياكى ھەممىسىنى كەچۈرۈم قىلىۋېتىشكە رازى بولغان بولسا، شۇ بويىچە ئىجرا قىلىش لازىم. بەلكى، بۇ تېخىمۇ ساۋابلىقراقتۇر.

كىتابىمنى كۆزدىن كەچۈرۈپ تەكشۈرۈپ بەرگۈچى ۋە دىيەت مەسىلىلىرىنى تولۇقلاپ كىرگۈزگۈچى ئەبۇ ئالىيەگە رەھمەت ئېيتىمەن — مۇئەللىف.

① «مىراس قالدۇرغۇچى ئۆلۈپ كەتكەندە يارىتىلغان بالا مىراسخور بولالايدۇ» — ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

§4 مىراستىكى ئۈلۈشلەر

«قۇرئان كەرىم»دە بەلگىلەنگەن ئۈلۈشلەر ئالتە خىل بولۇپ، ئۇلار: 1/2، 1/4، 1/8، 1/3، 2/3، 1/6[1].

بۇ ئالتە خىل ئۈلۈشتە بەزىلەرگە بىر خىل ئەھۋال بويىچە، بەزىلەرگە بىر نەچچە خىل ئەھۋال بويىچە مىراس تەقسىم قىلىش يۈرگۈزۈلىدۇ.

§5 ئەھلى پەرزلەر

يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئۈلۈشلەرنىڭ ئىگىسى بولغان مىراسخورلار پەرز ئىگىلىرى بولۇپ، ئۇلار 12 خىل. بۇنىڭ تۆت خىلى ئەرلەر، سەككىز خىلى خاتۇنلاردۇر:

1. مېيىتنىڭ دادىسى.
2. مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى (دادىسىنىڭ ... دادىسى[2])
3. مېيىتنىڭ ئانا بىر، دادا باشقا ئاكا-ئۇكىسى (تۆۋەندە ئانا بىر ئاكىسى دەپ ئېلىنىدى).
4. مېيىتنىڭ ئېرى.

① بۇلارنىڭ ئالدىنقى ئۈچى بىرىنچى تۈر، كېيىنكى ئۈچى ئىككىنچى تۈر دەپ ئاتىلىدۇ.

② كىتابىمىزدىكى بۇ كۆپ چېكىت ئالدىدىكى سۆزنىڭ چەكلىمىسىز تەكرارلىنالايدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ، يەنى دادىسىنىڭ ... دادىسى دېگىنىمىز مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ دادىسى (چوڭ دادىسى)نى، ياكى دادىسىنىڭ دادىسىنىڭ دادىسى (چوڭ دادىسىنىڭ دادىسى)نى، ياكى دادىسىنىڭ دادىسىنىڭ دادىسى (چوڭ دادىسىنىڭ دادىسىنىڭ دادىسى)نى، ياكى ... نى كۆرسىتىدۇ.

5. مېيىتنىڭ خاتۇنى.
6. مېيىتنىڭ قىزى.
7. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزى.
8. مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭلىسى (تۆۋەندە قىسقارتىپ دادا-ئانا بىر ئاچىسى دەپ ئېلىنىدى).
9. مېيىتنىڭ دادا بىر، ئانا باشقا ئاچا-سىڭلىسى (تۆۋەندە قىسقارتىپ دادا بىر ئاچىسى دەپ ئېلىنىدى).
10. مېيىتنىڭ ئانا بىر، دادا باشقا ئاچا-سىڭلىسى (تۆۋەندە قىسقارتىپ ئانا بىر ئاچىسى دەپ ئېلىنىدى).
11. مېيىتنىڭ ئانىسى.
12. مېيىتنىڭ چوڭ ئانىسى (ئانىسىنىڭ ... ئانىسى، دادىسىنىڭ ... ئانىسى ۋە دادىسىنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى).

چوڭ دادا ۋە چوڭ ئانىلارنىڭ ساق ياكى فاسىد بولۇشى توغرىسىدىكى قائىدە: مېيىتنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ ساق بولۇشى ئۈچۈن مېيىت بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىغا خاتۇن كىشى ئارىلىشىپ قالمىغان بولۇشى شەرت. مېيىتنىڭ چوڭ ئانىسىنىڭ ساق بولۇشى ئۈچۈن مېيىت بىلەن ئۇنىڭ ئارىسىغا ئەر كىشى ئارىلىشىپ قالمىغان بولۇشى شەرت.

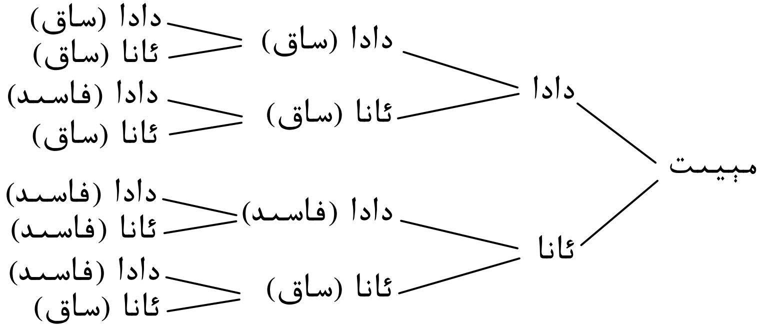

ئىككىنچى باب ئەسەبەلەرنىڭ تۈرلىرى

- ئەسەبە
  - نەسەبىيە
    - بىنەفسىھى
      - مېيىتنىڭ شاخچىلىرى
      - مېيىتنىڭ ئەسلى
      - مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى
      - مېيىتنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى
    - بىغەيرىھى
    - مەئەغەيرىھى
  - سەبەبىيە

ئەسەبە دېگىنىمىز «قۇرئان كەرىم»دە مىراس ئۇلۇشى بەلگىلەنمىگەن، ئەمما ئەھلى پەرز بار بولسا، ئەھلى پەرزدىن «ئاشقان»نى ئالىدىغان، ئاشمىسا ئالمايدىغان، ئەھلى پەرز پەقەت بولمىسا، مىراسنىڭ ھەممىسىنى ئالىدىغان نەسەب ئىچىدىكى مىراسخورلار بولۇپ، ئۇلار ئىككى تۈرلۈك بولىدۇ:

1. ئەسەبە نەسەبىيە. ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە ئۈچ خىل بولۇپ، بۇلار تۆۋەندە تەپسىلىي بايان قىلىنىدۇ.

2. ئەسەبە سەبەبىيە — بۇ ئازات قىلىش سەۋەبى بىلەن بولىدىغان ئەسەبە بولۇپ، ھازىر جەمئىيەتتە ئەمەلىيىتى يوق.

§1 ئەسەبە نەسەبىيە بىنەفسىھى

ئەسەبە نەسەبىيە بىنەفسىھى — مىراسخور بىلەن مېيىتنىڭ ئارىسىدا خاتۇن كىشى ۋاستە بولمىغان خاس ئەر كىشىدۇر. ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە يەنە تۆت خىل بولىدۇ.

1. مېيىتنىڭ شاخچىلىرى — تەرتىپ بويىچە، مېيىتنىڭ ئوغلى، ئوغلىنىڭ ... ئوغلى؛

2. مېيىتنىڭ ئەسلى — تەرتىپ بويىچە، مېيىتنىڭ دادىسى، دادىسىنىڭ ... دادىسى؛

3. مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى — تەرتىپ بويىچە، مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر، دادا بىر ئاكا-ئۇكىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغۇللىرى؛

4. مېيىتنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى — تەرتىپ بويىچە، مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر، دادا بىر تاغىلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغۇللىرى.

بۇلارنىڭ ئىچىدىن بىرىنچى ۋە ئىككىنچى خىلدىكىلەر تېپىلمىسا، ئاندىن ئۈچىنچى خىلدىكىلەر مىراس ئالالايدۇ، ئۈچىنچى خىلدىكىلەرمۇ تېپىلمىسا، ئاندىن تۆتىنچى خىلدىكىلەر مىراس ئالالايدۇ، بولمىسا ئۈچىنچى ۋە تۆتىنچى خىلدىكىلەرگە مىراس تەگمەيدۇ؛ مېيىتنىڭ دادىسى مېيىتنىڭ ئانىسىنى ياكى ئانىسىنىڭ ... ئانىسىنى؛ مېيىتنىڭ ئانىسى مېيىتنىڭ دادىسىنى ياكى دادىسىنىڭ ... دادىسىنى مىراستىن چەكلىيەلمەيدۇ، ئەمما مېيىتنىڭ ئانىسى ئۆزىنىڭ ئانىسىنى ۋە مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئانىسىنى مىراس ئېلىشتىن چەكلەيدۇ. مەسىلەن:

1. مېيىت: مېيىتنىڭ شاخچىلىرى 6[1] ؛

ئوغۇل (يوق) ئوغۇل (هايات[2])	دادا	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/6	0	0

2. مېيىت: مېيىتنىڭ ئەسلى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى يوق) 2 ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	0

3. مېيىت: مېيىتنىڭ ئەسلى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى يوق) 2 ؛

چوڭ دادا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	0

4. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 6 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا-ئاچا
ئەسەبە	1/2	1/3

5. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 6 ؛

دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/6

6. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 6 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/6

[1] سىزىقنىڭ ئۈستىدىكى خەت ئەسەبەنىڭ قايسى تۈردىكى ئەسەبە ئىكەنلىكىنى ۋە ئومۇمىي مەخرەجنى بىلدۈرىدۇ، بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

[2] بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

7. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 2 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل	دادا بىر ئاكا ئوغۇل
ئەسەبە	0

8. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 3 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا 2
0	ئەسەبە	1/3

9. مېيىت: مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (مېيىتنىڭ شاخچىلىرى ۋە ئەسلى يوق) 2 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل ئوغۇل	دادا بىر ئاكا ئوغۇل
0	ئەسەبە

تىرمىزى رىۋايەت قىلغان بىر ھەدىستە: «دادا-ئانا بىر تۇغقانلار مىراس ئېلىشىدۇ، دادا بىر تۇغقانلارغا تەگمەيدۇ»، دېيىلگەن[1]. مەسىلەن:

[1] مىراس ئىلمىدە: 1) مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر يالغۇز ھەمشىرىسى بىلەن دادا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ھەمشىرىسى جەم بولسا، دادا-ئانا بىر يالغۇز ھەمشىرە مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ. دادا بىر ھەمشىرىلەر 1/6نى تەڭ بۆلىشىدۇ، ئاشقان مىراسنى ئەسەبەلەر ئالىدۇ. ئەگەر ئەسەبە بولمىسا، دادا-ئانا بىر يالغۇز ھەمشىرە مىراسنىڭ 3/4نى ئالىدۇ. دادا بىر ھەمشىرىلەر 1/4نى تەڭ بۆلىشىدۇ (81- مىسالنىڭ ئاخىرىدىكى ھېسابقا قاراڭ)؛ 2) دادا-ئانا بىر كۆپ ھەمشىرە بىلەن دادا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ھەمشىرە جەم بولسا دادا بىر ھەمشىرىلەر مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ؛ 3) دادا-ئانا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ھەمشىرە بىلەن دادا بىر ئوغۇل ياكى ئوغۇل-قىز جەم بولسا ، دادا-ئانا بىر

10. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا-ئاچا
1/2	ئەسەبە	0

11. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە	0

(مېيتقا) دادا ـ ئانا بىر ئاكىنىڭ ئوغۇللىرى دادا بىر ئاكىنىڭ ئوغۇللىرىدىن يېقىنراق، دادا ـ ئانا تەرەپ تاغىسى دادا تەرەپ تاغىسىدىن يېقىنراق، مەسىلەن:

12. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	0	1/3

13. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا-ئانا	دادا
تاغا	تاغا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	0

ھەمشىرىلەر پەرز ئىگىسى بولۇپ مىراس ئالسا، دادا بىر ئوغۇل ياكى ئوغۇل-قىز ئەسەبە بولۇپ مىراس ئالىدۇ؛ 4) مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ئەسەبە بولىدىغان بىر تۇغقانلىرى بىلەن دادا بىر بىر تۇغقانلىرى (قىز، ئوغۇل، ئوغۇل-قىز) جەم بولسا دادا بىر تۇغقانلار مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ.

§2 ئەسەبە نەسەبىيە بىغەيرىھى

ئەسەبە نەسەبىيە بىغەيرىھى ــــ بۇلار مۇنۇ تۆت خىل ئايال كىشىدۇر:

1. مېيىتنىڭ قىزلىرى؛
2. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى؛
3. مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ھەمشىرىلىرى؛
4. مېيىتنىڭ دادا بىر ھەمشىرىلىرى.

بۇلارنىڭ ئۆز ئالدىغا 1/2 ياكى 2/3لىك پەرز ئۈلۈشى بار. ئەمما، ئۇلار ئۆز ئاكا-ئۇكىلىرى ياكى تاغىلىرىنىڭ ئوغۇللىرى بىلەن مىراستا جەم بولسا، ئەسەبە بولىدىغان خاتۇن كىشىلەر بولۇپ، «ئاللاھ بالىلىرىڭلار(غا تېگىدىغان مىراس) ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ»، «ئەگەر ۋارىسلار ھەم ئەر، ھەم ئايال بىر تۇغقانلار بولسا، (ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى) بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى بېرىلىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ۋە 176- ئايەتنىڭ بىر قىسىملىرى)گە ئاساسەن، بىر ئوغۇل ئىككى قىزنىڭ نېسىۋىسىنى ئالىدۇ[①]:

1) مېيىتنىڭ قىزلىرىنىڭ مىسالى:

14. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئوغۇل	قىز
2/3	1/3

---

① ئەسەبە بىغەيرىھى بولۇشتا خاتۇن كىشى ئەھلى پەرزدىن بولۇش، ئەسەبە قىلغۇچى ئەر خاتۇن كىشىنىڭ دەرىجىسىدە بولۇش ۋە ئەسەبە قىلىنغۇچى ئەرنىڭ تۇغقانلىق قۇۋۋىتى ئەھلى پەرز بولغان خاتۇن بىلەن باراۋەر بولۇش شەرتتۇر.

2) مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزلىرىنىڭ مىسالى:

15. مېيىت 3 ؛

ئوغۇل

ئوغۇل — قىز

2/3 — 1/3

3) مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ھەمشىرىلىرىنىڭ مىسالى:

16. مېيىت 3 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا — ئانا بىر ئاچا 3

ئەسەبە — 1/3

4) مېيىتنىڭ دادا بىر ھەمشىرىلىرىنىڭ مىسالى:

17. مېيىت 3 ؛

دادا بىر ئاكا 2 — دادا بىر ئاچا 2

2/3 — 1/3

ئەمما، تۆۋەندىكى ئۈچ خىل ئەھۋالدا ئەسەبە نەسەبىيە بىغەيرىھى مەۋجۇد بولمايدۇ، مەسىلەن:

18. مېيىت 1 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا — دادا-ئانا بىر ئاكا

ئەسەبە — قىز

0

19. مېيىت 2 ؛

ئوغۇل — ئوغۇل

ئەسەبە — قىز

0

20. مېيىت 1 ؛

دادا-ئانا بىر تاغا — دادا-ئانا بىر ھامما

ئەسەبە — 0

§3 ئەسەبە نەسەبىيە مەئەغەيرىھى

ئەسەبە نەسەبىيە مەئەغەيرىھى — «ئاچا-سىڭىللار مېيىتنىڭ قىزلىرى بىلەن بىللە بولغاندا ئەسەبە قىلىنغۇلار»[①]گە ئاساسەن، ئۆزىدىن باشقا خاتۇن كىشىلەر بىلەن بىرگە ئەسەبە بولىدىغان خاتۇن كىشىلەر بولۇپ:

1. مېيىتنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزى بىلەن دادا-ئانا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ئاچا-سىڭىللار؛

2. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... يالغۇز ياكى كۆپ قىزى بىلەن دادا-ئانا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ئاچا-سىڭىللار؛

3) مېيىتنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزى بىلەن دادا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ئاچا-سىڭىللار؛

4) مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... يالغۇز ياكى كۆپ قىزى بىلەن دادا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ئاچا-سىڭىللار جەم بولغاندا مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... يالغۇز ياكى كۆپ قىزى ئەھلى پەرز بولۇپ مىراس ئالسا، ئاچا-سىڭىللار ئەسەبە بولۇپ مىراس ئالىدۇ، مەسىلەن:

21. مېيىت 2 ؛

قىز — دادا-ئانا بىر ئاچا

1/2 — ئەسەبە

22. مېيىت 3 ؛

قىز2 — دادا-ئانا بىر ئاچا

2/3 — ئەسەبە

① ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

23. مېيىت ___2___ ؛
ئوغۇل قىز 1/2 — دادا-ئانا بىر ئاچا ئەسەبە

24. مېيىت ___2___ ؛
قىز 1/2 — دادا بىر ئاچا ئەسەبە

25. مېيىت ___3___ ؛
قىز 2 2/3 — دادا بىر ئاچا ئەسەبە

26. مېيىت ___2___ ؛
ئوغۇل قىز 1/2 — دادا بىر ئاچا ئەسەبە

27. مېيىت ___3___ ؛
ئوغۇل قىز 2 2/3 — دادا-ئانا بىر ئاچا 2 ئەسەبە

ئۈچىنچى باب ئۈلۈش (سەھمە)لەرنى چىقىرىش ئۇسۇلى

«قۇرئان كەرىم»دە بەلگىلەنگەن ئۈلۈشلەر 1/2، 1/4، 1/8، 1/3، 2/3، 1/6دىن ئىبارەت جەمئىي ئالتە خىل بولۇپ، مىراسخورلارنىڭ ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ ئۆزگىرىدۇ، بەزىلىرى ئاشىدۇ، بەزىلىرى كېمىيىدۇ، ئۈلۈش ئىگىلىرى مىراستا نەچچە خىل جەم بولىدۇ. شۇ سەۋەبتىن يۇقىرىدا ۋە تۆۋەندە نۇرغۇنلىغان مىساللارنى كۆرسىتىپ ئۆتتۇق.

ئەمدى بۇ بابتا ئومۇمىي مەخرەجنى چىقىرىش ئۇسۇلى ۋە شۇنىڭغا دائىر قائىدە-قانۇنىيەتلەرنى چۈشەندۈرۈپ ئۆتىمىز.

بۇ مىسالنى كۆرۈپ باقايلى:

28. مېيىت ___4___ خاتۇن؛
ئەر 1/4 — ئوغۇل ئەسەبە

مىسالدىكى سىزىقنىڭ ئۈستىدىكى سان ئومۇمىي مەخرەج دەپ ئاتىلىدۇ. بۇ مەخرەجلەر يەتتە خىل بولۇپ، ئۇلار 2، 3، 4، 8، 6، 12، 24 قاتارلىقلاردۇر.

ئەگەر مۇشۇ مىسالدىكىگە ئوخشاش ۋارىسنىڭ ئۈلۈشى 1/4 بولسا، ئۇنىڭ ئومۇمىي مەخرىجى «4» بولىدۇ، يەنى ئومۇمىي مەخرەج ئۈلۈشلەرنىڭ ئومۇمىي سانى بولۇپ، 1/4 ئۈلۈشنى ئايرىش ئۈچۈن «4» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 1/2

ئۈلۈشنى ئايرىش ئۈچۈن «2» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 1/4 بىلەن 1/2نى ئايرىش ئۈچۈنمۇ «4» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 1/3 بىلەن 2/3نى ئايرىشقا «3» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 1/3 بىلەن 1/6نى ئايرىشقا «6» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 2/3 بىلەن 1/4نى ئايرىشقا «12» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ؛ 1/8 بىلەن ئۇنىڭدىن باشقىلىرىنى ئايرىشقا «24» ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ①، مەسىلەن:

29. مىيىت — 8 — ئەر:

قىز	خاتۇن	تاغا
1/2	1/8	ئەسەبە

30. مىيىت — 12 — خاتۇن:

قىز	دادا	ئەر
1/2	1/6	1/4
	ئەسەبە	

31. مىيىت — 24 — ئەر:

خاتۇن	2 قىز	چوڭ ئانا	تاغا
			ئوغۇل
1/8	2/3	1/6	ئەسەبە

32. مىيىت — 24 — ئەر:

خاتۇن	2 قىز	ئانا	تاغا
			ئوغۇل
1/8	2/3	1/6	ئەسەبە

① يىغىنچاقلاپ ئېيتقاندا مۇنداق: يۇقىرىدا ئۈلۈشلەرنى بىرىنچى تۈر ۋە ئىككىنچى تۈر دەپ ئىككى قىسىمغا ئايرىغانىدۇق. ئەمدى شۇ بىرىنچى تۈردىكى 1/2 ئىككىنچى تۈرنىڭ ھەممىسى ياكى بەزىسى بىلەن بىرگە كەلسە، مەخرەج «6» بولىدۇ. بىرىنچى تۈردىكى 1/4 ئىككىنچى تۈرنىڭ ھەممىسى ياكى بەزىسى بىلەن بىرگە كەلسە، مەخرەج «12» بولىدۇ. بىرىنچى تۈردىكى 1/8 ئىككىنچى تۈرنىڭ ھەممىسى ياكى بەزىسى بىلەن بىرگە كەلسە مەخرەج «24» بولىدۇ.

§1 ئاشۇرۇش (عول)

مىراس تەقسىماتى ئۈچ خىل بولىدۇ: 1) ئومۇمىي مەخرەج بىلەن ئەھلى پەرز سەھىملىرىنىڭ يىغىندىسى باراۋەر بولسا نورمال تەقسىمات بولىدۇ. 2) ئەھلى پەرز سەھىملىرىنىڭ يىغىندىسى ئومۇمىي مەخرەجدىن كۆپ بولسا مىراس تەقسىماتىدا ئاشۇرۇش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ. 3) ئەھلى پەرزلەر سەھىملىرىنىڭ يىغىندىسى ئومۇمىي مەخرەجدىن ئاز بولسا مىراس تەقسىماتىدا قايتۇرۇش ئۇسۇلى قوللىنىلىدۇ.

ئومۇمىي مەخرەج سەھىملەرنى ئايرىشقا يەتمىسە، ئەھۋالغا قاراپ ئومۇمىي مەخرەجكە نىسبەتەن «ئاشۇرۇش» ئېلىپ بېرىلىدۇ. ئەگەر ئەسلىي ئومۇمىي مەخرەج 6 بولۇپ، ئۇنى ئاشۇرۇشقا توغرا كەلسە، ئۇ 7، 8، 9، 10لارغا ئاشۇرۇلىدۇ. ئەگەر ئەسلىي ئومۇمىي مەخرەج 12 بولۇپ، ئۇنى ئاشۇرۇشقا توغرا كەلسە، ئۇ 13، 15، 17لەرگە ئاشۇرۇلىدۇ. ئەگەر ئەسلىي ئومۇمىي مەخرەج 24 بولۇپ، ئۇنى ئاشۇرۇشقا توغرا كەلسە، 27گىلا ئاشۇرۇلىدۇ.

ئاشۇرۇش دېگىنىمىز ئومۇمىي مەخرەج ئاز، پەرز ئىگىلىرىنىڭ سەھىملىرىنىڭ يىغىندىسىنىڭ سانى كۆپ بولۇپ قالغان ئەھۋالدا، مەخرەجنى پەرز ئىگىلىرىنىڭ سەھىملىرىنىڭ يىغىندىسىچىلىك ئاشۇرۇشنى كۆرسىتىدۇ. ئومۇمىي مەخرەج ئاشۇرۇلغاندىن كېيىن ئەھلى پەرزلەردىن ئاشسا ئەسەبە ئالىدۇ، ئاشمىسا ئالمايدۇ. ئەسەبەنى مەقسەت قىلىپ ئاتايىن ئاشۇرۇش ئېلىپ بېرىلمايدۇ. ئاندىن ئومۇمىي مىراسنى ئاشۇرۇلغان سانغا بۆلۈپ، ھەر بىر ئۈلۈشنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى تاپىمىز. ئاندىن بۇنى ھەر قايسى پەرز ئىگىلىرىنىڭ ئۈلۈش سانىغا كۆپەيتىپ، ھەر قايسى پەرز ئىگىلىرىنىڭ نېسىۋىسىنى تاپىمىز. ھېسابلاش ئۇسۇلى مۇنداق:

33. مېيىت ـــــ 12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە ـــــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن
1/2	1/6	1/3	1/4
6	2	4	3

مىسال ئۈچۈن ئومۇمىي مىراسنى 12000 سوم دەپ ئالساق، ھەر قايسى پەرز ئىگىلىرىنىڭ نېسىۋىلىرى مۇنداق بولىدۇ:

ئومۇمىي مىراس ئۈلۈشىنىڭ سانى	6 + 2 + 4 + 3 = 15
ھەربىر ئۈلۈشنىڭ قىممىتى	12000 ÷ 15 = 800 (سوم)
دادا-ئانا بىر ئاچىنىڭ نېسىۋىسى	800 × 6 = 4800 (سوم)
دادا بىر ئاچا (2)نىڭ نېسىۋىسى	800 × 2 = 1600 (سوم)
ئانا بىر ئاچا (2)نىڭ نېسىۋىسى	800 × 4 = 3200 (سوم)
خاتۇننىڭ نېسىۋىسى	800 × 3 = 2400 (سوم)

34. مېيىت ـــــ 2 ـــــ خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/2

35. مېيىت ـــــ 2 ـــــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/2

36. مېيىت ـــــ 2 ـــــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
ئەسەبە	1/2

37. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل-قىز
1/4	ئەسەبە

38. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

قىز	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/4	ئەسەبە

39. مېيىت ـــــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە ـــــ خاتۇن؛

ئەر	ئانا	دادا بىر ئاچا
1/2	1/3	1/2

40. مېيىت ـــــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە ـــــ خاتۇن؛

ئەر	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6	1/2	1/6

41. مېيىت ـــــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ـــــ خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/2	2/3

42. مېيىت ـــــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە ـــــ خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا
1/2	2/3	1/6

43. مېيىت ـــــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ـــــ خاتۇن؛

ئەر	دادا بىر ئاچا 2
1/2	2/3

44. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا
1/2	1/2	ئەسەبە
		0

45. مېيىت ——— خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاچا
1/2	2/3	1/6	1/6

46. مېيىت ——— خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا

ئەر	دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا 2
1/2	2/3	1/3

47. مېيىت ——— خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 10غا

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا 2	ئانا
1/2	2/3	1/3	1/6

48. مېيىت ——— خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 10غا

ئەر	دادا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاكا 2
1/2	2/3	1/6	1/3

49. مېيىت ——— ئەر؛

8

خاتۇن	قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/8	1/2	ئەسەبە

50. مېيىت ——— ئەر؛

8

خاتۇن	قىز	ئوغۇل
1/8	ئەسەبە	ئەسەبە

51. مېيىت ——— ئەر؛

4

خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

52. مېيىت ——— ئەر؛

4

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا
1/4	1/2	ئەسەبە

53. مېيىت ——— ئەر؛

3

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە

54. مېيىت ——— ئەر؛

3

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	ئەسەبە

55. مېيىت ——— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

ئەر	قىز 2	ئانا
1/4	2/3	1/6

56. مېيىت ——— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

ئەر	قىز 2	دادا ①
1/4	2/3	1/6 ئەسەبە

57. مېيىت ——— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

ئەر	قىز 2	دادا	ئانا
1/4	2/3	1/6 ئەسەبە	1/6

① بۇنداق ھالەتتە دادا 1/6لىك ئەھلى پەرز ھەم ئەسەبە بولىدۇ. ئۇ ئۆز سەھمىسى ئۈچۈن «2» ئۈلۈشنى ئالىدۇ، ئەمما ئەسەبىلىكى ئۈچۈن ھېچنەرسە تەگمەيدۇ. مۇنداق ئەھۋالدا ئەسەبەلىكى ئۈچۈن ھېچنەرسە تەگمەي قالىدى دېگەن مەقسەتتە ئاتايىن ئاشۇرۇپ بېرىلمەيدۇ، بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

58. مېيىت ـــ خاتۇن:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

ئەر	قىز	دادا	ئانا
1/4	1/2	1/6	1/6
		ئەسەبە	

59. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاكا
1/4	2/3	1/6	1/6

60. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاچا
1/4	2/3	1/6	1/6

61. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 17گە

خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاكا 2
1/4	2/3	1/6	1/3

62. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا 2
1/4	2/3	1/3

63. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا 2
1/4	2/3	1/3

64. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 17گە

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاكا 2
1/4	2/3	1/6	1/3

65. مېيىت ـــ ئەر:

24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە

خاتۇن	قىز 2	دادا	ئانا
1/8	2/3	1/6	1/6
		ئەسەبە	

66. مېيىت ـــ ئەر:

24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە

خاتۇن	ئوغۇل قىز 2	دادا	ئانا
1/8	2/3	1/6	1/6
		ئەسەبە	

67. مېيىت ـــ ئەر:

24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە

خاتۇن	قىز 2	دادا	چوڭ ئانا (ئانىنىڭ ئانىسى)
1/8	2/3	1/6	1/6
		ئەسەبە	

68. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا 2	تاغا
1/4	2/3	1/3	ئەسەبە
			0

69. مېيىت ـــ ئەر:

12 ئاشۇرۇلىدۇ 17گە

خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاچا 2	قاتىل ئوغۇل
1/4	2/3	1/6	1/3	0

§2 كېمەيتىش (قايتۇرۇش) (رد)

كېمەيتىش بولسا مىراس ئىلمى ئىستېمالىدا ئاشۇرۇشنىڭ ئەكسىدە قوللىنىلىدۇ. ئۇ، ئومۇمىي مەخرەج مىراسخورلار

سەھملىرىنىڭ يىغىندىسىدىن كۆپ بولغان ئەھۋالدا، ئەھلى پەرز ئۆزىگە تېگىشلىك نېسىۋىلىرىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، مىراستىن ئاشقانىنى ئەھلى پەرزلەرنىڭ سەھملىرىگە قاراپ قايتا تەقسىم قىلىشتۇر، مەسىلەن:

70. مېيىت	6	
	قىز 2	ئانا
	2/3	1/6

71. مېيىت	6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ①	
	قىز 2	ئانا
	4/5	1/5

كېمەيتىش قىلىشقا بولىدىغان ۋارىسلار يەتتە خىل كىشىلەر بولۇپ، ئۇلار: 1) مېيىتنىڭ قىزى؛ 2) مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزى؛ 3) مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ئاچىسى (سىڭلىسى)؛ 4) مېيىتنىڭ دادا بىر ئاچىسى (سىڭلىسى)؛ 5) مېيىتنىڭ ئانا بىر تۇغقان (ئاكا-ئۇكا، ئاچا-سىڭىل)لىرى؛ 6) مېيىتنىڭ ئانىسى؛ 7) مېيىتنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى.

يەنە باشقا ئەھلى پەرزلەردىن مېيىتنىڭ دادىسى، مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ... دادىسى بولسا ھەم ئەھلى پەرز ھەم ئەسەبە بولغىنى ئۈچۈن بۇلارغا قايتۇرۇش قىلىنمايدۇ. يەنە مېيىتنىڭ ئېرى بىلەن خاتۇنى ئەھلى پەرز سەبەبىيە بولغىنى ئۈچۈن بۇلارغىمۇ قايتۇرۇش قىلىنمايدۇ. ئەر بىلەن خاتۇنغا قايتۇرۇش قىلىنمىغان ئەھۋالدا، ئەھلى پەرز بولمىغانىكەن، ئاشقان مال زەۋىلئەرھامغا بېرىلىدۇ.

يۇقىرىقى يەتتە تۈرلۈك ئەھلى پەرزلەرگە قايتۇرۇش قىلىشنىڭ شەرتلىرى: 1) پەرز ئىگىسى بار بولغان بولۇش؛ 2)

① ئەسلى مەخرەج «6» بولۇپ، ئىككى قىزغا 2/3نى، ئانىغا 1/6نى بەرسە، يەنە 1/6ى ئېشىپ قالىدۇ. شۇڭا، يۇقىرىدىكى قائىدە بويىچە مەخرەج «6»دىن «5»كە كېمەيتىلىپ تەقسىم قىلىنىدۇ.

ئەسەبە بولماسلىق؛ 3) پەرز ئىگىلىرى ئۆز نېسىۋىلىرىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن تەرەكىدىن بىر نەرسە ئاشقان بولۇشى لازىم. بۇ ئۈچ شەرت تولۇق ھازىرلانمىسا قايتۇرۇش قىلىشقا بولمايدۇ.

72. مېيىت	6	
	قىز	دادا (چوڭ دادا)
	1/2	1/6 ئەسەبە

73. مېيىت	3	
	ئانا	دادا (چوڭ دادا)
	1/3	ئەسەبە

74. مېيىت	2	
	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	چوڭ دادا
	1/2	1/2

قايتۇرۇش قىلىش (كېمەيتىپ بېرىش) مەسىلىسى تۆۋەندىكىدەك تۆت خىل بولۇپ، ئۇلار:

1. ئەھلى پەرز بىر جىنسلىقلا بولسا، ئاشقىنى ئاشۇ ئەھلى پەرزنىڭ ئۆزىگە قايتۇرۇش قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

75. مېيىت	2
	قىز
	1/2
	1/2

76. مېيىت	3
	ئوغۇل
	قىز 3
	2/3
	1/3

77. مېيىت	3
	دادا-ئانا بىر ئاچا3
	2/3
	1/3

78. مېيىت	2
	دادا بىر ئاچا
	1/2
	1/2

79. مېيىت	3	(6)
	ئانا	(چوڭ ئانا)
	1/3	1/6
	2/3	5/6

80. مېيىت	3
	ئانا بىر ئاچا 2
	1/3
	2/3

2. مىراستا ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ ئەھلى پەرزلەر جەم بولسا، ئەر ياكى خاتۇن بولمىسا، ھەر قايسى ئەھلى پەرزلەر ئۆز سەھمىلىرى بويىچە نېسىۋىسىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاشقىنىنى مىراستا جەم بولغان ئەھلى پەرزلەرنىڭ سەھمىسى بويىچە قايتا .... قايتۇرۇش قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

81. مېيىت $\frac{\text{6 كېمەيتىلىدۇ 4كە}}{}$ ؛

قىز	ئوغۇل	ئەسەبە يوق
1/2	قىز (بىر ياكى كۆپ)	ئاشقىنى 1/3
3/4	1/6	
	1/4	

ئەگەر ئاشقاننى ئالىدىغان ئەسەبە بولسا ئىدى، مېيىتنىڭ قىزى 1/2نى، ئوغۇلنىڭ قىزى (بىر ياكى كۆپ) 1/6نى ئالاتتى. ئاشقان 1/3 ئەسەبەگە بېرىلگەن بولاتتى. ھازىرقى ئەھۋالدا ئاشقاننى ئالىدىغان ئەسەبە بولمىغانلىقتىن تۆۋەندىكى ھېسابلاش ئۇسۇلى ئارقىلىق مېيىتنىڭ قىزىنىڭ سەھمىسى 3/4، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزى (بىر ياكى كۆپ)نىڭ سەھمىسى 1/4 بولىدىغانلىقىنى بىلگىلى بولىدۇ. بۇنى مۇشۇ تۇردىكى باشقا بەش خىل ئەھۋالغا تەتبىقلاشقىمۇ تامامەن بولىدۇ.

$$1-(\frac{1}{2}+\frac{1}{6})=\frac{1}{3}$$ (ئاشقىنى)

1/3نى يالغۇز قىزغا 1/2، ئوغلىنىڭ قىزلىرىغا 1/6 بويىچە قايتۇرۇش قىلساق:

1- قېتىم:

$$\frac{1}{2}+(\frac{1}{3}\times\frac{1}{2})=\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3})=\frac{2}{3}$$

$$\frac{1}{6}+(\frac{1}{3}\times\frac{1}{6})=\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3})=\frac{2}{9}$$

ئاشقىنى:

$$1-(\frac{2}{3}+\frac{2}{9})=\frac{1}{9}$$

2- قېتىم:

$$\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3})+(\frac{1}{9}\times\frac{1}{2})=\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})=\frac{13}{18}$$

$$\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3})+(\frac{1}{9}\times\frac{1}{6})=\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})=\frac{13}{54}$$

ئاشقىنى:

$$1-(\frac{13}{18}+\frac{13}{54})=\frac{1}{27}$$

....

يۇقىرىقى ئۇسۇل بويىچە چەكسىز كۆپ قېتىم قايتۇرۇش قىلساق، ئاشقىنى ھەر قېتىمدا 1/3 ھەسسە بويىچە چەكسىز كىچىكلەپ نۆلگە ئىنتايىن يېقىنلىشىدۇ-دە، مېيىتنىڭ يالغۇز قىزىنىڭ سەھمىسى 3/4كە، ئوغلىنىڭ قىزلىرىنىڭ سەھمىسى 1/4گە ئىنتايىن يېقىنلىشىدۇ، مەسىلەن:

82. مېيىت $\frac{\text{6 كېمەيتىلىدۇ 4كە}}{}$ ؛

قىز	ئانا (چوڭ ئانا)
1/2	1/6
3/4	1/4

83. مېيىت $\frac{\text{6 كېمەيتىلىدۇ 5كە}}{}$ ؛

قىز 2	ئانا
2/3	1/6
4/5	1/5

84. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا (بىر ياكى كۆپ)
1/2	1/6
3/4	1/4

85. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6
3/4	1/4

86. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6
3/4	1/4

87. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا 2
1/2	1/3
3/5	2/5

88. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا 2
1/2	1/3
3/5	2/5

89. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا
2/3	1/6
4/5	1/5

90. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا
1/2	1/3
3/5	2/5

91. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا
2/3	1/6
4/5	1/5

92. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا
1/2	1/3
3/5	2/5

93. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا	چوڭ ئانا
1/2	1/6
4/5	1/5

94. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا 2	ئانا
2/3	1/6
4/5	1/5

95. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا 2	چوڭ ئانا
2/3	1/6
4/5	1/5

96. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛

ئانا بىر ئاچا	ئانا
1/6	1/3
1/3	2/3

97. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 2گە ؛

ئانا بىر ئاچا	چوڭ ئانا
1/6	1/6
1/2	1/2

98. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛

ئانا بىر ئاچا 3	ئانا
1/3	1/6
2/3	1/3

99. مېيىت: 6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛

ئانا بىر ئاچا 3	چوڭ ئانا
1/3	1/6
2/3	1/3

100. مېيىت ـــــ 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا (چوڭ ئانا)	دادا بىر ئاچا (بىر ياكى كۆپ)
1/2	1/6	1/6
3/5	1/5	1/5

101. مېيىت ـــــ 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا (چوڭ ئانا)	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6	1/6
3/5	1/5	1/5

102. مېيىت ـــــ 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا (چوڭ ئانا)	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6	1/6
3/5	1/5	1/5

تۆۋەندىكى تۆت گورۇپپا نەتىجە يۇقىرىدا ئۆتكەن ھېساب ئاساسىدا كەلتۈرۈپ چىقىرىلغان بولۇپ، مۇشۇ خىل كېمەيتىپ قايتۇرۇش ئۇسۇلىدا قوللىنىلىدۇ (يۇقىرىدىكى مىساللارنى چۈشىنىش بۇنىڭ بىلەن تېخىمۇ ئاسانلىشىدۇ).

6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

1/2	1/6
3/4	1/4

6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

2/3	1/6
4/5	1/5

6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛

1/3	1/6
2/3	1/3

6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

1/2	1/3
3/5	1/5

3. يۇقىرىقى يەتتە خىل پەرز ئىگىلىرىدىن بىر جىنسلىق ئەھلى پەرز ئەھلى پەرز سەبەبىيە بولغان مېيىتنىڭ ئېرى ياكى خاتۇنى بىلەن مىراستا جەم بولسا، ئەر ياكى خاتۇننىڭ سەھمىسىنىڭ مەخرىجى ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىدۇ. بىر جىنسلىق پەرز ئىگىسى ئۆز سەھمىسىگە تېگىشلىك نېسىۋىسىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاشقىنى مېيىتنىڭ ئېرى بىلەن خاتۇنىغا قايتۇرۇش قىلىنماي، بىر جىنسلىق پەرز ئىگىسىگە قايتۇرۇش قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

103. مېيىت ـــــ 4 ؛

ئەر	قىز
1/4	1/2 + 1/4 = 3/4

104. مېيىت ـــــ 4 ؛

ئەر	قىز 2
1/4	2/3+1/12=3/4

105. مېيىت ـــــ 8 ؛

خاتۇن	قىز
1/8	1/2+3/8=7/8

106. مېيىت ـــــ 8 ؛

خاتۇن	قىز 2
1/8	2/3 + 5/24 = 7/8

مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى مېيىتنىڭ قىزلىرىغا ئوخشاش.

107. مېيىت ـــــ 4 ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن
3/4	1/4

108. مېيىت ـــــ 4 ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 3
3/4	1/4

109. مېيىت ـــــ 4 ؛

دادا بىر ئاچا	خاتۇن
3/4	1/4

110. مېيىت ـــــ 4 ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2
3/4	1/4

111. مېيىت — 2 ؛

ئانا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/2

112. مېيىت — 2 ؛

ئانا بىر ئاچا 2	ئەر
1/2	1/2

113. مېيىت — 4 ؛

ئانا بىر ئاچا	خاتۇن
3/4	1/4

114. مېيىت — 4 ؛

ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 3
3/4	1/4

115. مېيىت — 2 ؛

ئانا (چوڭ ئانا)	ئەر
1/2	1/2

116. مېيىت — 4 ؛

ئانا (چوڭ ئانا)	خاتۇن
3/4	1/4

4. بىردىن ئارتۇق ئەھلى پەرزلەر بىلەن ئەر ياكى خاتۇن مىراستا جەم بولسا، ئەر ياكى خاتۇن ئۆز نېسىۋىسىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن «ئاشقىنى» ئەھلى پەرزلەرنىڭ سەھمىسىگە قاراپ تەقسىم قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

117. مېيىت — 24 ؛

خاتۇن	قىز	ئانا
1/8	1/2	1/6

(قىز بىلەن ئانا: 21[1])

118. مېيىت — 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

قىز	ئانا
3/4	1/4
21 × 3/4 = 15.75	21 × 1/4 = 5.25

[1] ئەر ياكى خاتۇن نېسىۋىسىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئەھلى پەرزلەرگە ئايرىم تەقسىمات ئىشلەيمىز. ئەمما، ئەۋۋەلقى تەقسىماتتىن ئاشقان 21نى كېيىنكى تەقسىماتتا كېمەيتىش ئېلىپ بارغاندىن كېيىن چىققان سەھمىلەرگە كۆپەيتىپ، ھەر بىر پەرز ئىگىسىنىڭ نېسىۋىسىنى تاپىمىز.

119. مېيىت — 12 ؛

خاتۇن	ئانا	ئانا بىر ئاچا 2
1/4	1/6	1/3

(ئانا بىلەن ئانا بىر ئاچا: 9)

120. مېيىت — 6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛

ئانا	ئانا بىر ئاچا 2
1/3	2/3
9 × 1/3 = 3	9 × 2/3 = 6

121. مېيىت — 24 ؛

خاتۇن	قىز 2	ئانا
1/8	2/3	1/6

(قىز بىلەن ئانا: 21)

122. مېيىت — 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

قىز 2	ئانا
4/5	1/5
21 × 4/5 = 16.8	21 × 1/5 = 4.2

123. مېيىت — 12 ؛

خاتۇن	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا
1/4	1/2	1/6

(دادا بىر ئاچا بىلەن ئانا بىر ئاچا: 9)

124. مېيىت — 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا
3/4	1/4
9 × 3/4 = 6.75	9 × 1/4 = 2.25

125. مىيىت 12 ؛
خاتۇن — دادا-ئانا بىر ئاچا — ئانا بىر ئاچا
1/4 — 1/2 — 1/6
9

126. مىيىت 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا — ئانا بىر ئاچا
3/4 — 1/4
$9 \times 3/4 = 6.75$ — $9 \times 1/4 = 2.25$

127. مىيىت 12 ؛
خاتۇن — دادا-ئانا بىر ئاچا — دادا بىر ئاچا
1/4 — 1/2 — 1/6
9

128. مىيىت 6 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا — دادا بىر ئاچا
3/4 — 1/4
$9 \times 3/4 = 6.75$ — $9 \times 1/4 = 2.25$

129. مىيىت 12 ؛
خاتۇن — ئانا — ئانا بىر ئاچا
1/4 — 1/3 — 1/6
9

130. مىيىت 6 كېمەيتىلىدۇ 3كە ؛
ئانا — ئانا بىر ئاچا
2/3 — 1/3
$9 \times 2/3 = 6$ — $9 \times 1/3 = 3$

ئەمما، مىراستا ئەھلى پەرز سەبەبىيە بولغان ئەر ۋە خاتۇن بىلەن زەۋىلئەرھام جەم بولسا، ئەر ياكى خاتۇننىڭ سەھمىسىنىڭ مەخرىجى ئومۇمىي مەخرەج قىلىنىپ، ئەر بىلەن خاتۇننىڭ تېگىشلىك نېسىۋىسىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئاشقىنى زەۋىلئەرھامغا تەرتىپ بويىچە[1] بېرىلىدۇ، مەسىلەن:

131. مىيىت 4 ؛
ئەر — قىز قىز
1/4 — 3/4

132. مىيىت 4 ؛
ئەر — ئوغۇل قىز ئوغۇل-قىز
1/4 — 3/4

133. مىيىت 8 ؛
خاتۇن — قىز قىز
1/8 — 7/8

134. مىيىت 2 ؛
ئەر — ئانا دادا
1/2 — 1/2

135. مىيىت 2 ؛
ئەر — ئانا دادا ئانا
1/2 — 1/2

136. مىيىت 4 ؛
خاتۇن — ئانا دادا
1/4 — 3/4

137. مىيىت 2 ؛
ئەر — دادا-ئانا بىر ئاچا ئوغۇل-قىز
1/2 — 1/2

138. مىيىت 2 ؛
ئەر — دادا بىر تاغا قىز
1/2 — 1/2

139. مىيىت 2 ؛
ئەر — ئانا بىر ئاكا قىز
1/2 — 1/2

140. مىيىت 2 ؛
ئەر — دادا-ئانا بىر تاغا قىز قىز
1/2 — 1/2

[1] ئەۋۋەل مىيىتنىڭ شاخچىلىرىغا، ئۇ تېپىلمىسا مىيىتنىڭ ئەسلىگە، ئۇمۇ تېپىلمىسا مىيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىغا، بۇمۇ تېپىلمىسا مىيىتنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىغا بېرىلىدۇ.

تۆتىنچى باب مېيىتنىڭ دادىسى

مېيىتنىڭ دادىسىغا ئۈچ خىل ئەھۋال بويىچە مىراس تېگىدۇ.

§1 دادىنىڭ 1/6لىك پەرزلىك ئەھۋالى

﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌۚ ﴾ «ئەگەر مېيىتنىڭ بالىلىرى بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى[①] ياكى ئوغلىنىڭ ... ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى بولسا، مېيىتنىڭ دادىسى مىراسنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ**، تۆۋەندىكى مىساللار[②]دىكىگە ئوخشاش:

① ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى دېگىنىمىز مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغۇللىرى (ئوغلى بىر ياكى كۆپ بولۇش شەرت ئەمەس)، ياكى ئوغۇل-قىزلىرىنى كۆرسىتىدۇ.

② ئەسكەرتىش: ئەگەر مېيىت ئەر بولسا، سىزىقنىڭ ئاخىرىغا ئەر، ئەگەر مېيىت خاتۇن بولسا، سىزىقنىڭ ئاخىرىغا خاتۇن دەپ يېزىلدى. مېيىتنىڭ ئەر ياكى خاتۇن كىشى ئىكەنلىكى ئەسكەرتىلمەي ئاق قالغانلىرى ئەر-خاتۇنغا ئورتاق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

141. مېيىت 6 ;①

دادا	ئوغۇل
1/6	ئەسەبە
1	5

142. مېيىت 6 ;

دادا	3 ئوغۇل
1/6	ئەسەبە

143. مېيىت 6 ;

دادا	ئوغۇل
1/6	ئوغۇل
	ئەسەبە

144. مېيىت 6 ;

دادا	ئوغۇل
1/6	ئوغۇل
	ئوغۇل
	ئەسەبە

145. مېيىت 6 ;

دادا	ئوغۇل	قىز
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

146. مېيىت 6 ;

دادا	3 ئوغۇل	2 قىز
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە
1	5×6/8	5×2/8

147. مېيىت 12 خاتۇن;

دادا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/4

148. مېيىت 12 خاتۇن;

دادا	2ئوغۇل	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/4

149. مېيىت 12 خاتۇن;

دادا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئوغۇل	1/4
	ئەسەبە	

150. مېيىت 6 ;

دادا	2 ئوغۇل	1 قىز
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

① مىسالدىكى سىزىقنىڭ ئۈستىدىكى سان مىراسنىڭ ئومۇمىي مەخرىجىنى، مىراسخورنىڭ ئاستىدىكى سان ئۈلۈشىنى، مىراسخورنىڭ ئاخىردىكى سان مىراسخورنىڭ سانىنى بىلدۈرىدۇ. ئاخىرغا سان يېزىلمىسا، مىراسخورنىڭ يالغۇز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

151. مېيىت 12 خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 3	ئەر
1/6	ئوغۇل1+1① ئەسەبە	1/4

152. مېيىت 12 خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 3	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/4

153. مېيىت 12 خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 2	قىز 3	ئەر
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

154. مېيىت 12 خاتۇن②؛

دادا	ئوغۇل	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئوغۇل ئەسەبە	قىز 2 ئەسەبە	1/4
2	7×2/4	7×2/4	3

155. مېيىت 12 خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئوغۇل ئوغۇل 2 ئەسەبە③	1/4

156. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/8

① ئىككى ئوغۇلنىڭ بىردىن ئىككى ئوغلى بار.

② مېيىت خاتۇن كىشى بولۇپ، ئۇنىڭغا دادىسى، بىر ئوغلىنىڭ بىر ئوغلى، يەنە بىر ئوغلىنىڭ ئىككى قىزى ۋە ئېرى مىراسخور بولسا، نەۋرىسى بولغىنى ئۈچۈن دادا ئومۇمىي مىراس سانى بولغان «12»نىڭ 1/6نى، ئېرى «12»نىڭ 1/4نى ئالىدۇ. بىر ئوغۇل نەۋرە بىلەن ئىككى قىز نەۋرە ئەسەبە بولۇپ، ئاشقاننىڭ ھەممىسىنى ئالىدۇ.

③ بۇنىڭ مەنىسى ئوغلىنىڭ ئوغلىنىڭ ئوغلى ئىككى دېگەنلىك بولۇپ، بۇلارمۇ مىراسقا ۋارىسلىق قىلىدۇ.

157. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل 2	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/8

158. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئوغۇل ئەسەبە	1/8

159. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	قىز	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە	1/8

160. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئوغۇل ئەسەبە	قىز ئەسەبە	1/8

161. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئوغۇل ئەسەبە	1/8

162. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	خاتۇن 3
1/6	ئوغۇل ئەسەبە	①1/8

163. مېيىت 6 ئەر؛

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئەسەبە

164. مېيىت 6 ئەر؛

دادا	ئانا	ئوغۇل 2
1/6	1/6	ئەسەبە

165. مېيىت 6 ئەر؛

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل ئەسەبە

① خاتۇن بىردىن كۆپ بولۇپ قالسىمۇ مىراسنىڭ 1/8نى تەڭدىن بۆلىشىدۇ.

166. مېيىت — 6 — ئەر:

دادا	ئانا	ئوغۇل	قىز
1/6	1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

167. مېيىت — 6 — ئەر:

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل	قىز
		ئەسەبە	ئەسەبە

168. مېيىت — 6 — ئەر:

دادا	ئانا	ئوغۇل 3	قىز 2
1/6	1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

169. مېيىت — 6 — ئەر:

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل 2
		ئەسەبە

170. مېيىت — 6 — ئەر:

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل
		ئەسەبە

171. مېيىت — 12 — خاتۇن:

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئەر
1/6	1/6	ئەسەبە	1/4

172. مېيىت — 12 — خاتۇن:

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئەر
1/6	1/6	ئوغۇل	1/4
		ئەسەبە	

173. مېيىت — 12 — خاتۇن:

دادا	ئانا	ئوغۇل	قىز	ئەر
1/6	1/6	ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

174. مېيىت — 6 — :

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل	قىز
		ئەسەبە	ئەسەبە

175. مېيىت — 6 — :

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل
		ئەسەبە

176. مېيىت — 6 — :

دادا	ئانا	ئوغۇل
1/6	1/6	ئوغۇل 2
		ئەسەبە

177. مېيىت — 12 — خاتۇن:

دادا	ئانا	ئەر	ئوغۇل	قىز 2
1/6	1/6	1/4	ئەسەبە	ئەسەبە

178. مېيىت — 12 — خاتۇن:

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئەر
1/6	1/6	ئوغۇل	1/4
		ئەسەبە	

179. مېيىت — 24 — ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن	ئوغۇل
1/6	1/6	1/8	ئوغۇل 4 ①
			ئەسەبە

① ئوغۇل ياكى ئوغۇلنىڭ ... ئوغلى كۆپ ياكى بىر بولۇشى شەرت ئەمەس.

180. مېيىت 24 ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن	قىز 3	ئوغۇل 2
1/6	1/6	1/8	ئەسەبە	ئەسەبە

181. مېيىت 24 ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن	ئوغۇل
1/6	1/6	1/8	ئوغۇل
			ئەسەبە

182. مېيىت 24 ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن 2	ئوغۇل
1/6	1/6	1/8	ئوغۇل
			ئەسەبە

§2 دادىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ۋە ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞۚ ﴾
«ئەگەر مېيىتنىڭ بالىلىرى بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسىنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى) ۋە «**أَلْحِقُوا الْفَرَائِضَ بِأَهْلِهَا فَمَا بَقِيَ فَلِأَوْلَى رَجُلٍ ذَكَرٍ**»[1] (ھەر بىر پەرز ئىگىسىگە ئۆزىگە تېگىشلىك ئۈلۈشىنى بېرىڭلار، ئۇنىڭدىن ئاشقان مىراسنى ئەرلەر ئىچىدىن مېيىتقا يېقىنراق بولغىنى[2]غا بېرىڭلار)گە

① بۇخارى رىۋايەت قىلغان.
② ئەسەبەلەر ئىچىدە مېيىتقا يېقىنراق بولغىنى مېيىتنىڭ ئوغلى، ئوغلىنىڭ ... ئوغلى ئىدى. ئەگەر مىراستا دادا (ياكى چوڭ دادا) بىلەن قىزى (ياكى ئوغلىنىڭ قىزى) جەم بولۇپ قالسا، دادا (ياكى چوڭ دادا) 1/6 پەرزلىك ئۈلۈش، قىزلار بولسا 1/2 ياكى 2/3 پەرزلىك ئۈلۈشكە ئىگە بولاتتى. «ئاشقان»ى بولسا ئەسەبەلەر ئىچىدىن مېيىتنىڭ ئوغلىدىن قالسا مېيىتقا يېقىنراق بولغان مېيىتنىڭ دادىسى (ياكى چوڭ دادىسى)غا بېرىلىدۇ.

ئاساسەن، مېيىتنىڭ ئوغلى بولماي قىزى ۋارىس بولسا ياكى ئوغلىنىڭ ... ئوغلى بولماي ئوغلىنىڭ ... قىزى ۋارىس بولسا، دادا ھەم 1/6لىك ئەھلى پەرز ئىگىسى ھەم ئەسەبە بولىدۇ. بۇنىڭدا قىزنىڭ بىر ياكى كۆپ بولۇشى شەرت ئەمەس، مەسىلەن:

183. مېيىت 6 ؛

دادا	قىز
1/6	1/2
ئەسەبە	

184. مېيىت 6 ؛

دادا	قىز 3
1/6	2/3
ئەسەبە	

185. مېيىت 6 ؛

دادا	ئوغۇل
1/6	قىز
ئەسەبە	1/2

186. مېيىت 6 ؛

دادا	ئوغۇل 2
1/6	قىز 2+1
ئەسەبە	2/3

187. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە[1] خاتۇن؛

دادا	قىز 2	ئەر
1/6	2/3	1/4
ئەسەبە		
2	8	3
0		

188. مېيىت 12 خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل	ئەر
1/6	قىز	1/4
ئەسەبە	1/2	
2	6	3
1		

① مېيىت خاتۇن كىشى بولۇپ، ئۇنىڭغا دادىسى، ئىككى قىزى ۋە ئېرى ۋارىسلىق قىلسا، ئېرى ئەھلى پەرز بولۇپ ئومۇمىي سان «12»نىڭ 1/4نى، يەنى «3»نى ئالىدۇ. ئىككى قىزىمۇ ئەھلى پەرز بولۇپ «12»نىڭ 2/3نى، يەنى «8»نى ئالىدۇ. دادا ھەم ئەھلى پەرز بولغىنى ئۈچۈن «12»نىڭ 1/6نى، يەنى «2»نى ھەم ئەسەبە بولغىنى ئۈچۈن ئەھلى پەرزلەردىن «ئاشقان»نى ئالىدۇ. بۇ مىسالدا پەرز ئىگىلىرىنىڭ ئۈلۈش يىغىندىسى 13 بولغىنى ئۈچۈن، ئومۇمىي سان «12»نى «13»كە ئاشۇردۇق. پەرز ئىگىلىرىدىن بىر نەرسە ئاشمىغانلىقتىن دادىغا ئەسەبەلىك نېسىۋىسى تەگمىدى. مەسىلەن، ئومۇمىي مىراس 50000دىنار بولسا، ئۇ ھالدا:

ھەر بىر ئۈلۈشنىڭ قىممىتى	50000÷13=3846
دادىنىڭ ئالىدىغىنى	12×1/6=2×3846=7692
قىز (2)نىڭ ئالىدىغىنى	12×2/3=8×3846=30768
ئەرنىڭ ئالىدىغىنى	12×1/4=3×3846=11538

دادا بىلەن چوڭ دادا ھەم ئەھلى پەرز، ھەم ئەسەبە بولغان ئەھۋاللاردا مۇشۇنداق بولىدۇ، بۇ تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

189. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

دادا	قىز 3	ئەر
1/6	2/3	1/4
ئەسەبە		
2	8	3
0		

190. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 2	ئەر
1/6	قىز 2+1	1/4
ئەسەبە	2/3	
2	8	3
0		

191. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 2	ئەر
1/6	ئوغۇل 2+1	1/4
ئەسەبە	قىز 2+1	
	2/3	
2	8	3
0		

192. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	قىز 2	خاتۇن
1/6	2/3	1/8
ئەسەبە		

193. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	قىز 3	خاتۇن 2
1/6	2/3	1/8
ئەسەبە		

194. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	ئوغۇل	خاتۇن 2
1/6	قىز	1/8
ئەسەبە	1/2	

195. مېيىت 6 ؛

دادا	قىز	ئانا
1/6	1/2	1/6
ئەسەبە		

196. مېيىت 6 ؛

دادا	قىز 2	ئانا
1/6	2/3	1/6
ئەسەبە		
1	4	1
0		

197. مېيىت 6 ؛

دادا	ئوغۇل	ئانا
1/6	قىز	1/6
ئەسەبە	1/2	

198. مېيىت 6 ؛

دادا	ئوغۇل 2	ئانا
1/6	قىز 2+1	1/6
ئەسەبە	2/3	

199. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

دادا	قىز	ئانا	ئەر
1/6	1/2	1/6	1/4
ئەسەبە			

200. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە خاتۇن؛

دادا	قىز 2	ئانا	ئەر
1/6	2/3	1/6	1/4
ئەسەبە			

201. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل	ئانا	ئەر
1/6	قىز	1/6	1/4
ئەسەبە	1/2		

202. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 2	ئانا	ئەر
1/6	قىز 2+1	1/6	1/4
ئەسەبە	2/3		

203. مېيىت 24 ئەر؛

دادا	قىز	ئانا	خاتۇن
1/6	1/2	1/6	1/8
ئەسەبە			

204. مېيىت 24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە ئەر؛

دادا	ئانا	خاتۇن 2	قىز 2
1/6	1/6	1/8	2/3
ئەسەبە			

205. مېيىت 24 ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن 3	ئوغۇل
1/6	1/6	1/8	قىز
ئەسەبە			1/2

206. مېيىت 24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن 3	ئوغۇل 2
1/6	1/6	1/8	قىز 3
ئەسەبە			2/3

207. مېيىت 24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە ئەر:

دادا	ئانا	خاتۇن 3	ئوغۇل 2
1/6	1/6	1/8	قىز 1+2
ئەسەبە			2/3

§3 دادىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُۚ ﴾ «ئەگەر ئۇنىڭ (مېيىتنىڭ) بالىلىرى بولماي مىراسقا پەقەت ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ۋارىسلىق قىلسا، بۇ چاغدا ئۇ (مېيىت)نىڭ ئانىسىغا مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرسى تېگىدۇ (قالغىنى ئاتىسىغا تېگىدۇ)» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **ئەگەر مېيىتنىڭ پەقەت بالىلىرى بولمىسا ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرىمۇ بولمىسا، بۇ چاغدا دادا پەقەتلا ئەسەبە بولىدۇ، ئەھلى پەرز بولمايدۇ**، مەسىلەن:

208. مېيىت 2 خاتۇن:

دادا	ئەر
ئەسەبە	1/2

209. مېيىت 4 ئەر:

دادا	خاتۇن
ئەسەبە	1/4 ①

210. مېيىت 4 ئەر:

دادا	خاتۇن 2
ئەسەبە	1/4

211. مېيىت 1 :

دادا	تاغا
ئەسەبە	0

212. مېيىت 1 :

دادا	تاغا
ئەسەبە	ئوغۇل
	0

213. مېيىت 3 :

دادا	ئانا
ئەسەبە	1/3

214. مېيىت 6 :

دادا	چوڭ ئانا
ئەسەبە	1/6

215. مېيىت 2 خاتۇن:

دادا	ئەر	تاغا
ئەسەبە	1/2	0

216. مېيىت 4 ئەر:

دادا	خاتۇن	تاغا
ئەسەبە	1/4	0

217. مېيىت 4 ئەر:

دادا	خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/4	0
3	1	

218. مېيىت 6 خاتۇن:

دادا	ئەر	ئانا بىر ئاكا	ئانا ②
ئەسەبە	1/2	0	1/3
2	3		1

① خاتۇن بىردىن كۆپ بولسىمۇ مىراسنىڭ 1/4نى تەڭدىن بۆلىشىدۇ.
② ئانىنىڭ تەقسىماتىغا قاراڭ.

219. مېيىت ـــــ 2 ـــــ خاتۇن؛

دادا	ئەر	دادا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/2	0
1	1	

220. مېيىت ـــــ 12 ـــــ ئەر؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا 2	دادا	خاتۇن
1/3	0	ئەسەبە	1/4
3		6	3

221. مېيىت ـــــ 6 ـــــ خاتۇن؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا 2	دادا	ئەر
1/3	0	ئەسەبە	1/2
1		2	3

ئىزاھات: *ھەزرىتى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مېيىتنىڭ دادىسى، ئانىسى، ئېرى (ياكى خاتۇنى) مىراستا جەم بولسا، ئەۋۋەل ئەر ياكى خاتۇنىنىڭ سەھمىسىنى بېرىپ، ئاندىن ئاشقاننىڭ 1/3نى ئانىغا بېرىپ، ئاشقىنىنى دادىغا بېرىشنى بۇيرۇغان. مۇنداق بولغاندا دادىنىڭ نېسىۋىسىنىڭ ئانىنىڭ نېسىۋىسىدىن كۆپ بولۇشىغا كاپالەتلىك قىلغىلى بولىدۇ. ئەمما، مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئورنىدا دادىسىنىڭ دادىسى بولسا، ئەھۋال مۇنداق بولمايدۇ.*

بەشىنچى باب مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى (يەنى دادىسىنىڭ دادىسى)

چوڭ دادا ئىككى خىل: بىرى، ساق چوڭ دادا، يەنى دادىسىنىڭ ... دادىسى. يەنە بىرى، فاسىد چوڭ دادا، يەنى ئارىسىغا خاتۇن كىشى ئارىلىشىپ قالغان چوڭ دادا (ئانىنىڭ دادىسى). بۇ بابتا سۆزلىمەكچى بولغان چوڭ دادا ساق چوڭ دادا بولۇپ، ئۇ «ھەربىر ئادەمنىڭ قالدۇرغان تەرەكىسى ئۈچۈن ۋارىسلار تەيىنلىدۇق، ئۇلار ئاتا-ئانىلار ۋە يېقىنلاردۇر» (سۈرە نىسا 33- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى (مېيىتنىڭ دادىسى بولمىسا) ئوخشاش مىراس ئالىدۇ. ئوخشىمايدىغان تەرىپى چوڭ دادا مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ، دادا بىر قېرىنداشلىرىنىڭ باللىرىنى، ئانا بىر تۇغقانلىرىنى، تاغىسىنى چەكلىسىمۇ، ئەمما دادا-ئانا بىر ، دادا بىر تۇغقانلىرىنى چەكلىيەلمەيدۇ، بەلكى مىراستا مېيىتنىڭ قېرىنداشلىرى بىلەن تەڭ ياكى ئۇنىڭدىن كۆپرەك نېسىۋىگە ئىگە بولىدۇ. چۈنكى، ئۇ مېيىتنىڭ ئەسلى بولۇپ مېيىتقا مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرى (دادا-ئانا بىر، دادا بىر قېرىنداشلىرى)دىن يېقىنراق.

ئۇ تۆۋەندىكىدەك بەش خىل ئەھۋال بويىچە مىراس ئالىدۇ.

§1 چوڭ دادىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى

﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞۚ ﴾

«ئەگەر مېيىتنىڭ باللىرى بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئورنىدا مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ بىرىنچى خىل ئەھۋالغا ئوخشاش مىراس ئالىدۇ. ئەمما، مېيىتنىڭ دادىسى بار چاغدا چوڭ دادا مىراس ئالالمايدۇ، مېيىتنىڭ ئانىسى بار چاغدا مېيىتنىڭ ئىككىلى تەرەپتىن بولغان چوڭ ئانىسى مىراس ئالالمايدۇ**، مەسىلەن:

222. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل
1/6	ئەسەبە

223. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل 2
1/6	ئەسەبە

224. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل ئوغۇل
1/6	ئەسەبە

225. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	قىز	ئوغۇل
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

226. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	قىز 3	ئوغۇل 2
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە

227. مېيىت 12 خاتۇن؛

چوڭ دادا	ئەر	ئوغۇل
1/6	1/4	ئەسەبە

228. مېيىت 12 خاتۇن؛

چوڭ دادا	ئەر	ئوغۇل	قىز
1/6	1/4	ئەسەبە	ئەسەبە

229. مېيىت 12 خاتۇن؛

چوڭ دادا	ئەر	ئوغۇل	ئانا
1/6	1/4	ئەسەبە	1/6

230. مېيىت 12 خاتۇن؛

چوڭ دادا	ئەر	ئوغۇل	ئانا	قىز
1/6	1/4	ئەسەبە	1/6	ئەسەبە

231. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل	ئانا
1/6	ئەسەبە	1/6

232. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	قىز 3	ئوغۇل	ئانا
1/6	ئەسەبە	ئەسەبە	1/6

233. مېيىت 24 ئەر؛

چوڭ دادا	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/8

234. مېيىت 24 ئەر؛

چوڭ دادا	ئوغۇل	خاتۇن	ئانا
1/6	ئەسەبە	1/8	1/6

§2 چوڭ دادىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ۋە ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ وَلِأَبَوَيۡهِ لِكُلِّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٞ ﴾

«ئەگەر مېيىتنىڭ بالىلىرى بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ دادىسى بولمىسا، مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئورنىدا مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئىككىنچى خىل ئەھۋالىغا ئوخشاش مىراس ئالىدۇ،** مەسىلەن:

235. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	قىز
1/6	1/2
ئەسەبە	
1	3
2	

236. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	قىز 2
1/6	2/3
ئەسەبە	

237. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل قىز
1/6	1/2
ئەسەبە	

238. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	ئوغۇل قىز 2
1/6	2/3
ئەسەبە	

239. مېيىت 12 خاتۇن؛

چوڭ دادا	قىز	ئەر
1/6	1/2	1/4
ئەسەبە①		
2	6	3
1		

240. مېيىت 6 ئەر؛

چوڭ دادا	دادا بىر ئاچا
1/6	1/2
ئەسەبە	

① باشقا پەرز ئىگىلىرى بولسىمۇ چوڭ دادا ھەم 1/6چى ھەم ئەسەبە بولىدۇ.

241. مېيىت 6 ئەر؛

چوڭ دادا	دادا بىر ئاچا 2
1/6	2/3
ئەسەبە	

242. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/6	2/3
ئەسەبە	

243. مېيىت 6 ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/6	1/2
ئەسەبە	

244. مېيىت 24 ئەر؛

چوڭ دادا	قىز	خاتۇن 2
1/6	1/2	1/8
ئەسەبە		

245. مېيىت 24 ئەر؛

چوڭ دادا	قىز 2	خاتۇن 2
1/6	2/3	1/8
ئەسەبە		

246. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە خاتۇن؛

چوڭ دادا	قىز 2	ئەر
1/6	2/3	1/4
ئەسەبە		

247. مېيىت — خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

چوڭ دادا	ئانا	قىز	ئەر
1/6 ئەسەبە	1/6	1/2	1/4

248. مېيىت — خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

چوڭ دادا	ئانا	قىز 2	ئەر
1/6 ئەسەبە	1/6	2/3	1/4

249. مېيىت — ئەر؛

24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە

چوڭ دادا	ئانا	قىز 2	خاتۇن 3
1/6 ئەسەبە	1/6	2/3	1/8

250. مېيىت — ؛

6

چوڭ دادا	ئانا	قىز
1/6 ئەسەبە	1/6	1/2

§3 چوڭ دادىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ فَإِن لَّمۡ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٞ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُۚ ﴾ «ئەگەر ئۇنىڭ (مېيىتنىڭ) بالىلىرى بولماي مىراسقا پەقەت ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ۋارىسلىق قىلىدىغان بولسا، بۇ چاغدا ئۇ (يەنى مېيىت)نىڭ ئانىسىغا مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرسى تېگىدۇ (قالغىنى ئاتىسىغا تېگىدۇ)» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ دادىسى، بالىلىرى ياكى**

ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى بولمىسا، بۇ چاغدا چوڭ دادا مېيىتنىڭ دادىسىغا ئوخشاش پەقەتلا ئەسەبە بولىدۇ، مەسىلەن:

251. مېيىت — خاتۇن؛

2

چوڭ دادا	ئەر
ئەسەبە	1/2

252. مېيىت — ئەر؛

4

چوڭ دادا	خاتۇن
ئەسەبە	1/4

253. مېيىت — ئەر؛

4

چوڭ دادا	خاتۇن 2
ئەسەبە	1/4

254. مېيىت — ؛

1

چوڭ دادا	تاغا
ئەسەبە	0

255. مېيىت — ؛

6

چوڭ دادا	چوڭ ئانا
ئەسەبە	1/6

256. مېيىت — ؛

3

چوڭ دادا	ئانا
ئەسەبە	1/3

257. مېيىت — ئەر؛

12

چوڭ دادا	ئانا	خاتۇن
ئەسەبە	1/3	1/4

258. مېيىت — ئەر؛

12

چوڭ دادا	ئانا	خاتۇن 2	چوڭ ئانا
ئەسەبە	1/3	1/4	0

259. مېيىت — ئەر؛

4

چوڭ دادا	دادا	خاتۇن 2
0	ئەسەبە	1/4

260. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

چوڭ دادا	دادا	ئوغۇل
0	1/6	ئەسەبە

261. مېيىت — 2 — خاتۇن؛

چوڭ دادا	دادا	ئەر
0	ئەسەبە	1/2

262. مېيىت — 1 —؛

چوڭ دادا	دادا
0	ئەسەبە

263. مېيىت — 3 —؛

چوڭ دادا	دادا	ئانا
0	ئەسەبە	1/3

264. مېيىت — 6 —؛

چوڭ دادا	دادا	ئوغۇل
0	1/6	ئوغۇل ئەسەبە

265. مېيىت — 3 —؛

چوڭ دادا	دادا	ئانا
0	ئەسەبە	1/3

§4 چوڭ دادىنىڭ قېرىنداشلار بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى (1)

پەرز ئىگىلىرى بولمىسا، چوڭ دادا بىر ئاكا ئورنىدا قىلىنىدۇ ياكى پۈتۈن مىراسنىڭ **1/3**ى بېرىلىدۇ. بۇ ئەھۋاللارنىڭ قايسىسىدا كۆپرەك بەرگىلى بولسا، شۇ خىل ئەھۋالغا ئەمەل قىلىنىدۇ. ئەمما، چوڭ دادىنىڭ نېسىۋىسىنى **1/3**دىن كېمەيتىۋېتىشكە بولمايدۇ، مەسىلەن:

266. مېيىت — 5 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	چوڭ دادا
3/5	2/5

267. مېيىت — 3 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	چوڭ دادا
2/3	1/3

268. مېيىت — 3 — ئەر؛

دادا بىر ئاكا 2	چوڭ دادا
2/3	1/3

269. مېيىت — 3 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 4 ئاكا	چوڭ دادا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
2/3	1/3	0

270. مېيىت — 3 —؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا	چوڭ دادا
2/3	0	1/3

271. مېيىت — 3 —؛

دادا بىر ئاكا	دادا بىر ئاچا 2	چوڭ دادا
1/3	1/3	1/3

272. مېيىت — 3 —؛

دادا بىر ئاكا 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 3	چوڭ دادا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/3
2/3		

273. مېيىت ——3—— ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	دادا بىر ئاكا 3	چوڭ دادا
2/3	0	1/3

§5 چوڭ دادىنىڭ قېرىنداشلار بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى (2)

پەرز ئىگىلىرى بار بولسا، چوڭ دادا بىر ئاكا ئورنىدا قىلىنىدۇ، ياكى ئاشقانىنىڭ **1/3**ى بېرىلىدۇ، ياكى پۈتۈن مىراسنىڭ **1/6**ى بېرىلىدۇ. بۇ ئەھۋاللارنىڭ قايسىسىدا كۆپرەك بەرگىلى بولسا، شۇ خىل ئەھۋالغا ئەمەل قىلىنىدۇ. ئەمما، چوڭ دادىنىڭ نېسىۋىسىنى **1/6**دىن كېمەيتىۋېتىشكە بولمايدۇ. ئەگەر **1/6**دىن كەملەپ كەتسە، قېرىنداشلار مىراستىن مەھرۇم قىلىنىدۇ. مەسىلەن:

274. مېيىت ——12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە—— ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا	خاتۇن
2/3	①1/6	0	1/4

275. مېيىت ——12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە—— خاتۇن؛

ئەر	قىز 5	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 4
1/4	2/3	②1/6	0

① 1/6نى بېرىش ياخشىراق.

② 1/6نى بېرىش ياخشىراق.

276. مېيىت ——12 × 3 = 36، 36 ئاشۇرۇلىدۇ 39غا①—— خاتۇن؛

چوڭ دادا	ئەر	قىز	ئانا	ئاچا
1/6	1/4	1/2	1/6	ئەسەبە

2/3 ‏ 1/3

277. مېيىت ——12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە—— ئەر؛

دادا بىر ئاكا 3 ②	چوڭ دادا	خاتۇن
2/3	③1/3	1/4

3/4

278. مېيىت ——2—— خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 3	چوڭ دادا	ئەر
2/3	④1/3	1/2

1/2

① 12نى 13كە ئاشۇرساق، ئانا «2»نى، چوڭ دادا «1»نى ئالسا، چوڭ دادىسىنىڭ سەھمىسى 1/6دىن تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. شۇڭا، چوڭ دادىنى ئىككى ئاچا ئورنىدا قىلىپ ئاچىغا قوشساق، پەرزىمىزدە ئاچا ئۈچ بولىدۇ. بۇنداق بولغاندا 12×3=36 بولىدۇ. 36نى 39غا ئاشۇرساق، ئەرگە «9»، قىزغا «18»، ئانىغا «6»، چوڭ دادىنىڭ پەرزلىكىگە «6» بېرىلىدۇ-دە، «3» ئېشىپ قالىدۇ. بۇ چاغدا چوڭ دادىنى ئاچىغا قوشۇپ ئەسەبە قىلساق، چوڭ دادا 3 × 2/3، ئاچا 3 × 1/3 بولىدۇ. بۇ مىسال ئەكدەرىيە مەسىلىسىگە ئوخشاپراق كېتىدۇ.

② مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر قېرىنداشلىرى بولمىغاندا، دادا بىر قېرىنداشلار دادا-ئانا بىر قېرىنداشلارنىڭ ئورنىنى باسىدۇ.

③ 1/3نى بېرىش ياخشىراق.

④ 1/3نى بېرىش ياخشىراق.

279. مېيىت: 2

دادا بىر ئاكا 2	چوڭ دادا	ئەر	ئانا بىر ئاكا	خاتۇن؛
2/3	①1/3	1/2	0	
1/2 (combined)				

280. مېيىت: 2

دادا-ئانا بىر ئاچا 4	چوڭ دادا	ئەر	ئانا بىر ئاكا	خاتۇن؛
2/3	②1/3	1/2	0	
1/2 (combined)				

281. مېيىت: 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

دادا-ئانا بىر ئاچا 5	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا	خاتۇن	ئەر؛
2/3	1/6	ئەسەبە	1/4	

282. مېيىت: 2×2 = 4

ئەر	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/2	1/2
	1/2 (combined)	

283. مېيىت: 6

چوڭ ئانا	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/6	2/5	2/5	1/5
	5/6 (combined)		

① 1/3نى بېرىش ياخشىراق.
② 1/3نى بېرىش ياخشىراق.

§6 دادا بىلەن چوڭ دادىنىڭ پەرقى

1. دادا مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر تۇغقانلىرىنى چەكلەيدۇ. چوڭ دادا بولسا دادا-ئانا بىر، دادا بىر تۇغقانلىرىنى چەكلىمەيدۇ، ئانا بىر تۇغقانلىرىنى چەكلەيدۇ. مەسىلەن:

284. مېيىت: 6

دادا	ئانا
ئەسەبە	ئانا
	1/6

285. مېيىت: 3

ئانا	ئانا	دادا
1/3	ئانا	ئانا
2/3	0	0

286. مېيىت: 6

چوڭ دادا	ئانا
ئەسەبە	ئانا
	1/6

2. چوڭ دادا ئۆزىنىڭ دادىسىنى ۋە ئانىسىنى چەكلەيدۇ ۋە مېيىتنىڭ دادا ئانا بىر ۋە دادا بىر تۇغقانلىرى بىلەن كېلىشىپ مىراس ئالىدۇ.

287. مېيىت: 12

دادا	ئانا	خاتۇن
ئەسەبە	1/3	1/4
6	3	3
9 (combined)		

288. مېيىت: 12

چوڭ دادا	ئانا	خاتۇن
ئەسەبە	1/3	1/4
5	4	3

289. مېيىت — 2;

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
2	0

290. مېيىت — 2;

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/2

ئەكدەرىيە مەسلىسى: چوڭ دادا بىلەن مېيىتنىڭ ئاچا-سىڭىللىرى بىرگە كېلىپ قالغان ئەھۋالدىكى خاس بىر ھالەت بولۇپ، بۇنىڭدا چوڭ دادىغا تېگىدىغان سەھمە ئاز بولۇپ قالغانلىقتىن، چوڭ دادا ئاكىنىڭ ئورنىغا قويۇلۇپ مىراس بېرىلىدۇ، يەنى ئاچا بىلەن چوڭ دادىنىڭ سەھمىسى قوشۇۋېتىلىپ، ئۇلار ئارىسىدا ئوغۇل بىلەن قىزنىڭ تەقسىمات قائىدىسى بويىچە تەقسىم قىلىپ بېرىلىدۇ.

291. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا;

ئەر	ئانا	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	1/3	1/6	1/2
3	2		

$$1/2 + 1/6 = 2/3$$

1/3   2/3

292. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 10غا;

ئەر	ئانا	چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/2	1/3	1/6	2/3
3	2		

$$2/3 + 1/6 = 5/6$$

1/2   1/2

ئالتىنچى باب ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلار①

1§ ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى

﴿وَإِن كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَٰلَةً أَوِ ٱمْرَأَةٌ وَلَهُۥٓ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ فَلِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا ٱلسُّدُسُ﴾ «ئەگەر مىراس قالدۇرغۇچى ئاتا-ئانىسىز، بالىسىز ئەر ياكى خاتۇن بولۇپ، ئۇنىڭ پەقەت ئانا بىر قېرىندىشى ياكى ئانا بىر ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلارنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 12-ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، مېيىتنىڭ **دادىسى، چوڭ دادىسى، بالىلىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرىمۇ بولمىسا، پەقەت يالغۇز ئانا بىر تۇغقىنى بولسا، قىز بىلەن ئوغۇل ئوخشاش ھالدا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرىنى ئالىدۇ،** مەسىلەن:

293. مېيىت — 6;

ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە

① تۆۋەندە ئانا بىر ئاكا، ئانا بىر ئاچا دەپ ئاتىلىدۇ.

294. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/6	1/2	ئەسەبە

295. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە

296. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا بىر ئاچا	تاغا
1/6	1/2	ئەسەبە

297. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا 2
1/6	ئەسەبە

298. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	تاغا
1/6	2/3	ئەسەبە

299. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا بىر ئاچا 2	تاغا
1/6	2/3	ئەسەبە

300. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا
1/6	ئەسەبە	1/6

301. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/6	1/2	1/6	ئەسەبە

302. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا
1/6	2/3	1/6

303. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/6	1/2	1/6	ئەسەبە

304. مېيىت ــــ 6 ــــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/2

305. مېيىت ــــ 12 ــــ ئەر؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/4

§2 ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ ئەھلى پەرز 1/3لىك ئەھۋالى

﴿ فَإِن كَانُوٓاْ أَكۡثَرَ مِن ذَٰلِكَ فَهُمۡ شُرَكَآءُ فِي ٱلثُّلُثِۚ ﴾ «ئەگەر مىراس قالدۇرغۇچىنىڭ (ئانا بىر دادا باشقا) قېرىنداشلىرى ۋە ھەمشىرىلىرى بۇنىڭدىن (يەنى بىردىن) كۆپ بولسا، ئۇ چاغدا

مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرسى ئۇلار ئارىسىدا ئورتاق تەقسىم قىلىنىدۇ» (سۈرە نىسا 12- ئايەت)گە ئاساسەن، مېيىتنىڭ دادىسى، چوڭ دادىسى، باللىرى، ئوغۇلنىڭ ... باللىرى بولمىسا، ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلار بىردىن ئارتۇق بولسا، مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرسى ئۇلار ئارىسىدا (قىز ئوغۇل دەپ ئايرىلماي) ئورتاق تەقسىم قىلىنىدۇ.
مەسىلەن:

306. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 4	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/3	1/6	1/2

307. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 4	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	1/6	ئەسەبە

308. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 4	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/3	1/6	1/2	0

309. مېيىت ــــ 6 ــــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	ئانا	ئەر
1/3	1/6	1/2

310. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە

311. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە

312. مېيىت ــــ 6 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا-ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/3	1/2	ئەسەبە

313. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/3	ئەسەبە

314. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/3	2/3

315. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا بىر ئاكا-ئاچا
1/3	ئەسەبە

316. مېيىت ــــ 3 ــــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	دادا بىر ئاچا 2
1/3	2/3

§3 ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى

مېيىتنىڭ ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلىرى تۆۋەندىكى ئۈچ خىل ئەھۋالدا مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ:

1. مېيىتنىڭ باللىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... باللىرى بولسا مېيىتنىڭ ئانا بىر دادا باشقا بىر تۇغقانلىرى مىراس ئالالمايدۇ، مەسىلەن:

317. مېيىت ؛ 1

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل
0	ئەسەبە

318. مېيىت ؛ 1

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل ئوغۇل
0	ئەسەبە

319. مېيىت ؛ 1

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل ئوغۇل 2
0	ئەسەبە

320. مېيىت ؛ 2

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل قىز	تاغا
0	1/2	ئەسەبە

321. مېيىت ؛ 3

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل 2 قىز 3	تاغا
0	2/3	ئەسەبە

322. مېيىت ؛ 3

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل	قىز
0	ئەسەبە	ئەسەبە

323. مېيىت ؛ 3

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل ئوغۇل	ئوغۇل قىز
0	ئەسەبە	ئەسەبە

324. مېيىت ؛ 2

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل ئوغۇل	قىز
0	ئەسەبە	1/2

325. مېيىت ؛ 1

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	ئوغۇل	ئوغۇل قىز
0	ئەسەبە	0

326. مېيىت ؛ 7

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	ئوغۇل 2	قىز 3
0	ئەسەبە	ئەسەبە

327. مېيىت ؛ 2

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	قىز	تاغا
0	1/2	ئەسەبە

328. مېيىت ؛ 3

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	قىز 2	تاغا
0	2/3	ئەسەبە

329. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	ئوغۇل قىز 2	دادا بىر ئاكا 3
0	2/3	ئەسەبە

330. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	دادا-ئانا بىر ئاچا
0	1/2	ئەسەبە	ئەسەبە

2. مېيىتنىڭ دادىسى بار چاغدا ئانا بىر دادا باشقا تۇغقانلار مىراس ئالالمايدۇ، مەسىلەن:

331. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	دادا
0	ئەسەبە

332. مېيىت ـــ 2 ـــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	دادا	ئەر
0	ئەسەبە	1/2

333. مېيىت ـــ 4 ـــ ئەر؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	دادا	خاتۇن
0	ئەسەبە	1/4

334. مېيىت ـــ 6 ـــ ئەر؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	دادا	ئانا
0	ئەسەبە	1/6

3. مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى (دادىسىنىڭ ... دادىسى) بار چاغدا ئانا بىر دادا باشقا تۇغقانلار مىراس ئالالمايدۇ، مەسىلەن:

335. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	چوڭ دادا
0	ئەسەبە

336. مېيىت ـــ 2 ـــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3	چوڭ دادا	ئەر
0	ئەسەبە	1/2

337. مېيىت ـــ 4 ـــ ئەر؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	چوڭ دادا	خاتۇن
0	ئەسەبە	1/4

338. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	چوڭ دادا	خاتۇن	ئانا
0	ئەسەبە	1/4	1/3

339. مېيىت ـــ 6 ـــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	چوڭ دادا	ئەر	ئانا
0	ئەسەبە	1/2	1/3

340. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	چوڭ دادا	ئانا
0	ئەسەبە	1/3

341. مېيىت 6 ؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	چوڭ دادا	چوڭ ئانا
0	ئەسەبە	1/6

ئەمما، مېيىتنىڭ ئانىسى ياكى مېيىتنىڭ چوڭ ئانىسى بار چاغدىمۇ ئانا بىر دادا باشقا تۇغقانلار مىراس ئېلىۋېرىدۇ، مەسىلەن:

342. مېيىت 6 ؛

(چوڭ) ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
1/6	ئەسەبە	1/6

343. مېيىت 6 ؛

(چوڭ) ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
1/6	2/3	1/6

344. مېيىت 6 ؛

(چوڭ) ئانا	تاغا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 3
1/6	ئەسەبە	1/3

345. مېيىت 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

(چوڭ) ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
1/6	1/2	1/6
1/5	3/5	1/5

346. مېيىت 6 كېمەيتىلىدۇ 5كە ؛

(چوڭ) ئانا	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
1/6	1/2	1/6
1/5	3/5	1/5

347. مېيىت 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ؛

(چوڭ) ئانا	دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2
1/6	2/3	1/3

348. مېيىت 6 ؛

(چوڭ) ئانا	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
1/6	ئەسەبە	1/6

يەتتىنچى باب مېيىتنىڭ ئېرى

مېيىتنىڭ ئېرىغا ئىككى خىل ئەھۋال بويىچە مىراس تېگىدۇ.

§1 ئەرنىڭ ئەھلى پەرز 1/2لىك ئەھۋالى

﴿ ۞ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِن لَّمْ يَكُن لَّهُنَّ وَلَدٌ ﴾ «ئەگەر خاتۇنىڭلارنىڭ بالىلىرى بولمىسا، بۇ چاغدا ئۇلار قالدۇرغان مىراسنىڭ يېرىمى (ئى ئەرلەر!) سىلەرگە تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 12- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ پەقەت بالىسى بولمىسا ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرىمۇ بولمىسا، مېيىتنىڭ ئېرى مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

349. مېيىت خاتۇن؛ 2

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

350. مېيىت خاتۇن؛ 2

ئەر	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

351. مېيىت خاتۇن؛ 2

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/2	ئەسەبە

352. مېيىت خاتۇن؛ 2

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	1/2

353. مېيىت خاتۇن؛ 2

ئەر	دادا بىر ئاچا
1/2	1/2

354. مېيىت خاتۇن؛ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/2	2/3

355. مېيىت خاتۇن؛ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە

ئەر	دادا بىر ئاچا 3
1/2	2/3

356. مېيىت خاتۇن؛ 6

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	ئانا بىر ئاچا
1/2	ئەسەبە	1/6

357. مېيىت خاتۇن؛ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە

ئەر	ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6	1/2

358. مېيىت خاتۇن؛ 6

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا
1/2	ئەسەبە	1/3

359. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا 3	چوڭ ئانا
1/2	ئەسەبە	1/6

360. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئەر	دادا بىر ئاكا	ئانا
1/2	ئەسەبە	1/3

361. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئەر	دادا بىر ئاكا 3	ئانا	ئانا بىر ئاچا 2
1/2	ئەسەبە	1/6	1/3

362. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە — خاتۇن؛

ئەر	دادا بىر ئاچا	ئانا
1/2	1/2	1/3

§2 ئەرنىڭ ئەھلى پەرز 1/4لىك ئەھۋالى

﴿ فَإِن كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكۡنَۚ ﴾ «ئەگەر ئۇ (خاتۇن)نىڭ بالىلىرى بولسا، ئۇ قالدۇرغان مىراسنىڭ تۆتتىن بىرى سىلەرگە تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 12- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ بالىلىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى بولسا، ئۇ چاغدا مېيىتنىڭ ئېرى مىراسنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ،** مەسىلەن:

363. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل
1/4	ئەسەبە

364. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 2
1/4	ئەسەبە

365. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 2
1/4	ئوغۇل 3
	ئەسەبە

366. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە	0

367. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئوغۇل	0
	ئەسەبە	

368. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل	ئانا بىر ئاكا 2
1/4	ئەسەبە	0

369. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	قىز	تاغا
1/4	1/2	ئەسەبە

370. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

ئەر	قىز 2	تاغا
1/4	2/3	ئەسەبە

371. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل	تاغا
1/4	قىز	ئوغۇل
	1/2	ئەسەبە

372. مېيىت 12 خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	قىز 1+2	ئەسەبە
	2/3	

373. مېيىت 12 خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 3	تاغا
1/4	قىز 2	ئەسەبە
	2/3	

374. مېيىت 12 خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل 3	دادا بىر ئاكا
1/4	قىز 1+2	ئەسەبە
	2/3	

375. مېيىت 4 خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئوغۇل	ئەسەبە
	قىز	
	1/2	

سەككىزىنچى باب مېيىتنىڭ خاتۇنى

ئېرى ئۆلۈپ كەتكەن خاتۇنلار ئىككى خىل ئەھۋال بويىچە مىراس ئالىدۇ.

1§ خاتۇننىڭ ئەھلى پەرز 1/4لىك ئەھۋالى

﴿ وَلَهُنَّ ٱلرُّبُعُ مِمَّا تَرَكۡتُمۡ إِن لَّمۡ يَكُن لَّكُمۡ وَلَدٌۚ ﴾ «ئەگەر سىلەرنىڭ بالىلىرىڭلار بولمىسا، بۇ چاغدا ئاياللىرىڭلارغا سىلەر قالدۇرغان مىراسنىڭ تۆتتىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 12-ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ بالىلىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى بولمىسا، خاتۇن ئېرى قالدۇرغان مىراسنىڭ تۆتتىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ (خاتۇننىڭ بىر ياكى كۆپ بولۇشى شەرت ئەمەس)**، مەسىلەن:

376. مېيىت 4 ئەر؛

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

377. مېيىت 4 ئەر؛

خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

378. مېيىت — 4 — ئەر:

خاتۇن	تاغا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/4	ئەسەبە	1/2

379. مېيىت — 4 — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/4	3/4

380. مېيىت — 4 — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

381. مېيىت — 4 — ئەر:

خاتۇن	دادا بىر ئاكا 2
1/4	ئەسەبە

382. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا
1/4	2/3	1/6

383. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا
1/4	1/2	1/3

384. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن	دادا بىر ئاچا	ئانا
1/4	1/2	1/3

385. مېيىت — 4 — ئەر:

خاتۇن	دادا بىر ئاچا	تاغا
1/4	1/2	ئوغۇل ئەسەبە

386. مېيىت — 12 — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	تاغا
1/4	2/3	ئەسەبە

387. مېيىت — 12 — ئەر:

خاتۇن	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا
1/4	ئەسەبە	1/6

388. مېيىت — 12 — ئەر:

خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا
1/4	ئەسەبە	1/3

389. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن 3	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا
1/4	1/2	1/3

390. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن 3	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/4	1/2	1/3	ئەسەبە

391. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر:

خاتۇن 4	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	ئانا بىر ئاكا
1/4	1/2	1/6	1/6

392. مېيىت (4) ئەر:

خاتۇن 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

393. مېيىت (4) ئەر:

خاتۇن 4	دادا-ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/4	1/2	ئەسەبە

394. مېيىت (4) ئەر:

خاتۇن 2	دادا-ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/4	1/2	ئەسەبە

395. مېيىت (4) ئەر:

خاتۇن 2	دادا بىر ئاكا
1/4	ئەسەبە

§2 خاتۇننىڭ ئەھلى پەرز 1/8لىك ئەھۋالى

﴿فَإِن كَانَ لَكُمۡ وَلَدٞ فَلَهُنَّ ٱلثُّمُنُ مِمَّا تَرَكۡتُم﴾ «ئەگەرسىلەر-نىڭ بالىلىرىڭلار بولسا، بۇ چاغدا خاتۇنلىرىڭلارغا سىلەر قالدۇرغان مىراسنىڭ سەككىزدىن بىرى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 12- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ بالىلىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى بولسا، مېيىتنىڭ خاتۇنى مەيلى يالغۇز بولسۇن، مەيلى ئىككى، ئۈچ، تۆت بولسۇن مىراسنىڭ سەككىزدىن بىر قىسمىنى تەڭدىن بۆلىشىدۇ،** مەسىلەن:

396. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن	ئوغۇل
1/8	ئەسەبە

397. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن	ئوغۇل
1/8	ئوغۇل
	ئەسەبە

398. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن	ئوغۇل
1/8	ئوغۇل 3
	ئەسەبە

399. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن 2	ئوغۇل
1/8	ئەسەبە

400. مېيىت (24) ئەر:

خاتۇن	ئوغۇل	ئانا
1/8	ئەسەبە	1/6

401. مېيىت (24) ئەر:

خاتۇن 2	ئوغۇل	ئانا
1/8	ئوغۇل 2	1/6
	ئەسەبە	

402. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن	قىز	تاغا
1/8	1/2	ئەسەبە

403. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن 2	ئوغۇل	تاغا
1/8	قىز	ئەسەبە
	1/2	

404. مېيىت (8) ئەر:

خاتۇن 2	ئوغۇل 2	تاغا
1/8	ئەسەبە	0

405. مېيىت (24) ئەر:

خاتۇن	قىز	ئانا	تاغا
1/8	1/2	1/6	ئەسەبە

406. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن 2	قىز	ئانا	تاغا ئوغۇل
1/8	1/2	1/6	ئەسەبە

407. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن 2	قىز 3	تاغا
1/8	2/3	ئەسەبە

408. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن	ئوغۇل قىز 3	تاغا
1/8	2/3	ئەسەبە

409. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن 2	قىز 2	ئانا	تاغا
1/8	2/3	1/6	ئەسەبە

410. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن 4	قىز 2	ئانا	تاغا
1/8	2/3	1/6	ئەسەبە

411. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن	ئوغۇل قىز 3	ئانا	تاغا
1/8	2/3	1/6	ئەسەبە

412. مېيىت ئەر؛ — 24

خاتۇن	قىز 4	تاغا
1/8	2/3	ئەسەبە

توققۇزىنچى باب مېيىتنىڭ قىزلىرى

مېيىتنىڭ قىزلىرىغا ئۈچ خىل ئەھۋال بويىچە مىراس تەقسىم قىلىنىدۇ.

§1 يالغۇز قىزنىڭ ئەھلى پەرز 1/2لىك ئەھۋالى

﴿ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةً فَلَهَا ٱلنِّصۡفُۚ ﴾ «ئەگەر (ۋارىس) بىر قىز بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا مىراسنىڭ يېرىمى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ قىزى يالغۇز بولسا، ئۇ مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

413. مېيىت ؛ — 2

قىز	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

414. مېيىت ؛ — 2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

415. مېيىت ؛ — 2

قىز	دادا بىر ئاكا 2
1/2	ئەسەبە

416. مېيىت ؛ — 2

قىز	دادا بىر ئاكا-ئاچا
1/2	ئەسەبە

417. مېيىت ؛ — 2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/2	ئەسەبە

718. مېيىت ؛

2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا	تاغا
1/2	ئەسەبە	ئوغۇل	0
		0	

419. مېيىت ؛

2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	ئوغۇل
	ئەسەبە

420. مېيىت ؛

2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/2	ئوغۇل 2+1
	ئەسەبە

421. مېيىت ؛

2

قىز	دادا بىر ئاكا	تاغا
1/2	ئوغۇل	0
	ئەسەبە	

422. مېيىت خاتۇن؛

4

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/2	ئەسەبە	1/4

423. مېيىت خاتۇن؛

4

قىز	دادا بىر ئاكا	ئەر
1/2	ئەسەبە	1/4

424. مېيىت خاتۇن؛

4

قىز	دادا بىر ئاكا	ئەر	تاغا
1/2	ئوغۇل	1/4	0
	ئەسەبە		

425. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن
1/2	ئەسەبە	1/8

426. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا بىر ئاكا	خاتۇن
1/2	ئەسەبە	1/8

427. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	خاتۇن
1/2	ئەسەبە	1/8

428. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا بىر ئاكا 3	خاتۇن 2	تاغا
1/2	ئەسەبە	1/8	0

429. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 4	تاغا
1/2	ئوغۇل 2	1/8	0
	ئەسەبە		

430. مېيىت ئەر؛

8

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 4	تاغا
1/2	ئەسەبە	1/8	0

§2 كۆپ قىزلارنىڭ ئەھلى پەرز 2/3لىك ئەھۋالى

﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوْقَ ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ﴾ «ئەگەر مېيىتنىڭ قىزى (ئىككى ياكى) ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇ چاغدا ئۇلارغا مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككىسى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەت)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ قىزلىرى بىردىن كۆپ بولسا، ئۇلار مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى تەڭدىن بۆلىشىدۇ**، مەسىلەن:

431. مېيىت 3؛

قىز 2	تاغا
2/3	ئەسەبە

432. مېيىت 3؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	ئەسەبە

433. مېيىت 3؛

قىز 3	دادا بىر ئاكا 2
2/3	ئەسەبە

434. مېيىت 3؛

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاكا 3
2/3	ئەسەبە

435. مېيىت 3؛

قىز 2	دادا بىر ئاكا 3
2/3	ئەسەبە

436. مېيىت 3؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
2/3	ئەسەبە

437. مېيىت 12 خاتۇن؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

438. مېيىت 12 خاتۇن؛

قىز 3	دادا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

439. مېيىت 12 خاتۇن؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

440. مېيىت 12 خاتۇن؛

قىز 3	دادا بىر ئاكا 2	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

441. مېيىت 24 ئەر؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 3	تاغا
2/3	ئەسەبە	1/8	0

442. مېيىت 24 ئەر؛

قىز 3	دادا بىر ئاكا 2	خاتۇن 3	تاغا
2/3	ئەسەبە	1/8	0

443. مېيىت 24 ئەر؛

قىز 3	دادا بىر ئاكا	خاتۇن 3	تاغا
2/3	ئەسەبە	1/8	0

444. مېيىت 24 ئەر؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 3	دادا بىر ئاكا
2/3	ئەسەبە	1/8	0

§3 قىزلارنىڭ ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۚ ﴾ «ئاللاھ بالىلىرىڭلار(غا تېگىدىغان مىراس) ھەققىدە تەۋسىيە قىلىدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەت)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ ئوغۇل ـ قىزلىرى ئارىلاش بولسا، ئۇلار ئوخشاشلا ئەسەبە بولۇپ، بىر ئوغۇلغا ئىككى قىزنىڭ نېسۋىسى تېگىدۇ**، مەسىلەن:

445. مېيىت 3 ؛

ئوغۇل	قىز
2	1

446. مېيىت 7 ؛

ئوغۇل 2	قىز 3
4	3

447. مېيىت 4 خاتۇن؛

ئوغۇل 2	قىز 3	ئەر
ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

448. مېيىت 4 خاتۇن؛

ئوغۇل 2	قىز	ئەر
ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

449. مېيىت 8 ئەر؛

ئوغۇل 2	قىز	خاتۇن
ئەسەبە	ئەسەبە	1/8

450. مېيىت 8 ئەر؛

ئوغۇل 2	قىز	خاتۇن 2
ئەسەبە	ئەسەبە	1/8

451. مېيىت 6 ؛

ئوغۇل 2	قىز 3	چوڭ ئانا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/6

452. مېيىت 6 ؛

ئوغۇل 2	قىز 3	ئانا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/6

ئونىنچى باب مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى

مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزلىرى مېيىتنىڭ قىزلىرىغا ئوخشاش ئۈچ خىل ئەھۋالدا مىراس ئېلىشتىن باشقا، يەنە ئۈچ خىل ئەھۋال قوشۇلۇپ، جەمئىي ئالتە خىل ئەھۋال بويىچە مىراس ئالىدۇ.

§1 ئەھلى پەرز يالغۇز قىز

﴿ وَإِن كَانَتۡ وَٰحِدَةٗ فَلَهَا ٱلنِّصۡفُۚ ﴾ «ئەگەر (ۋارىس) بىر قىز بولىدىغان بولسا، ئۇنىڭغا مىراسنىڭ يېرىمى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ قىزى بولمىسا، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... يالغۇز قىزى مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

453. مېيىت ——— 2 ——— ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	تاغا
قىز	ئەسەبە	0
1/2		

454. مېيىت ——— 2 ——— ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	تاغا
قىز	ئوغۇل	0
1/2	ئەسەبە	

455. مېيىت ——— 2 ——— ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	تاغا
قىز	ئوغۇل	0
1/2	ئەسەبە	

456. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
قىز	ئەسەبە	1/4
1/2		

457. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
قىز	ئەسەبە	1/4
1/2		

458. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	ئەر	تاغا
قىز	ئەسەبە	1/4	0
1/2			

459. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا 3	ئەر	تاغا
قىز	ئەسەبە	1/4	0
1/2			

460. مېيىت (4) خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا	ئەر
قىز	ئەسەبە	① 0	1/4
1/2			

461. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن
قىز	ئەسەبە	1/8
1/2		

462. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	خاتۇن
قىز	ئەسەبە	1/8
1/2		

463. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا 3	خاتۇن
قىز	ئوغۇل	1/8
1/2	ئەسەبە	

464. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 2	تاغا
قىز	ئەسەبە	1/8	0
1/2			

465. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	خاتۇن 2	تاغا
قىز	ئەسەبە	1/8	0
1/2			

① دادا بىر ئاكا بىر ياكى كۆپ بولسۇن ئوخشاشلا مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ.

466. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	خاتۇن 2
قىز	ئوغۇل	1/8
1/2	ئەسەبە	

467. مېيىت (8) ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	دادا بىر ئاكا
قىز	ئوغۇل 2	ئوغۇل
1/2	ئەسەبە	0

2§ ئەھلى پەرز كۆپ قىز

﴿ فَإِن كُنَّ نِسَآءً فَوۡقَ ٱثۡنَتَيۡنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ﴾ «ئەگەر مېيىتنىڭ قىزى (ئىككى ياكى) ئىككىدىن كۆپ بولسا، ئۇ چاغدا ئۇلارغا مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككىسى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەت)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ قىزلىرى بولمىسا، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ بولسا، مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى تەڭدىن بۆلىشىدۇ،** مەسىلەن:

468. مېيىت (3) ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا 2 ئاچا
قىز 2	ئەسەبە
2/3	

469. مېيىت (3) ؛

ئوغۇل	تاغا
قىز 2	ئەسەبە
2/3	

470. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
قىز 2	ئەسەبە
2/3	

471. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا
قىز 2	ئوغۇل
2/3	ئەسەبە

472. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا 3
قىز 2	ئوغۇل
2/3	ئەسەبە

473. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	تاغا
قىز 2	ئوغۇل 3	0
2/3	ئەسەبە	

474. مېيىت ـــ 12 ـــ خاتۇن؛

ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر	تاغا
قىز 2	ئوغۇل 3	1/4	0
2/3	ئەسەبە		

475. مېيىت ـــ 3 ـــ خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر	تاغا
قىز 2	ئوغۇل 3	1/4	0
2/3	ئەسەبە		

476. مېيىت ـــ 24 ـــ ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن	تاغا
قىز 2	ئوغۇل	1/8	0
2/3	ئەسەبە		

477. مېيىت ـــ 24 ـــ ئەر؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	خاتۇن 2	تاغا
قىز 2	ئوغۇل2	1/8	0
2/3	ئەسەبە		

478. مېيىت ـــ 24 ـــ ئەر؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن 4
قىز 2	ئەسەبە	1/8
2/3		

479. مېيىت ـــ 24 ـــ ئەر؛

ئوغۇل 3	دادا بىر ئاكا 4	خاتۇن 4
قىز 2	ئەسەبە	1/8
2/3		

§3 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِيٓ أَوۡلَٰدِكُمۡۖ لِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۚ ﴾ «ئاللاھ بالىلىرىڭلار(غا تېگىدىغان مىراس) ھەققىدە تەۋسىيە قىلى-

ـدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ» (سۈرە نىسا 11- ئايەت)گە ئاساسەن، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغۇل ـ قىزلىرى مېيىتنىڭ قىزىنىڭ ئۈچىنچى خىل ئەھـ ـۋالىغا ئوخشاش ئەسەبە بولۇپ، بىر ئوغۇل ئىككى قىزنىڭ نېسىۋىسىنى ئالىدۇ، مەسىلەن:

480. مېيىت —— 24 —— :

دادا	ئوغۇل	خاتۇن
1/6	ئوغۇل قىز 3 ئەسەبە	1/8

481. مېيىت —— 12 —— :

ئانا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئوغۇل قىز 3 ئەسەبە	1/4

482. مېيىت —— 12 —— :

دادا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئوغۇل-قىز ئەسەبە	1/4

483. مېيىت —— 12 —— خاتۇن؛

دادا	ئوغۇل 3	ئەر
1/6	ئوغۇل قىز 2 ئەسەبە	1/4

484. مېيىت —— 24 —— ئەر؛

ئوغۇل	ئوغۇل	ئانا	خاتۇن
قىز 2 ئەسەبە	ئوغۇل قىز 3 ئەسەبە	1/6	1/8

§4 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى

مېيىتنىڭ قىزى يالغۇز چاغدا مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى بىر ياكى كۆپ بولسۇن مىراسىنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى تەڭدىن بۆلىشىدۇ، ئاشقىنىنى ئەسەبە ئالىدۇ، ئەسەبە بولمىسا «قايتۇرۇش» بويىچە ئاشقانىنىڭ تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى يالغۇز قىز ئالىدۇ، تۆتتىن بىر قىسمىنى ئوغۇلنىڭ قىزلىرى تەڭدىن بۆلىشىدۇ، مەسىلەن:

485. مېيىت —— 6 —— :

قىز	ئوغۇل	تاغا
1/2	قىز 2 1/6	ئەسەبە

486. مېيىت —— 4 —— :

قىز	ئوغۇل
3/4	قىز 2 1/4

487. مېيىت —— 6 —— :

قىز	ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	قىز 1/6	ئەسەبە

488. مېيىت —— 6 —— :

قىز	ئوغۇل	دادا بىر ئاكا 2
1/2	قىز 3 1/6	ئەسەبە

489. مېيىت —— 6 —— خاتۇن؛

قىز	ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 3
1/2	قىز 3 1/6	ئەسەبە

490. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	دادا بىر ئاكا	ئەر
1/2	1/6	ئەسەبە	1/4

491. مېيىت — 24 — ئەر؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	خاتۇن 2
1/2	1/6	ئەسەبە	1/8

492. مېيىت — 24 — ئەر؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	دادا بىر ئاكا-ئاچا	خاتۇن 2
1/2	1/6	ئەسەبە	1/8

493. مېيىت — 4 — ئەر؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	ئانا بىر ئاكا
3/4	1/4	0

بۇنىڭ ھېسابلاش ئۇسۇلى تۆۋەندىكىچە:

ئەسلىدە مېيىتنىڭ يالغۇز قىزى 1/2 ئۈلۈش، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزى 1/6 ئۈلۈش مىراس ئالاتتى. ئاشقانىنى ئەسەبە ئالاتتى. ئەسەبە بولمىغانلىقتىن $1-(\frac{1}{2}+\frac{1}{6})=\frac{1}{3}$ دىن ئىبارەت بۇ ئاشقان 1/3 ئۈلۈشنى مېيىتنىڭ يالغۇز قىزىغا 1/2 ئۈلۈش، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزىغا 1/6 ئۈلۈش بويىچە چەكسىز كۆپ

قېتىم تەقسىم قىلساق، يالغۇز قىزنىڭ سەھمىسى 3/4كە، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزىنىڭ سەھمىسى 1/4گە ئىنتايىن يېقىنلىشىدۇ.

1- قېتىم:

$$\frac{1}{2}+(\frac{1}{3}\times\frac{1}{2})=\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3})=\frac{2}{3}$$

$$\frac{1}{6}+(\frac{1}{3}\times\frac{1}{6})=\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3})=\frac{2}{9}$$

ئاشقىنى:

$$1-(\frac{2}{3}+\frac{2}{9})=\frac{1}{9}$$

2- قېتىم:

$$\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3})+(\frac{1}{9}\times\frac{1}{2})=\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})=\frac{13}{18}$$

$$\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3})+(\frac{1}{9}\times\frac{1}{6})=\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})=\frac{13}{54}$$

ئاشقىنى:

$$1-(\frac{13}{18}+\frac{13}{54})=\frac{1}{27}$$

3- قېتىم:

$$\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})+(\frac{1}{27}\times\frac{1}{2})=\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9}+\frac{1}{27})$$

$$\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9})+(\frac{1}{27}\times\frac{1}{6})=\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9}+\frac{1}{27})$$

....

$$\frac{1}{2}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9}+\frac{1}{27}+\cdots)$$

$$\frac{1}{6}(1+\frac{1}{3}+\frac{1}{9}+\frac{1}{27}+\cdots)$$

$1,\frac{1}{3},\frac{1}{9},\frac{1}{27},\ldots$ بۇ چەكسىز كېمەيگۈچى سانلار ئارقىمۇ-ئارقىلىقى بولۇپ، a=1، q=1/3<1، ئالدىنقى n ئەزاسىنىڭ يىغىندىسى $S_n=\frac{(1-q^n)}{1-q}$ بولۇپ، $n\to\infty$ دىكى لىمىتى

$S=\frac{a_1}{1-q}=\frac{1}{1-1/3}=3/2$ بولىدۇ.

دېمەك، مېيىتنىڭ يالغۇز قىزىنىڭ نېسىۋىسى 1/2×3/2=3/4 بولىدۇ. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ يالغۇز ياكى كۆپ قىزىنىڭ نېسىۋىسى 1/6×3/2=1/4 بولىدۇ. بۇ ھېسابلاش ئۇسۇلى يۇقىرىدا ئۈچىنچى بابتىمۇ ئۆتكەن. شۇنداقلا بۇ مېيىتنىڭ دادا بىر ھەمشىرىلىرىنىڭ مىراس تەقسىماتىنىڭ 4- ئەھۋالىغىمۇ ئۇيغۇن كېلىدۇ.

مېيىتنىڭ قىزى بىردىن ئارتۇق بولسا (مېيىتنىڭ ئوغلى بولمىسا)، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرى بىر ياكى كۆپ بولسۇن مىراس ئالالمايدۇ، مەسىلەن:

494. مېيىت: 3 ؛

قىز 2	ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
2/3	0	ئەسەبە

495. مېيىت: 6 ؛

قىز 2	ئوغۇل قىز 2	دادا بىر ئاكا	ئانا
2/3	0	ئەسەبە	1/6

496. مېيىت: 3 ؛

قىز 2	ئوغۇل قىز 2	تاغا
2/3	0	ئەسەبە

497. مېيىت: 3 ؛

قىز 2	ئوغۇل قىز 4	تاغا
2/3	0	ئەسەبە

498. مېيىت: 24 ئەر:

قىز 2	ئوغۇل قىز	خاتۇن	دادا
2/3	0	1/8	1/6 ئەسەبە
16		3	4 1

499. مېيىت: 24 ئەر:

قىز 2	ئوغۇل قىز	خاتۇن	دادا بىر ئاكا
2/3	0	1/8	ئەسەبە

500. مېيىت: 24 ؛

قىز 3	ئوغۇل قىز	خاتۇن 2	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	0	1/8	1/6	ئەسەبە

501. مېيىت: 24 ؛

قىز 3	ئوغۇل قىز	خاتۇن 2	ئانا	تاغا
2/3	0	1/8	1/6	ئەسەبە

502. مېيىت ———— ؛

24

قىز 3	ئوغۇل	ئانا	دادا
2/3	قىز	1/6	1/6 ئەسەبە
16	0	4	4 0

503. مېيىت ———— ئەر؛

24 ئاشۇرۇلىدۇ 27گە

قىز 3	ئوغۇل	ئانا	دادا	خاتۇن
2/3	قىز	1/6	1/6 ئەسەبە	1/8
16	0	4	4 0	3

504. مېيىت ———— ئەر؛

24

قىز 3	ئوغۇل	دادا	خاتۇن 2	تاغا
2/3	قىز 0	1/6 ئەسەبە	1/8	0

505. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	چوڭ ئانا	تاغا
2/3	قىز 0	1/4	1/6	0

506. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	دادا	دادا بىر ئاكا
2/3	قىز 0	1/4	1/6 ئەسەبە 0	0

507. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
2/3	قىز 0	1/4	1/6 ئەسەبە 0	0

508. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	چوڭ ئانا	تاغا
2/3	قىز 0	1/4	1/6	0

509. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	ئانا
2/3	قىز 0	1/4	1/6

510. مېيىت ———— خاتۇن؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە

قىز 3	ئوغۇل	ئەر	دادا	ئانا
2/3	قىز 3	1/4	1/6 ئەسەبە	1/6
8	0	3	2 0	2

§5 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ يُوصِيكُمُ ٱللَّهُ فِىٓ أَوْلَـٰدِكُمْ ۖ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ ٱلْأُنثَيَيْنِ ﴾ «ئـاللاھ باللىرىڭلار(غا تېگىدىغان مىراس) ھەققىدە تەۋسىيە قىلىـ

ـدۇكى، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى تېگىدۇ»گە ئاساسەن، ئەگەر مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغلى ياكى ئوغۇل ـ قىزى مېيىتنىڭ بىر ياكى كۆپ قىزى بىلەن بىللە مەۋجۇد بولسا، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغلى، ئوغۇل ـ قىزلىرى ئەسەبە بولىدۇ، مەسىلەن:

511. مېيىت ——— 2 ؛

قىز	ئوغۇل	ئوغۇل
1/2	قىز	ئوغۇل
	ئەسەبە	ئەسەبە

512. مېيىت ——— 3 ؛①

قىز 2	ئوغۇل 2	ئوغۇل
2/3	قىز 2	ئوغۇل
	ئەسەبە	ئەسەبە

513. مېيىت ——— 6 ؛

قىز	ئوغۇل	ئانا
1/2	ئوغۇل	1/6
	ئەسەبە	

514. مېيىت ——— 6 ؛

قىز 2	ئوغۇل	ئوغۇل	دادا
2/3	قىز	ئوغۇل 2 قىز 2	1/6
	ئەسەبە	ئەسەبە	

① مېيىت ئەر ياكى خاتۇن بولسۇن، ئۇنىڭغا ئىككى قىزى، ئىككى ئوغلىنىڭ ئىككى قىزى، يەنە بىر ئوغلىنىڭ بىر ئوغلى ۋارىسلىق قىلسا، قىز ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ بولغانلىقى ئۈچۈن مىراسنىڭ 2/3 قىسمىنى ئالىدۇ. ئىككى قىز نەۋرە بىلەن بىر ئوغۇل نەۋرە ئەسەبە بولۇپ ئاشقاننى (يەنى 1/3 قىسمىنى) ئېلىپ، بىر ئوغۇل ئىككى قىزنىڭ مىراس تەقسىمات ئۇسۇلى بويىچە تەقسىم قىلىنىدۇ. مەسىلەن، ئومۇمىي مىراس مال 1000 دىنار بولسا، ئىككى قىز 2/3 × 1000نى ئالىدۇ. بىر ئوغۇل نەۋرە 1/2 × (2/3×1000 — 1000)نى ئالىدۇ، ئىككى قىز نەۋرە 1/2 × (2/3×1000 — 1000)نى ئالىدۇ.

515. مېيىت ——— 6 ؛

قىز 3	ئوغۇل	دادا
2/3	ئوغۇل	1/6
	ئەسەبە	

516. مېيىت ——— 6 ؛

قىز 3	ئوغۇل	چوڭ دادا
2/3	ئوغۇل 2 قىز 2	1/6
	ئەسەبە	

517. مېيىت ——— 12 خاتۇن؛

قىز 2	ئوغۇل	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	ئوغۇل-قىز	1/4	0
	ئەسەبە		

518. مېيىت ——— 24 ئەر؛

قىز 2	ئوغۇل	خاتۇن
2/3	ئوغۇل-قىز	1/8
	ئەسەبە	

519. مېيىت ——— 24 ئەر؛

قىز 2	ئوغۇل	ئوغۇل	دادا	خاتۇن
2/3	قىز 2	ئوغۇل 2	1/6	1/8
	ئەسەبە	ئەسەبە		

520. مېيىت ——— 24 ئەر؛

قىز 2	ئوغۇل 3	خاتۇن 2
2/3	قىز 2 ئوغۇل 3	1/8
	ئەسەبە	

521. مېيىت ——— 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ——— خاتۇن؛

قىز 2	ئوغۇل 3	ئەر	دادا
2/3	قىز 2 ئوغۇل 3 ئەسەبە	1/4	1/6
	0		

§6 مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى

مېيىتنىڭ ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى بار چاغدا، مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ، مەسىلەن:

522. مېيىت ——— 3 ———؛

ئوغۇل-قىز	ئوغۇل
ئەسەبە	قىز 3
	0

523. مېيىت ——— 5 ———؛

ئوغۇل 2 قىز	ئوغۇل
ئەسەبە	قىز 3
	0

524. مېيىت ——— 1 ———؛

ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	ئوغۇل-قىز
	0

525. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	ئوغۇل	ئەر
ئەسەبە	قىز	1/4
	0	

526. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل	ئوغۇل 2	ئەر
ئەسەبە	قىز 2	1/4
	0	

527. مېيىت ——— 4 ——— خاتۇن؛

ئوغۇل 2 قىز 2	ئوغۇل	ئەر
ئەسەبە	ئوغۇل	1/4
	0	

528. مېيىت ——— 8 ——— ئەر؛

ئوغۇل-قىز	ئوغۇل	خاتۇن
ئەسەبە	ئوغۇل-قىز	1/8
	0	

529. مېيىت ——— 8 ——— ئەر؛

ئوغۇل 2 قىز 3	ئوغۇل	خاتۇن
ئەسەبە	ئوغۇل-قىز	1/8
	0	

ئون بىرىنچى باب دادا ـ ئانا بىر ئاچا ـ سىڭىللار

1§ ئەهلى پەرز يالغۇز هەمشىرە

﴿ إِنِ ٱمْرُؤٌاْ هَلَكَ لَيْسَ لَهُۥ وَلَدٌ وَلَهُۥٓ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ ﴾ «ئەگەر بىر كىشى ۋاپات بولسا، بالىسى بولمىسا، پەقەت يالغۇز هەمشىرىسى بولسا، ئۇ تەرەكىنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ» (سۈرە نىسا 176 ـ ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **دادا ـ ئانا بىر ئاكا ـ ئۇكىلار بولماي، پەقەت يالغۇز بىر هەمشىرىسى بولسا، ئۇ مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

530. مېيىت: 2 — خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/2

531. مېيىت: 6 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/2	1/6	ئەسەبە

532. مېيىت: 4 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن	تاغا
1/2	1/4	ئەسەبە

533. مېيىت: 4 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/2	1/4	ئەسەبە

534. مېيىت: 4 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل
1/2	1/4	ئەسەبە

535. مېيىت: 12 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا	خاتۇن
1/2	1/6	ئەسەبە	1/4

536. مېيىت: 6 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل
1/2	1/6	ئەسەبە

537. مېيىت: 2 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

538. مېيىت: 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە — خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	ئەر	تاغا
1/2	1/6	1/2	ئەسەبە

539. مېيىت: 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە — خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	ئەر	دادا بىر ئاكا
1/2	1/6	1/2	ئەسەبە

540. مېيىت ― خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە			
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا	ئەر	دادا بىر ئاكا
1/2	1/6	1/2	ئەسەبە

541. مېيىت ― خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە		
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	ئەر
1/2	1/3	1/2

542. مېيىت ― خاتۇن؛

2		
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/2	ئوغۇل ئەسەبە

543. مېيىت ― خاتۇن؛

2		
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر	دادا بىر ئاكا
1/2	1/2	ئوغۇل ئەسەبە

544. مېيىت ― ئەر؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە		
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	خاتۇن
1/2	1/3	1/4

545. مېيىت ― ئەر؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە			
دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	خاتۇن	ئانا بىر ئاكا
1/2	1/6	1/4	1/6

§2 ئەھلى پەرز كۆپ ھەمشىرە

﴿ فَإِن كَانَتَا ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ ﴾ «ئەگەر ئىككى ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلار تەرەكىنىڭ ئۈچتىن ئىككى ھەسسىسىنى ئالىدۇ» (سۇرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **دادا - ئانا بىر ئوغۇل تۇغقانلار بولمىسا، دادا - ئانا بىر ئاچا - سىڭىللار بىردىن كۆپ بولسا، ئۇلار مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

546. مېيىت ― ؛

3	
دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا
2/3	ئەسەبە

547. مېيىت ― ؛

3	
دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	ئوغۇل ئەسەبە

548. مېيىت ― ؛

3	
دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا
2/3	ئوغۇل ئەسەبە

549. مېيىت ― ؛

6		
دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا	ئانا
2/3	1/6	1/6

550. مېيىت ـــ 6 ـــ :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا	چوڭ ئانا
2/3	1/6	1/6

551. مېيىت ـــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
2/3	ئوغۇل	1/2
	ئەسەبە	

552. مېيىت ـــ 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ـــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا	خاتۇن
2/3	1/6	1/4

553. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا	خاتۇن
2/3	ئوغۇل	1/4
	ئەسەبە	

554. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن
2/3	ئوغۇل	1/4
	ئەسەبە	

555. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	تاغا	خاتۇن 2
2/3	ئەسەبە	1/4

556. مېيىت ـــ 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ـــ ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا	خاتۇن 2
2/3	1/6	1/4

557. مېيىت ـــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا	ئەر
2/3	1/6	1/2

558. مېيىت ـــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا	ئەر
2/3	ئوغۇل	1/2
	ئەسەبە	

3§ دادا ـ ئانا بىر ئاچا ـ سىڭىللارنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ ﴾ «ئەگەر ۋارىسلار ھەم ئەر، ھەم ئايال بىر تۇغقانلار بولسا، (ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى) بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى بېرىلىدۇ» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **دادا ـ ئانا بىر ئاكا ـ ئاچىلار ئارىلاش بولسا، بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى بېرىلىدۇ**، مەسىلەن:

559. مېيىت ـــ 3 ـــ :

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	ئەسەبە

560. مېيىت ـــ 2 ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر
ئەسەبە	ئەسەبە	1/2

561. مېيىت — 4 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن 2
ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

562. مېيىت — 12 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 3	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2	ئانا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/4	1/6

563. مېيىت — 2 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	ئەسەبە	0

564. مېيىت — 6 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/6

565. مېيىت — 6 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاكا	ئانا
ئەسەبە	ئەسەبە	1/6	1/6

§4 دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبىلىك ئەھۋالى

«ئاچا-سىڭىللار مېيىتنىڭ قىزلىرى بىلەن بىللە بولغاندا ئەسەبە قىلىنغۇلار»[1]گە ئاساسەن، **دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللار مېيىتنىڭ ياكى ئوغلىنىڭ ... بىر ياكى كۆپ**

[1] ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان.

قىزلىرى بىلەن بىللە بولسا، ئەسەبە بولۇپ مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىدىن ئاشقانىنى ئالىدۇ، مەسىلەن:

566. مېيىت — 2 — ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	ئەسەبە

567. مېيىت — 3 — ؛

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
2/3	ئەسەبە

568. مېيىت — 2 — ؛

ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	ئەسەبە

569. مېيىت — 3 — ؛

ئوغۇل قىز 2	دادا بىر ئاچا 2
2/3	ئەسەبە

570. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر
1/2	ئەسەبە	1/4

571. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

572. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

ئوغۇل قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

573. مېيىت ـــــ 8 ـــــ ئەر؛

ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن
1/2	ئەسەبە	1/8

574. مېيىت ـــــ 24 ـــــ ئەر؛

ئوغۇل قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2
2/3	ئەسەبە	1/8

575. مېيىت ـــــ 24 ـــــ ئەر؛

قىز 2	ئوغۇل قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن
2/3	0	ئەسەبە	1/8

576. مېيىت ـــــ 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ـــــ خاتۇن؛

ئوغۇل قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/6	1/4

§5 دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى

دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچىلار مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى بىلەن بىللە مەۋجۇد بولسا مىراس ئېلىشتىن مەھرۇم بولىدۇ، مەسىلەن:

577. مېيىت ـــــ 1 ـــــ ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاچا 3
ئەسەبە	0

578. مېيىت ـــــ 1 ـــــ ؛

ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
ئەسەبە	0

579. مېيىت ـــــ 1 ـــــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
ئەسەبە	0

580. مېيىت ـــــ 1 ـــــ ؛

ئوغۇل ئوغۇل 2	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
ئەسەبە	0

581. مېيىت ـــــ 3 ـــــ ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا
2/3	1/3

582. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاچا 4	ئەر
ئەسەبە	0	1/4

583. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاچا 4	ئەر
ئەسەبە	0	1/4

584. مېيىت ـــــ 4 ـــــ خاتۇن؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
ئەسەبە	0	1/4

585. مېيىت ـــ 4 ـــ خاتۇن؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئەر
1/3	2/3	1/4

3/4

586. مېيىت ـــ 8 ـــ ئەر؛

ئوغۇل-قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا	خاتۇن
ئەسەبە	0	1/8

587. مېيىت ـــ 8 ـــ ئەر؛

ئوغۇل ئوغۇل-قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا 2	خاتۇن 2
ئەسەبە	0	1/8

588. مېيىت ـــ 8 ـــ ئەر؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا 2	خاتۇن 2
ئەسەبە	0	1/8

589. مېيىت ـــ 4 ـــ ئەر؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2
1/3	2/3	1/4

3/4

§6 دادا ـ ئانا بىر تۇغقانلارنىڭ دادا، چوڭ دادا ۋە ئانىلارنىڭ (ئانىنىڭ ... ئانىسى) بىلەن جەم بولۇش ئەھۋالى

مېيىتنىڭ دادىسى دادا ـ ئانا بىر تۇغقانلار بىلەن بىللە مەۋجۇد بولسا، دادا ـ ئانا بىر تۇغقانلار مىراس ئالالمايدۇ،

دادا بىر تۇغقانلار ۋە ئانا بىر تۇغقانلار تېخىمۇ ئالالمايدۇ. ئەمما، چوڭ دادا، ئانا ياكى چوڭ ئانا بىلەن جەم بولغاندا مىراستىن مەھرۇم بولمايدۇ، مەسىلەن:

590. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	0

591. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
ئەسەبە	0

592. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	0

593. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	0

594. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/3	2/3

595. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2
1/2	1/2

596. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

ئانا	دادا بىر ئاچا 2	تاغا
1/6	2/3	ئەسەبە

597. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

(چوڭ) ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە

598. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا-ئاچا	تاغا
1/6	1/6	ئەسەبە

599. مېيىت — 6 ؛

(چوڭ) ئانا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا) 2	تاغا
1/6	1/3	ئەسەبە

600. مېيىت — 6 ؛

(چوڭ) ئانا	دادا بىر ئاكا 2
1/6	ئەسەبە

7§ ئاكا (ئۇكا)نىڭ يالغۇزلۇق ئەھۋالى

﴿ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمۡ يَكُن لَّهَا وَلَدٞۚ ﴾ «ئەگەر ئۇ ئايالنىڭ بالىسى بولمىسا ئەر بىر تۇغقىنى ئۇنىڭ ۋارىسى بولىدۇ (مىراسىنىڭ ھەممىسىنى ئالىدۇ)» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىت خاتۇن كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ بالىسى بولمىسا، پەقەت ئەر بىر تۇغقىنىلا بولسا، ئۇنىڭ ئەر بىر تۇغقىنى مىراسىنىڭ ھەممىسىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

601. مېيىت — 6 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/6

602. مېيىت — 3 ؛

دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2
ئەسەبە	1/3

ئون ئىككىنچى باب دادا بىر ئانا باشقا ئاچا ـ سىڭىللار

1§ ئەھلى پەرز يالغۇز ھەمشىرە

﴿ إِنِ ٱمۡرُؤٌاْ هَلَكَ لَيۡسَ لَهُۥ وَلَدٞ وَلَهُۥٓ أُخۡتٞ فَلَهَا نِصۡفُ مَا تَرَكَۚ ﴾ «ئەگەر بىر كىشى ۋاپات بولسا، بالىلىرى بولمىسا، پەقەت بىر ھەمشىرىسى بولسا، ئۇ تەرەكىنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **دادا بىر ئانا باشقا يالغۇز ھەمشىرە**[1] **بولسا مىراسنىڭ يېرىمىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

603. مېيىت — 2 — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/2

604. مېيىت — 6 ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا	تاغا
1/2	1/6	ئەسەبە

605. مېيىت — 6 ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/2	1/3	ئەسەبە

① بۇ دادا بىر ئاچا دەپلا ئاتالدى. بۇ يۇقىرىدىمۇ، تۆۋەندىمۇ شۇنداق.

606. مېيىت — 4 — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	خاتۇن	تاغا
1/2	1/4	ئەسەبە

607. مېيىت — 4 — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	خاتۇن	تاغا
1/2	1/4	ئوغۇل
		ئەسەبە

608. مېيىت — 4 — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/2	1/4	ئوغۇل
		ئەسەبە

609. مېيىت — 4 — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا	خاتۇن 2
1/2	ئوغۇل 2	1/4
	ئەسەبە	

610. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	ئەر
1/2	1/6	1/2

611. مېيىت — 2 — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئەر	تاغا
1/2	1/2	0

612. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئانا	ئەر	تاغا
1/2	1/3	1/2	ئەسەبە
			0

613. مېيىت — 2 — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/2	ئوغۇل	1/2
	ئەسەبە	

614. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/2	1/6	ئوغۇل	1/2
		ئەسەبە	

615. مېيىت — 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە — خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا	ئانا	ئەر
1/2	1/3	1/2

616. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	ئانا	خاتۇن	تاغا
1/2	1/3	1/4	ئەسەبە

617. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە — ئەر؛

دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	ئانا	خاتۇن
1/2	1/6	1/6	1/4

2§ ئەھلى پەرز كۆپ ھەمشىرە

﴿ فَإِن كَانَتَا ٱثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا ٱلثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ ﴾ «ئەگەر ئىككى ھەمشىرىسى بولسا، ئۇلار تەرەكىنىڭ ئۈچتىن ئىككى ھەسسىسىنى ئالىدۇ» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **دادا بىر ئاچا-سىڭىللار ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ بولسا، مىراسنىڭ ئۈچتىن ئىككى قىسمىنى ئالىدۇ،** مەسىلەن:

618. مېيىت 3 :

دادا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا
2/3	ئوغۇل ئەسەبە

619. مېيىت 3 :

دادا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	ئوغۇل ئەسەبە

620. مېيىت 6 :

دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا	ئانا
2/3	1/6	1/6

621. مېيىت 12 ئەر؛

دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن	تاغا
2/3	1/4	ئەسەبە

622. مېيىت 12 ئەر؛

دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2	تاغا
2/3	1/4	ئەسەبە

623. مېيىت 12 ئەر؛

دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	1/4	ئوغۇل ئەسەبە

624. مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 17گە ئەر؛

دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2	ئانا بىر ئاچا 3	ئانا
2/3	1/4	1/3	1/6

625. مېيىت 12 ئەر؛

دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن 2	دادا بىر ئاكا
2/3	1/4	ئوغۇل ئەسەبە

626. مېيىت 6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا 2	ئەر
2/3	1/3	1/2

627. مېيىت 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە خاتۇن؛

دادا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
2/3	ئوغۇل ئەسەبە	1/2

628. مېيىت ——— خاتۇن:

6 ئاشۇرۇلىدۇ 10غا

دادا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا 3	ئەر	ئانا
2/3	1/3	1/2	1/6

629. مېيىت ——— خاتۇن:

6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە

دادا بىر ئاچا 2	ئەر
2/3	1/2

§3 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ خاس ئەسەبەلىك ئەھۋالى

﴿ وَإِن كَانُوٓاْ إِخۡوَةٗ رِّجَالٗا وَنِسَآءٗ فَلِلذَّكَرِ مِثۡلُ حَظِّ ٱلۡأُنثَيَيۡنِۗ ﴾ «ئەگەر ۋارىسلار ھەم ئەر، ھەم ئايال بىر تۇغقانلار بولسا، (ئۇلارنىڭ ئىچىدىكى) بىر ئەرگە ئىككى ئايالنىڭ ھەسسىسى بېرىلىدۇ» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **ئەسەبە بولىدىغان دادا بىر تۇغقانلار ئەسەبە بولۇپ، بىر ئوغۇل ئىككى قىزنىڭ نېسىۋىسىنى ئالىدۇ، مەسىلەن:**

630. مېيىت ——— ؛

3

دادا بىر ئاكا-ئاچا	ئانا
ئەسەبە	1/3

631. مېيىت ——— ؛

12

دادا بىر ئاكا-ئاچا	خاتۇن	ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	1/4	1/6

§4 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ 1/6لىك ئەھۋالى

مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر ھەمشىرىلىرىدىن بىرسى بولۇپ قالسا، دادا بىر ئاچا-سىڭىللىرى مىراسنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى تەڭدىن بۆلىشىدۇ، ئاشقىنىنى ئەسەبە ئالىدۇ. ئەسەبە بولمىسا، دادا-ئانا بىر يالغۇز ھەمشىرە تۆتتىن ئۈچ قىسمىنى ئالىدۇ، دادا بىر ئاچا-سىڭىللار تۆتتىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ، مەسىلەن:

632. مېيىت ——— ؛

6

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	تاغا
1/2	1/6	1/6	ئەسەبە

633. مېيىت ——— ؛

6

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاچا
1/2	ئۇغۇل ئەسەبە	1/6

634. مېيىت ——— ؛

6

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا	تاغا
1/2	1/6	ئەسەبە

635. مېيىت ——— ئەر:

12

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا	خاتۇن	تاغا
1/2	1/6	1/4	ئۇغۇل ئەسەبە

636. مېيىت (12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە) ئەر؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا	خاتۇن	ئانا بىر ئاچا 3
1/2	1/6	1/4	1/3

637. مېيىت (12) ئەر؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا 3	خاتۇن	تاغا
1/2	1/6	1/4	ئەسەبە

638. مېيىت (6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە) خاتۇن؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا 3	تاغا	ئەر
1/2	1/6	ئوغۇل ئەسەبە	1/2

639. مېيىت (6)؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	داداـئانا بىر ئاچا	تاغا	دادا بىر ئاچا 2
1/6	1/2	ئەسەبە	1/6

640. مېيىت (6)؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	داداـئانا بىر ئاچا	چوڭ ئانا	دادا بىر ئاچا 2
1/6	1/2	1/6	1/6

641. مېيىت (6)؛

ئانا بىر ئاكا (ئاچا)	داداـئانا بىر ئاچا	ئانا	دادا بىر ئاچا
1/6	1/2	1/6	1/6

642. مېيىت (6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە) خاتۇن؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا	ئەر	ئانا بىر ئاچا
1/2	1/6	1/2	1/6

643. مېيىت (6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا) خاتۇن؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا 3	ئەر	ئانا بىر ئاچا 3
1/2	1/6	1/2	1/3

644. مېيىت (4)؛

داداـئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا
3/4	1/4

§5 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى

دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللار بىردىن كۆپ بولسا، دادا بىر ئاچا-سىڭىللارغا مىراس تەگمەيدۇ. بۇ ئىجمائىي مەسىلىدۇر. مەسىلەن:

645. مېيىت (6)؛

داداـئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	ئانا
2/3	0	1/6	1/6

646. مېيىت (6)؛

داداـئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا	چوڭ ئانا
2/3	0	1/6	1/6

647. مېيىت (3)؛

داداـئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا	تاغا
2/3	0	ئەسەبە

648. مېيىت ——3—— :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا	تاغا
2/3	0	ئوغۇل ئەسەبە

649. مېيىت ——3—— :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 3	ئانا بىر ئاچا 3	تاغا
2/3	0	1/3	ئوغۇل ئەسەبە

650. مېيىت ——3—— :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 2	تاغا
2/3	0	ئەسەبە

651. مېيىت ——3—— :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاكا
2/3	0	ئوغۇل ئەسەبە

652. مېيىت ——12—— ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 3	خاتۇن	تاغا
2/3	0	1/4	ئەسەبە

653. مېيىت ——12—— ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 3	خاتۇن	تاغا
2/3	0	1/4	ئوغۇل ئەسەبە

654. مېيىت ——12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە—— ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 2	خاتۇن	ئانا
2/3	0	1/4	1/6

655. مېيىت ——6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە—— خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 2	ئەر	تاغا
2/3	0	1/2	ئوغۇل ئەسەبە

656. مېيىت ——6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە—— خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاچا 2	ئەر	ئانا بىر ئاچا
2/3	0	1/2	1/6

§6 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى (1)

دادا بىر ئاكا ياكى ئاكا-ئاچىلار بىر ياكى كۆپ دادا-ئانا بىر ئاچا-سىڭىللار بىللە مەۋجۇد بولغاندا ئەسەبەگە ئايلىنىپ كېتىدۇ ھەمدە بىر ئاكىغا ئىككى ئاچىنىڭ نېسىۋىسى بېرىلىدۇ، بۇنىڭ دەلىلىمۇ ئىجمائىتۇر.
مەسىلەن:

657. مېيىت ——3—— :

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا-ئاچا
2/3	ئەسەبە

658. مېيىت: 2 ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا | دادا بىر ئاكا 3
1/2 | ئەسەبە

659. مېيىت: 6 ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا | دادا بىر ئاكا-ئاچا | ئانا بىر ئاچا 2
1/2 | ئەسەبە | 1/3

660. مېيىت: 6 ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | ئانا
2/3 | ئەسەبە | 1/6

661. مېيىت: 6 ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | ئانا بىر ئاكا 2
2/3 | ئەسەبە | 1/3

662. مېيىت: 6 ئاشۇرۇلىدۇ 7گە ؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا 2 ئاچا | ئانا بىر ئاكا 2 | ئانا
2/3 | ئەسەبە | 1/3 | 1/6

663. مېيىت: 12 ئەر؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | خاتۇن
2/3 | ئەسەبە | 1/4

664. مېيىت: 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ئەر؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا | خاتۇن | ئانا
2/3 | ئەسەبە | 1/4 | 1/6

665. مېيىت: 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ئەر؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | خاتۇن | ئانا بىر ئاكا
2/3 | ئەسەبە | 1/4 | 1/6

666. مېيىت: 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە خاتۇن؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | ئانا | ئەر
2/3 | ئەسەبە | 1/6 | 1/2

667. مېيىت: 6 ئاشۇرۇلىدۇ 9غا خاتۇن؛
دادا-ئانا بىر ئاچا 2 | دادا بىر ئاكا-ئاچا | ئانا | ئەر | ئانا بىر ئاكا
2/3 | ئەسەبە | 1/6 | 1/2 | 1/6

§7 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يانداش ئەسەبەلىك ئەھۋالى (2)

«ئاچا-سىڭىللار مېيىتنىڭ قىزلىرى بىلەن بىللە بولغاندا ئەسەبە قىلىنغۇلار» (ھەدىس)گە ئاساسەن، **دادا بىر ئانا باشقا ھەمشىرىلەر بىر ياكى كۆپ بولسۇن، مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... بىر ياكى كۆپ قىزى بار چاغدا ئەسەبە بولىدۇ،** مەسىلەن:

668. مېيىت: 2 ؛
قىز | دادا بىر ئاچا
1/2 | ئەسەبە

669. مېيىت: 3 ؛
قىز 2 | دادا بىر ئاچا 2
2/3 | ئەسەبە

670. مېيىت: 2 ؛
ئوغۇل قىز | دادا بىر ئاچا
1/2 | ئەسەبە

671. مېيىت: 3 ؛
ئوغۇل قىز 2 | دادا بىر ئاچا 3
2/3 | ئەسەبە

672. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

قىز 2	دادا بىر ئاچا	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

673. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئوغۇل قىز	دادا بىر ئاچا	ئەر
1/2	ئەسەبە	1/4

674. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

ئوغۇل قىز 2	دادا بىر ئاچا 3	ئەر
2/3	ئەسەبە	1/4

675. مېيىت — 24 — ئەر؛

قىز 2	خاتۇن	دادا بىر ئاچا
2/3	1/8	ئەسەبە

676. مېيىت — 24 — ئەر؛

خاتۇن	قىز 2	دادا بىر ئاچا 3
1/8	2/3	ئەسەبە

677. مېيىت — 8 — ئەر؛

خاتۇن	ئوغۇل قىز	دادا بىر ئاچا 3
1/8	1/2	ئەسەبە

678. مېيىت — 24 — ئەر؛

ئوغۇل قىز 2	خاتۇن 3	دادا بىر ئاچا 3
2/3	1/8	ئەسەبە

§8 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا ـ سىڭىللارنىڭ مىراستىن مەھرۇم بولۇش ئەھۋالى

دادا بىر ئانا باشقا ئاكا ياكى ئاكا ـ ئاچىلار بىر ياكى كۆپ بولسۇن، مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى بولسا ياكى مېيىتنىڭ دادىسى بولسا ئىمام ئەبۇ ھەنىفە رەھمەتۇللاھنىڭ مەزھىپىدە مىراس ئالالمايدۇ. مەسىلەن:

679. مېيىت — 1 — ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاچا 3
ئەسەبە	0

680. مېيىت — 1 — ؛

ئوغۇل 2	دادا بىر ئاچا 3
ئەسەبە	0

681. مېيىت — 1 — ؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا بىر ئاچا 3
ئەسەبە	0

682. مېيىت ———— 1 ———— ؛

دادا	دادا بىر ئاچا 3
ئەسەبە	0

683. مېيىت ———— 2 ———— خاتۇن؛

دادا	ئەر	دادا بىر ئاچا 3 ئاكا
ئەسەبە	1/2	0

684. مېيىت ———— 2 ———— خاتۇن؛

دادا	ئەر	دادا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	1/2	0

685. مېيىت ———— 8 ———— ئەر؛

ئوغۇل 2	خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2 ئاكا 3
ئەسەبە	1/8	0

686. مېيىت ———— 8 ———— ئەر؛

ئوغۇل ئوغۇل	خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	1/8	0

687. مېيىت ———— 4 ———— ئەر؛

دادا	خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	1/4	0

688. مېيىت ———— 4 ———— ئەر؛

چوڭ دادا	خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	1/4	0

«دادا-ئانا بىر تۇغقانلار مىراس ئېلىشىدۇ، دادا بىر تۇغقانلارغا تەگمەيدۇ»① (ھەدىس)گە ئاساسەن، **دادا بىر ئانا باشقا بىر تۇغقان (ئوغۇل، قىز، ئوغۇل ـ قىز)لار بىر ياكى كۆپ بولسۇن، ئەسەبە بولغان دادا ـ ئانا بىر ئوغۇل ياكى ئوغۇل ـ قىز بىر تۇغقانلار بىلەن بىللە مەۋجۇد بولغاندا مىراس ئالالمايدۇ**، مەسىلەن:

689. مېيىت ———— 2 ———— ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	دادا بىر ئاچا 2
1/2	ئەسەبە	0

690. مېيىت ———— 3 ———— ؛

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاچا، ئاكا 2	دادا بىر ئاكا-ئاچا
2/3	ئەسەبە	0

691. مېيىت ———— 3 ———— ؛

قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 2، ئاكا 2	دادا بىر ئاچا
2/3	ئەسەبە	0

692. مېيىت ———— 1 ———— ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2، ئاكا 2	دادا بىر ئاچا 2، ئاكا
ئەسەبە	0

① تىرمىزى رىۋايەت قىلغان.

§9 دادا بىر ئانا باشقا ئاچا-سىڭىللارنىڭ يالغۇزلۇق ئەھۋالى

﴿ وَهُوَ يَرِثُهَآ إِن لَّمْ يَكُن لَّهَا وَلَدٌ ﴾ «ئەگەر ئۇ ئايالنىڭ بالىسى بولمىسا ئەر بىر تۇغقىنى ئۇنىڭ ۋارىسى بولىدۇ (مىراسنىڭ ھەممىسىنى ئالىدۇ)» (سۈرە نىسا 176- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)غە ئاساسەن، **مېيىت خاتۇن كىشى بولۇپ، ئۇنىڭ بالىسى بولمىسا، پەقەت ئەر بىر تۇغقىنىلا بولسا، ئۇنىڭ ئەر بىر تۇغقىنى مىراسنىڭ ھەممىسىنى ئالىدۇ**، مەسىلەن:

693. مېيىت ———3——— ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا 2	ئانا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	1/3

694. مېيىت ———6——— ؛

دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	1/6

ئون ئۈچىنچى باب مېيىتنىڭ ئانىسى

§1 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/6لىك ئەھۋالى

﴿ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَٰحِدٍ مِّنْهُمَا ٱلسُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ إِن كَانَ لَهُۥ وَلَدٌ ﴾ «ئەگەر مېيىتنىڭ بالىلىرى بولسا بۇ چاغدا ئۇ (مېيىت)نىڭ ئاتا-ئانىسىنىڭ ھەر بىرىگە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ»؛ ﴿ فَإِن كَانَ لَهُۥٓ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ ٱلسُّدُسُ ﴾ «ئەگەر مېيىتنىڭ (ئاتا-ئانىسىدىن باشقا يەنە) قېرىنداشلىرى بولسا ئانىسىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرى تېگىدۇ (قالغىنىنى ئاتىسى ئالىدۇ)» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمىلىرى)غە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ بالىلىرى ياكى ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى بولسا ياكى مېيىتنىڭ بىر تۇغقانلىرى بىردىن كۆپ**[①] **بولسا، مېيىتنىڭ ئانىسى مىراسنىڭ ئالتىدىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ،** مەسىلەن:

695. مېيىت ———6——— ؛

ئانا	ئوغۇل
1/6	ئەسەبە

696. مېيىت ———6——— ؛

ئانا	ئوغۇل 2
1/6	ئەسەبە

---

① دادا-ئانا بىر بولسۇن، ياكى دادا بىر بولسۇن، ياكى ئانا بىر بولسۇن، مەيلى ئوغۇل ياكى قىز بولسۇن، مەيلى ۋارىس بولسۇن، مەيلى بىرەر كىشىنىڭ چەكلىشى بىلەن مىراستىن مەھرۇم بولسۇن، ئىشقىلىپ بىر تۇغقانلا بولسا مۇشۇ دائىرىگە كىرىدۇ.

697. مېيىت (6) ؛

ئانا	قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/6	1/2	ئەسەبە

698. مېيىت (6) ؛

ئانا	قىز	دادا بىر ئاكا 3
1/6	1/2	ئەسەبە

699. مېيىت (6) ؛

ئانا	ئوغۇل-قىز
1/6	ئەسەبە

700. مېيىت (6) ؛

ئوغۇل ئوغۇل	ئانا
ئەسەبە	1/6

701. مېيىت (6) ؛

ئوغۇل ئوغۇل 2	ئانا
ئەسەبە	1/6

702. مېيىت (6) ؛

ئانا	ئوغۇل قىز	تاغا
1/6	1/2	ئەسەبە

703. مېيىت (6) ؛

ئانا	ئوغۇل قىز 2	تاغا ئوغۇل
1/6	2/3	ئەسەبە

704. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/6	ئەسەبە

705. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/6	ئەسەبە

706. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە	0

707. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاچا 2
1/6	1/2	1/3

708. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاچا
1/6	ئەسەبە	1/2

709. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا بىر ئاكا-ئاچا
1/6	ئەسەبە

710. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە	1/6

711. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/6	ئەسەبە	1/3

712. مېيىت (6) ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	ئانا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە	1/6

713. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا 2	ئەر	تاغا
1/6	1/3	1/2	ئەسەبە

714. مېيىت — 6 — ؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا-ئاچا	دادا بىر ئاكا
1/6	1/3	ئەسەبە

715. مېيىت — 6 — ؛

ئانا	ئانا بىر ئاچا 2	تاغا
1/6	1/3	ئەسەبە

716. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا-ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/6	1/3	ئەسەبە	1/2

717. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/3	1/2

718. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/6	1/2

719. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/2

720. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا بىر ئاكا-ئاچا	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/2

721. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا بىر ئاكا-ئاچا	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/4

722. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	ئانا بىر ئاكا 2	خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/6	1/3	1/4	ئەسەبە

723. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن	ئانا بىر ئاكا 2	دادا بىر ئاكا
1/6	ئەسەبە	1/4	1/3	0

724. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	خاتۇن	ئانا بىر ئاكا 2
1/6	ئەسەبە	1/4	1/3

725. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئەر	ئانا بىر ئاكا 2
1/6	ئەسەبە	1/2	1/3

726. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا بىر ئاكا	ئەر	ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/6	ئەسەبە	1/2	1/3

727. مېيىت ئەر؛

12		
ئانا	دادا بىر ئاكا 2	خاتۇن
1/6	ئەسەبە	1/4

728. مېيىت ئەر؛

6			
تاغا	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/6	1/2	1/6

729. مېيىت خاتۇن؛

6		
ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	ئانا بىر ئاچا
1/6	2/3	1/6

730. مېيىت خاتۇن؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە			
ئانا	ئەر	ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/6	1/2	1/6	1/2

731. مېيىت ئەر؛

12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە			
ئانا	خاتۇن	ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/6	1/4	1/6	1/2

§2 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3لىك ئەھۋالى (1)

﴿ فَإِن لَّمْ يَكُن لَّهُۥ وَلَدٌ وَوَرِثَهُۥٓ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ ٱلثُّلُثُ ﴾ «ئەگەر ئۇ (مېيىت)نىڭ بالىلىرى بولماي مىراسقا پەقەت ئۇنىڭ ئاتا-ئانىسى ۋارىسلىق قىلىدىغان بولسا، بۇ چاغدا ئۇنىڭ ئانىسىغا مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرى تېگىدۇ (قالغىنى ئاتىسىغا تېگىدۇ)» (سۈرە نىسا 11- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ بالىلىرى بولماي، ئۇنىڭغا پەقەت ئاتا-ئانىسىلا**

ۋارىسلىق قىلسا، بۇ چاغدا مېيىتنىڭ ئانىسى مىراسنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمىنى ئالىدۇ، «ئاشقان»ى دادىغا تېگىدۇ، مەسىلەن:

732. مېيىت ؛

3		
دادا	ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/3	0

733. مېيىت ؛

3		
دادا	ئانا	دادا بىر ئاكا
ئەسەبە	1/3	0

734. مېيىت ؛

3		
دادا	ئانا	دادا بىر ئاچا
ئەسەبە	1/3	0

735. مېيىت ؛

3		
دادا	ئانا	ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	1/3	0

§3 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3لىك ئەھۋالى (2)

ئەگەر مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر تۇغقانلىرىدىن يالغۇز بىر كىشى مېيىتنىڭ ئانىسى بىلەن بىرگە مەۋجۇد بولسا، ئۇ ھالدا مېيىتنىڭ ئانىسىغا پۈتۈن مىراسنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمى تېگىدۇ، مەسىلەن:

736. مېيىت ؛

6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە			
ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا	ئەر	تاغا
1/3	1/2	1/2	ئەسەبە

737. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا
ئەسەبە	1/3

738. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/2	1/3	ئەسەبە

739. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

دادا بىر ئاكا	ئانا
ئەسەبە	1/3

740. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

دادا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/2	1/3	ئەسەبە

741. مېيىت ـــ 6 ـــ ؛

ئانا بىر ئاچا	ئانا	تاغا
1/6	1/3	ئەسەبە

742. مېيىت ـــ 6 ـــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاكا	ئانا	ئەر
1/6	1/3	1/2

743. مېيىت ـــ 6 ئاشۇرۇلىدۇ 8گە ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	ئانا	ئەر
1/2	1/3	1/2

744. مېيىت ـــ 6 ـــ خاتۇن؛

ئانا بىر ئاچا	ئانا	ئەر
1/6	1/3	1/2

745. مېيىت ـــ 6 ـــ خاتۇن؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا	ئەر
ئەسەبە	1/3	1/2

746. مېيىت ـــ 6 ـــ خاتۇن؛

ئانا	ئەر	دادا بىر ئاكا
1/3	1/2	ئەسەبە

747. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

ئانا	خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	1/4	ئەسەبە

748. مېيىت ـــ 12 ـــ ئەر؛

ئانا	خاتۇن	دادا بىر ئاكا
1/3	1/4	ئەسەبە

749. مېيىت ـــ 12 ئاشۇرۇلىدۇ 13كە ـــ ئەر؛

ئانا	خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/3	1/4	1/2

750. مېيىت ـــ 12 قايتۇرۇلىدۇ 9غا ـــ ئەر؛

ئانا	خاتۇن	ئانا بىر ئاكا
1/3	1/4	1/6

751. مېيىت ـــ 12 قايتۇرۇلىدۇ 9غا ـــ ئەر؛

ئانا	خاتۇن	ئانا بىر ئاچا
1/3	1/4	1/6

§4 ئانىنىڭ ئەھلى پەرز 1/3لىك ئەھۋالى (3)

مېيىتنىڭ دادىسى بار بولسا، ئانا ئەر ياكى خاتۇنىنىڭ پەرز مىراسىنى ئايرىپ بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئاشقان مىراسنىڭ ئۈچتىن بىرىنى ئالىدۇ①. ئەمما، دادىنىڭ ئورنىدا چوڭ دادا بولسا، ئانىغا ئومۇمىي مىراسنىڭ ئۈچتىن بىر قىسمى تېگىدۇ، مەسىلەن:

752. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

	ئانا	دادا	ئەر
	1/3	ئەسەبە	1/2
خاتاسى:	2	1	3
توغرىسى:	1	2	3 ②

753. مېيىت — 12 — ئەر؛

	ئانا	دادا	خاتۇن
	1/3	ئەسەبە	1/4
خاتاسى:	4	5	3
توغرىسى:	3	6	3

① بۇ ھەقتە ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ باشلىق كاتتا ساھابىلەر (ئاللاھ ئۇلاردىن رازى بولغاي) مېيىتنىڭ دادىسى بار بولسا ئەرنىڭ ياكى خاتۇنىنىڭ پەرز نېسىۋىسىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن، ئانىغا ئاشقاننىڭ ئۈچتىن بىرىنى بېرىشكە ھۆكۈم قىلغان.

② ئەسكەرتىش: يۇقىرىدىكى ئىستىرلىكا ئەۋۋەل ئەر ياكى خاتۇنىنىڭ نېسىۋىسىنى بېرىپ بولغاندىن كېيىن ئاشقاننىڭ 1/3ى ئانىغا بېرىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ. شۇڭا، ئانىغا تەقسىم قىلىنىدىغان مىراس ئومۇمىي مەخرەج «6»نىڭ 1/3ى، يەنى «2» ئۈلۈش بولماستىن، بەلكى ئومۇمىي مەخرەج «6»نىڭ 1/2نىڭ 1/3ى، يەنى «1» ئۈلۈشتۇر.

754. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/2	0

755. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا	ئەر	دادا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/2	0

756. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا	ئەر	ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/2	0

757. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	چوڭ دادا	ئەر	ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/2	0

758. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا	خاتۇن	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/4	0

759. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا	خاتۇن	دادا بىر ئاچا
1/3	ئەسەبە	1/4	0

760. مېيىت — 12 ئاشۇرۇلىدۇ 15كە — ئەر؛

ئانا	چوڭ دادا	خاتۇن	دادا بىر ئاچا
1/3	1/6	1/4	1/2
	ئەسەبە		
	0		

761. مېيىت — 12 — ئەر:

ئانا	چوڭ دادا	خاتۇن 2	دادا بىر ئاچا
1/3	1/6	1/4	1/2
	ئەسەبە		
	0		

762. مېيىت — 12 — ئەر:

ئانا	چوڭ دادا	خاتۇن 2	ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	1/4	0

ئون تۆتىنچى باب چوڭ ئانا

مېيىتنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى ۋە دادىسىنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى ئەھلى پەرزدىن بولۇپ، ھەممىشە مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرىنى ئالىدۇ[1]، مەسىلەن:

763. مېيىت — 6 —؛

چوڭ ئانا	ئوغۇل
1/6	ئەسەبە

764. مېيىت — 6 —؛

چوڭ ئانا	دادا
1/6	ئەسەبە

765. مېيىت — 6 —؛

چوڭ ئانا	ئوغۇل
1/6	ئوغۇل
	ئەسەبە

766. مېيىت — 6 —؛

چوڭ ئانا	ئوغۇل 2
1/6	ئەسەبە

767. مېيىت — 6 —؛

ئانا	دادا	ئوغۇل
ئانا	ئانا	ئەسەبە
1/6 (ئىككىسىگە)		

768. مېيىت — 6 —؛

ئانا	دادا	ئوغۇل
1/6	ئانا	ئەسەبە
	1/6	

---

① پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: «چوڭ ئانىغا مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرىنى بېرىڭلار» دېگەن.

769. مېيىت — 6 ;

ئانا	دادا
ئانا	ئەسەبە
1/6	

770. مېيىت — 6 ;

چوڭ ئانا	ئانا	ئوغۇل
0	1/6	ئەسەبە

771. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

چوڭ ئانا	ئوغۇل	ئەر
1/6	ئەسەبە	1/4

772. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

چوڭ ئانا	ئەر	ئوغۇل
1/6	1/4	ئوغۇل
		ئەسەبە

773. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئانا	دادا	ئەر
ئانا	دادا	1/2
1/6	ئەسەبە	

774. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

دادا	ئانا	ئوغۇل	ئەر
ئانا	ئانا	ئەسەبە	1/4
ئانا	ئانا		
1/6 (ئىككىلىسىگە)			

775. مېيىت — 12 — خاتۇن؛

دادا	دادا	دادا	ئانا
دادا	ئانا	دادا	ئانا
دادا	ئانا	ئانا	ئانا
ئەسەبە	1/6 (ئۈچىگە)		

776. مېيىت — 12 — ئەر؛

ئانا	دادا	ئەر
ئانا	دادا	1/4
ئانا	ئەسەبە	
1/6		

777. مېيىت — 24 — ئەر؛

دادا	دادا	دادا	دادا	ئانا	ئوغۇل	خاتۇن
دادا	ئانا	دادا	دادا	ئانا	ئەسەبە	1/8
دادا	ئانا	ئانا	دادا	ئانا		
دادا	ئانا	ئانا	ئانا	ئانا		
1/6	1/6 (تۆتىگە)					

مېيىتنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى، مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ئانىسىنىڭ ... ئانىسى سەھىم، مېيىتنىڭ دادىسى مېيىتنىڭ ئانىسىنى مىراستىن چەكلىمەيدۇ. مېيىتنىڭ بىرەر چوڭ دادىسى ياكى بىرەر چوڭ ئانىسى ھايات بولسا، بۇلارنىڭ ئەسلى (ئەجدادى) مىراستىن مەھرۇمدۇر ھەمدە بۇ چوڭ دادا مىراستا ئەسەبە بولسا، شۇ دەرىجىدىكى دادا ۋە ئانا تەرەپتىكى چوڭ ئانىلار مىراسنىڭ ئالتىدىن بىرىنى تەڭ بۆلۈشىدۇ.

چوڭ دادا ۋە چوڭ ئانىلارنىڭ سەھىم ياكى فاسىد بولۇش ئەھۋالى تۆۋەندىكى سىخېمىدا كۆرسىتىلدى (ئىزاھات: تۈيۈق سىزىقتىكى دادا، ئانا سەھىم، ئۈزۈك سىزىقتىكى دادا، ئانا بولسا فاسىد ھېسابلىنىدۇ).

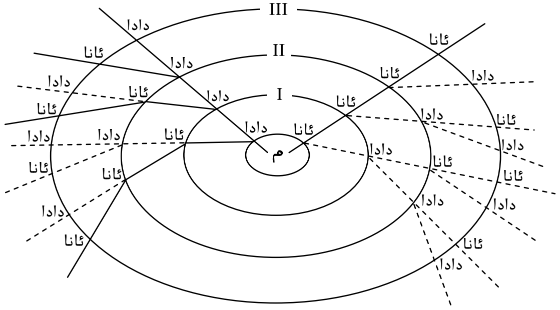

ئون بەشىنچى باب مېيىتنىڭ ئانا بىر دادا باشقا ئاچا ـ سىڭىللىرى

بۇ بابتا بايان قىلماقچى بولغان مېيىتنىڭ ئانا بىر دادا باشقا ئاچا-سىڭىللىرىنىڭ ئەھۋالى ئالتىنچى بابتا بايان قىلىنغان ئانا بىر دادا باشقا ئاكا-ئۇكىلارنىڭ ئەھۋالى بىلەن تامامەن ئوخشاش بولغانلىقى ئۈچۈن قايتا بايان قىلىنمىدى.

ئون ئالتىنچى باب مىراستىن چەكلەش

مىراسخورلارنى مىراستىن چەكلەش ئىككى خىل بولىدۇ.

§1 قىسمەن چەكلەش

قىسمەن چەكلەش — مىراسخورلارنى بىر خىل ئۈلۈشتىن يەنە بىر خىل ئۈلۈشكە ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق چەكلەشتۇر. بۇ توغرىدىكى قائىدىلەر تۆۋەندىكىچە:

1. مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... بالىلىرى مېيىتنىڭ ئېرىنى يېرىمدىن 1/4گە؛ مېيىتنىڭ ئايالىنى 1/4دىن 1/8گە؛ دادا ۋە چوڭ دادىنى ئەسەبە بولۇشتىن 1/6لىك پەرز ھالىتىگە؛ ئانىنى 1/3دىن 1/6گە چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

778. مېيىت خاتۇن؛ 6

ئەر	دادا	ئانا
1/2	ئەسەبە	1/3

779. مېيىت خاتۇن؛ 12

ئەر	ئوغۇل	دادا	ئانا
1/4	ئەسەبە	1/6	1/6

780. مېيىت — 12 — ئەر؛

خاتۇن	چوڭ دادا	چوڭ ئانا
1/4	ئەسەبە	1/6

781. مېيىت — 24 — ئەر؛

ئوغۇل ئوغۇل	خاتۇن	چوڭ دادا	چوڭ ئانا
ئەسەبە	1/8	1/6	1/6

2. مېيىتنىڭ يالغۇز قىزى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ يالغۇز قىزنى يېرىمدىن 1/6گە؛ ئوغلىنىڭ ئىككى ياكى ئۇنىڭدىن كۆپ قىزنى 2/3دىن 1/6گە؛ دادا ـ ئانا بىر ياكى دادا بىر يالغۇز ياكى كۆپ ھەمشىرىسىنى 1/2 ياكى 2/3دىن ئەسەبەلىككە؛ مېيىتنىڭ ئېرىنى 1/2دىن 1/4گە؛ مېيىتنىڭ خاتۇنىنى 1/4دىن 1/8گە؛ ئانىنى 1/3دىن 1/6گە چەكلەيدۇ.

مەسىلەن:

782. مېيىت — 2 — ؛

ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	تاغا
1/2	ئەسەبە	0

783. مېيىت — 6 — ؛

قىز	ئوغۇل قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا 2	تاغا
1/2	1/6	ئەسەبە	0

784. مېيىت — 3 — ؛

ئوغۇل قىز 2	دادا بىر ئاكا	تاغا
2/3	ئەسەبە	0

785. مېيىت — 6 — ؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	ئەسەبە بار
1/2	1/6	

786. مېيىت — 4 — ؛

قىز	ئوغۇل قىز 3	ئەسەبە يوق
3/4	1/4	

787. مېيىت — 3 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا
2/3	ئەسەبە

788. مېيىت — 2 — ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە	0

789. مېيىت — 3 — ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2
2/3	ئەسەبە

790. مېيىت — 3 — ؛

قىز 3	دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2
2/3	ئەسەبە	0

791. مېيىت 3 ؛

دادا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2 ئوغۇل
2/3	ئەسەبە

792. مېيىت 2 ؛

قىز	دادا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2 ئوغۇل
1/2	ئەسەبە	0

193. مېيىت 3 ؛

دادا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2 ئوغۇل 3
2/3	ئەسەبە

794. مېيىت 3 ؛

قىز 2	دادا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا 2 ئوغۇل
2/3	ئەسەبە	0

795. مېيىت 2 خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
1/2	ئەسەبە

796. مېيىت 4 خاتۇن؛

قىز	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
1/2	1/4	ئەسەبە

797. مېيىت 4 ئەر؛

خاتۇن	دادا بىر ئاكا ئاچا 2
1/4	ئەسەبە

798. مېيىت 24 ئەر؛

قىز 2	خاتۇن	دادا بىر ئاكا ئاچا 2
2/3	1/8	ئەسەبە

799. مېيىت 3 ؛

ئانا	دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە	0

800. مېيىت 6 ؛

قىز	ئانا	دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/2	1/6	1/6 ئەسەبە	0

801. مېيىت 6 ؛

چوڭ ئانا	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا 4
1/6	1/6	2/3

802. مېيىت 6 ؛

قىز 2	چوڭ ئانا	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا 4
2/3	1/6	1/6 ئەسەبە	0

3. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزى مېيىتنىڭ قىزىغا ئوخشاش مېيىتنىڭ ئېرىنى 1/2دىن 1/4گە: مېيىتنىڭ

خاتۇننى 1/4دىن 1/8گە؛ ئانىنى 1/3دىن 1/6گە چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

803. مېيىت — 2 — خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە

804. مېيىت — 4 — خاتۇن؛

ئوغۇل قىز	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/4	ئەسەبە

805. مېيىت — 4 — ئەر؛

خاتۇن 2	دادا بىر ئاكا ئاچا 2
1/4	ئەسەبە

806. مېيىت — 24 — ئەر؛

ئوغۇل قىز 2	خاتۇن 2	دادا بىر ئاكا ئاچا 2
2/3	1/8	ئەسەبە

807. مېيىت — 3 — ئەر؛

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا	دادا
0	1/3	ئەسەبە

808. مېيىت — 6 — ئەر؛

ئوغۇل قىز 2	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا	دادا
2/3	0	1/6	1/6 ئەسەبە

809. مېيىت — 6 — ؛

دادا	ئانا
ئەسەبە	1/3

810. مېيىت — 6 — ؛

ئوغۇل قىز	دادا	ئانا	دادا بىر ئاكا
1/2	1/6 ئەسەبە	1/6	0

811. مېيىت — 6 — ؛

چوڭ ئانا	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا 4
1/6	1/6	2/3

812. مېيىت — 6 — ؛

ئوغۇل قىز	چوڭ ئانا	چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا 4
1/2	1/6	1/6	1/6

4. ئىككى ياكى ئىككىدىن كۆپ دادا ـ ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر بىر تۇغقانلار مېيىتنىڭ ئانىسىنى 1/3دىن 1/6گە چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

813. مېيىت — 3 — ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە

814. مېيىت — 6 — ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
1/6	ئەسەبە

815. مېيىت 3 ؛

ئانا	دادا بىر ئاكا
1/3	ئەسەبە

816. مېيىت 6 ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا
1/6	ئەسەبە

5. مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر يالغۇز ھەمشىرىسى مېيىتنىڭ دادا بىر ھەمشىرىسى (بىر ياكى كۆپ)نى 1/6گە چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

817. مېيىت 4 ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا بىر ياكى كۆپ
3/4	1/4

818. مېيىت 6 ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا (بىر ياكى كۆپ)	تاغا
1/2	1/6	ئەسەبە

§2 تولۇق چەكلەش

تولۇق چەكلەش — مىراسخورلارنى مىراس ئېلىشتىن پۈتۈنلەي چەكلەشتۇر. بۇ توغرىدىكى قائىدىلەر تۆۋەندىكىچە:

1. مېيىتنىڭ ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... بالىلىرىنى، مېيىتنىڭ (دادا-ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر) بىر تۇغقانلىرىنى، مېيىتنىڭ تاغىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

819. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل	ئوغۇل ئوغۇل
ئەسەبە	0

820. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل	ئوغۇل ئوغۇل	قىز 2
ئەسەبە	0	0

821. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل	ئوغۇل 3 ئوغۇل 2	قىز 3
ئەسەبە	0	0

822. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل-قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	0

823. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا 3
ئەسەبە	0

824. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل 2	دادا بىر ئاكا 3	ئانا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	0	0

825. مېيىت 8 ئەر؛

خاتۇن	ئوغۇل	تاغا
1/8	ئەسەبە	0

826. مېيىت 4 خاتۇن؛

ئەر	ئوغۇل	ئانا بىر ئاكا	تاغا
1/4	ئەسەبە	0	0

2. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ئەسەبە بولىدىغان بالىلىرى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... ئوغۇل ـ قىزلىرىنى، مېيىتنىڭ بىر تۇغقانلىرىنى (ئۈچ خىل)، مېيىتنىڭ تاغىلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

827. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	ئوغۇل ئوغۇل ئوغۇل
ئەسەبە	0

828. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	ئوغۇل ئوغۇل ئوغۇل قىز 3
ئەسەبە	0

829. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	ئوغۇل ئوغۇل قىز 3
ئەسەبە	0

830. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
ئەسەبە	0

831. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا ئاچا 2
ئەسەبە	0

832. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	0

833. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	ئانا بىر ئاكا 2	ئانا بىر ئاچا 2
ئەسەبە	0	0

834. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل ئوغۇل	تاغا
ئەسەبە	0

3. مېيىتنىڭ قىزى مېيىتنىڭ ئانا بىر تۇغقانلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مېيىتنىڭ بىردىن ئارتۇق قىزى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ. ئاشقىنى مېيىتنىڭ قىزىغا قايتۇرۇش قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

835. مېيىت 2 ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2
1/2	ئەسەبە	0

836. مېيىت 2 ؛

قىز	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2
1/2	ئەسەبە	0

837. مېيىت 2 ؛

قىز	ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
1/2	0
①1/2	

838. مېيىت 2 ؛

قىز 2	قىز
1/2	قىز 2
1/2	0

4. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزى مېيىتنىڭ قىزىغا ئوخشاش مېيىتنىڭ ئانا بىر تۇغقانلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ② ھەمدە مېيىتنىڭ كۆپ قىزى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، ئاشقىنى قىزىغا قايتۇرۇش قىلىنىدۇ، مەسىلەن:

839. مېيىت 2 ؛

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا 2
قىز	ئەسەبە	0
1/2		

① ئاشقىنى قىزغا قايتۇرۇلىدۇ. تۆۋەندىكىلىرىمۇ شۇنداق.
② مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... يالغۇز قىزى مېيىتنىڭ ئانا بىر تۇغقانلىرىنى مىراستىن تولۇق چەكلىگەن يەردە، ئەلۋەتتە مېيىتنىڭ ياكى مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... بىردىن ئارتۇق قىزى مېيىتنىڭ ئانا بىر تۇغقانلىرىنى تېخىمۇ چەكلەيدۇ.

840. مېيىت 2 ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا 2
قىز	ئەسەبە	0
1/2		

841. مېيىت 2 ؛

ئوغۇل	ئانا بىر ئاكا 2	ئانا بىر ئاچا 2
قىز	0	0
1/2		
1/2		

842. مېيىت 2 ؛

ئوغۇل	ئانا بىر ئاكا ئاچا 2
قىز	0
1/2	
1/2	

843. مېيىت 3 ؛

قىز 2	ئوغۇل
2/3	ئوغۇل
1/3	ئوغۇل-قىز
	0

5. «دادا-ئانا بىر تۇغقانلار مىراس ئېلىشىدۇ، دادا بىر تۇغقانلارغا تەگمەيدۇ» (تىرمىزى رىۋايەت قىلغان ھەدىس)گە ئاساسەن، **مېيىتنىڭ دادا-ئانا بىر (ئوغۇل ياكى ئوغۇل-قىز) بىر تۇغقانلىرى مېيىتنىڭ دادا بىر بىر تۇغقانلىرىنى، تاغىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ**، مەسىلەن:

844. مېيىت 1 ؛

دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	دادا بىر ئاكا-ئاچا	تاغا
ئەسەبە	0	0

845. مېيىت (3):

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2	دادا بىر ئاكا-ئاچا
ئەسەبە	1/3	0

6. مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلى دادا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلىنى، دادا ـ ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلىنىڭ ئوغلىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

846. مېيىت (1):

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	0

847. مېيىت (1):

دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	0

848. مېيىت (6):

دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاچا
ئوغۇل	1/6
ئەسەبە	

7. مېيىتنىڭ دادا بىر قېرىندىشى مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلىنى، دادا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغۇل ـ قىزلىرىنى، تاغىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

849. مېيىت (6):

دادا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	ئوغۇل	1/6
	0	

850. مېيىت (3):

دادا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 2
ئەسەبە	ئوغۇل	1/3
	0	

851. مېيىت (6):

دادا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئەسەبە	ئوغۇل	1/6
	0	

852. مېيىت (3):

دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا 3	تاغا
ئەسەبە	1/3	0

8. مېيىتنىڭ دادا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلى مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلىنىڭ ئوغلىنى، دادا بىر قېرىندىشىنىڭ ئوغلىنىڭ ئوغۇل ـ قىزلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

853. مېيىت (1):

دادا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	ئوغۇل
	0

854. مېيىت ؛ 1

دادا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	ئوغۇل قىز 2
	0

855. مېيىت ؛ 3

دادا بىر ئاكا	ئانا بىر ئاكا
ئوغۇل	ئوغۇل قىز 2
ئەسەبە	1/3

856. مېيىت ؛ 1

دادا بىر ئاكا	دادا بىر تاغا
ئوغۇل	0
ئەسەبە	

9. مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر تاغىسى دادا بىر تاغىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ. شۇنىڭدەك، مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر تاغىسىنىڭ ئوغلى دادا بىر تاغىسىنىڭ ئوغلىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

857. مېيىت ؛ 3

ئانا	دادا-ئانا	دادا
1/3	تاغا	تاغا
	ئەسەبە	0

858. مېيىت ؛ 1

دادا-ئانا بىر تاغا	دادا بىر تاغا
ئوغۇل	ئوغۇل
ئەسەبە	0

10. مېيىتنىڭ قىزى بىلەن دادا ـ ئانا بىر ھەمشىرىسى مېيىتنىڭ دادا بىر ئەر بىر تۇغقىنىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

859. مېيىت ؛ 2

قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا
1/2	ئەسەبە	0 ①

11. مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ قىزى بىلەن مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر قېرىندىشى مېيىتنىڭ دادا بىر بىر تۇغقىنىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

860. مېيىت ؛ 2

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا بىر ئاكا
قىز	ئەسەبە	0
1/2		

861. مېيىت ؛ 2

ئوغۇل	دادا-ئانا بىر ئاكا-ئاچا	دادا بىر ئاكا-ئاچا
قىز 2	ئەسەبە	0
2/3		

12. مېيىتنىڭ دادا ـ ئانا بىر ئىككى ھەمشىرىسى مېيىتنىڭ دادا بىر ھەمشىرىلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

862. مېيىت ؛ 3

دادا-ئانا بىر ئاچا 2	دادا بىر ئاكا-ئاچا
2/3	0
② 1/3	

① ئەسەبەلەردىن مېيىتقا يېقىنراقى مىراس ئالىدۇ، مېيىتقا يىراقراقى مىراستىن مەھرۇمدۇر.

② يەنى ئەھلى پەرز بولغان دادا-ئانا بىر ئىككى ئاچىغا قالغان 1/3 قىسىم مىراس قايتۇرۇش قىلىنىدۇ.

13. مېيىتنىڭ دادىسى ئۆزىنىڭ دادىسىنى، ئۆزىنىڭ ئانىسىنى، تاغىسىنى ۋە (دادا ـ ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر) بىر تۇغقانلىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

863. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	چوڭ دادا
ئەسەبە	0

864. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	چوڭ ئانا	تاغا
ئەسەبە	0	0

865. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2
ئەسەبە	0

866. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	0

867. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	دادا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	0

868. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

دادا	ئانا بىر ئاكا 2 ئاچا
ئەسەبە	0

14. مېيىتنىڭ چوڭ دادىسى ئۆزىنىڭ دادىسىنى، مېيىتنىڭ تاغىسىنى، دادا ـ ئانا بىر، دادا بىر، ئانا بىر بىر تۇغقانلىرىنىڭ باللىرىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، مەسىلەن:

869. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

چوڭ دادا	چوڭ دادا دادا
ئەسەبە	0

870. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

چوڭ دادا	ئانا بىر ئاكا (ئاچا)
ئەسەبە	0

871. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

چوڭ دادا	تاغا
ئەسەبە	0

872. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

چوڭ دادا	دادا-ئانا بىر ئاكا ئوغۇل قىز 2
ئەسەبە	0

873. مېيىت $\frac{1}{}$ ؛

چوڭ دادا	دادا بىر ئاكا ئوغۇل قىز 2
ئەسەبە	0

15. مېيىتنىڭ ئانىسى ئۆزىنىڭ ئانىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ. مېيىتنىڭ دادىسى ئۆزىنىڭ دادىسى ۋە ئانىسىنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ، ئەمما مېيىتنىڭ ئانىسىنى چەكلىمەيدۇ، مەسىلەن:

874. مېيىت $\frac{3}{}$ ؛

ئانا	دادا	ئانا
1/3	ئانا	ئانا
2/3	0	0

875. مېيىت $\frac{6}{}$ ؛

دادا	دادا	ئانا
ئەسەبە	ئانا	ئانا
	0	1/6

876. مېيىت $\frac{6}{}$ ؛

دادا	دادا
دادا	ئانا
ئەسەبە	1/6

877. مېيىت $\frac{2}{}$ ؛

ئانا	دادا
ئانا	ئانا
1/2	1/2

ئەگەر ئوغۇل دادىسىنى ئۆلتۈرگەن بولسا، قاتىل ئوغۇلنى يوق دەپ پەرەز قىلىپ تۇرۇپ تەقسىمات قىلىنىدۇ.

878. مېيىت — 24 — ئەر:

خاتۇن	ئوغۇل	ئانا	دادا
1/8	ئەسەبە	1/6	1/6

879. مېيىت — 4 — ئەر:

ئانا	خاتۇن	ئوغۇل (قاتىل)
3/4	1/4	مەھرۇم

ئورتاق مەسىلە

880. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئەر	ئانا	ئانا بىر ئاكا 2	دادا-ئانا بىر تاغا (بىر ياكى كۆپ)
1/2	1/6	1/3	0

881. مېيىت — 6 — خاتۇن؛

ئەر	ئانا	ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/2	1/6	1/6	ئەسەبە

16. ئەر بىلەن خاتۇندىن باشقا پەرز ئىگىلىرى زەۋىلئەرھامنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ.

17. ئەسەبە زەۋىلئەرھامنى مىراس ئېلىشتىن تولۇق چەكلەيدۇ.

18. زەۋىلئەرھام ئەھلى پەرز سەبەبىيە بولغان ئەر ياكى خاتۇن بىلەن بىللە جەم بولغاندا ئەر بىلەن خاتۇندىن ئاشقان مىراس زەۋىلئەرھامغا بېرىلىدۇ (زەۋىلئەرھامنىڭ مىراس تەقسىماتىغا قارالسۇن).

ئون يەتتىنچى باب زەۋىلئەرھام

مېيىتنىڭ تۇغقانلىرى ئۈچ خىل بولىدۇ:

1. پەرز ئىگىسى؛
2. ئەسەبە؛
3. زەۋىلئەرھام.

«ئاللاھنىڭ ھۆكمىدە ئۇرۇق-تۇغقانلار بىر-بىرىگە مىراسخور بولۇشقا (ياتلاردىن) ئەڭ ھەقلىقتۇر، ئاللاھ ھەر شەيئىنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر» (سۈرە ئەنفال 75- ئايەتنىڭ بىر قىسمى)گە ئاساسەن، زەۋىلئەرھامغا مىراس بېرىش كۆپچىلىك ساھابىلەرنىڭ يولى بولۇپ، ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە يەنە تۆت خىل:

1. مېيىتنىڭ شاخچىلىرىدىن — تەرتىپ بويىچە مېيىتنىڭ قىزلىرىنىڭ باللىرى ۋە مېيىتنىڭ ئوغلىنىڭ ... قىزلىرىنىڭ باللىرى؛

2. مېيىتنىڭ ئەسلىدىن — فاسىد چوڭ دادا ۋە فاسىد چوڭ ئانا؛

3. مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىدىن — ئۈچ خىل ئاچا-سىڭىللارنىڭ باللىرى، دادا-ئانا بىر، دادا بىر ئەر قېرىنداشنىڭ قىزلىرى ۋە ئانا بىر ئاكا-ئۇكىلارنىڭ ئوغۇللىرى (ئەمما، دادا ئانا بىر، دادا بىر قېرىنداشلارنىڭ ئوغۇللىرى ئەسەبە بولىدۇ)؛

4. مېيىتنىڭ ساق چوڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىدىن — مېيىتنىڭ ئانىسىنىڭ بىر تۇغقانلىرى، مېيىتنىڭ

دادىسىنىڭ دادا-ئانا بىر قېرىندىشىنىڭ قىزلىرى، مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ ھاممىسى، مېيىتنىڭ ئانىسىنىڭ ھاممىسى.

تۆۋەندە ئەسەبەلەر تەرتىپى بويىچە بۇلارغا دائىر مەسال-لارنى ئايرىم-ئايرىم كۆرسىتىپ ئۆتىمىز.

1. مېيىتنىڭ شاخچىلىرىغا دائىر مەساللار:

882. مېيىت 1 ؛

قىز	ئوغۇل
قىز	قىز
1	قىز
	0

883. مېيىت 1 ؛

ئوغۇل	قىز
قىز	قىز
قىز	ئوغۇل
1	0

884. مېيىت 3 ؛

قىز	قىز
ئوغۇل	قىز
قىز	ئوغۇل
1	1

885. مېيىت 3 ؛

قىز	قىز
ئوغۇل	قىز
2	1

886. مېيىت 3 ؛

قىز	قىز	قىز
قىز	ئوغۇل	قىز
1/3	2/3	ئوغۇل
		0

2. مېيىتنىڭ ئەسلىگە دائىر مەساللار:

887. مېيىت 1 ؛

ئانا	ئانا
ئانا	دادا
دادا	دادا
1	0

888. مېيىت 1 ؛

ئانا	ئانا
ئانا	دادا
دادا	دادا
1	0

چوڭ ئانىنىڭ ئەجدادىدا چوڭ دادا بولسا، بۇ فاسىد سانىلىدۇ. مۇشۇ فاسىد چوڭ دادىنىڭ ئەجدادلىرىنىڭ ھەممىسى فاسىدتۇر. بۇ فاسىد چوڭ دادا ۋە چوڭ ئانىلارنىڭ مىراسقا ھەقلىقراقى مېيىتتىقا يېقىنىراقىدۇر، يەنى بىر ۋاستىلىك ئىككى ۋاستىلىككە قارىغاندا مىراس ئېلىشتا مۇقەددەمدۇر. مەسىلەن:

889. مېيىت 2 ؛

ئانا	ئانا
دادا	ئانا
2	دادا
	0

سەھىھ چوڭ ئانا بولسا فاسىد چوڭ دادا مىراستىن مەھرۇم بولىدۇ. مەسىلەن:

890. مېيىت 2 ؛

ئانا	ئانا
ئانا (سەھىھ)	دادا (فاسىد)
دادا	دادا
2	0

ئەگەر مۇنداق ئەھۋال كۆرۈلسە مەسالدىكىدەك ئايرىلىدۇ:

891. مېيىت 3 ؛

ئەرھام { دادا، ئانا } ، دادا	ئەرھام { دادا، ئانا } ، دادا
دادا	ئانا
2	1

(دادا ـــ ۋاستە باراۋەر ـــ ئانا)

892. مېيىت ——— 3 ———؛

دادا		ئانا	
دادا		دادا	
ئانا	غا ئاساسەن	دادا	غا ئاساسەن
دادا		دادا	
ئانا		ئانا	
2		1	

يۇقىرىدا ئۆتكەن ئۈچىنچى خىل زەۋىلئەرھامنىڭ مىراستىكى ھۆكمى مېيىتنىڭ شاخچىلىرىنىڭ ھۆكمى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، مېيىتقا يېقىنراقى مىراس ئېلىشتا مۇقەددەمدۇر، يەنى بىر ۋاستىلىك ئىككى ۋاستىلىكتىن مۇقەددەمدۇر. ئەگەر ۋاستىدە باراۋەر بولسا ئەسەبىنىڭ ئەرھام بولغان قىزلىرى ئەرھامنىڭ ئوغۇللىرىدىن مۇقەددەمدۇر. ئۈچ خىل ئاكا-ئۇكا ئارىلاش بولسىمۇ شۇنداق. مەسىلەن:

893. مېيىت ——— 2 ———؛

ئاكا	ئاكا
ئوغۇل	قىز
قىز	ئوغۇل
2	0

ئەگەر ئەسەبە بولمىسا بۇ مۇنداق بولىدۇ:

894. مېيىت ——— 2 ———؛

ئاكا	ئاكا
قىز	قىز
قىز	ئوغۇل
1	1

3. مېيىتنىڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىغا دائىر مىساللار:

895. مېيىت ——— 1 ———؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاكا
قىز	قىز
1	ئوغۇل
	0

896. مېيىت ——— 3 ———؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاچا
ئوغۇل	قىز
قىز	ئوغۇل
1/3	2/3

4. مېيىتنىڭ چوڭ دادىسىنىڭ شاخچىلىرىغا دائىر مىساللار:

897. مېيىت ——— 1 ———؛

تاغا	ھامما
قىز	1
ئوغۇل	
0	

898. مېيىت ——— 3 ———؛

ئانا	ئانا
تاغا	ھامما
2/3	1/3

899. مېيىت ——— 3 ———؛

تاغا	ھامما
قىز	ئوغۇل
2/3	1/3

زەۋىلئەرھامغا مىراس تەقسىم قىلىش پرىنسىپى:

1. پەرز ئىگىسى، ئەسەبە ۋە زەۋىلئەرھامدىن ئىبارەت ئۈچ خىلدىكى مىراسخورلارنىڭ ھەممىسى جەم بولسا، زەۋىلئەرھامغا مىراس تەگمەيدۇ، مەسىلەن:

900. مېيىت ـــ 2 ـــ خاتۇن؛

ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	ئەسەبە	قىز 2
		0

2. ئەسەبە بىلەن زەۋىلئەرھامدىن ئىبارەت ئىككى خىلدىكى مىراسخورلار جەم بولسىمۇ زەۋىلئەرھامغا مىراس تەگمەيدۇ، مەسىلەن:

901. مېيىت ـــ 1 ـــ خاتۇن؛

دادا بىر ئاكا	دادا-ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	قىز 2
	0

3. پەرز ئىگىلىرى بولغان ئەر ياكى خاتۇن بىلەن زەۋىلئەرھام جەم بولسا، پەرز ئىگىلىرى بولغان ئەر ياكى خاتۇن ئۈز ئۈلۈشىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاشقىنى زەۋىلئەرھامغا بېرىلىدۇ.

902. مېيىت ـــ 4 ـــ ئەر؛

خاتۇن	دادا بىر ئاچا 2
1/4	ئوغۇل-قىز
	3/4

903. مېيىت ـــ 2 ـــ خاتۇن؛

ئەر	دادا بىر ئاچا
1/2	ئوغۇل-قىز
	1/2

4. ئەھلى پەرز سەبەبىيە بولغان ئەر ياكى خاتۇندىن باشقا پەرز ئىگىلىرى بىلەن زەۋىلئەرھام جەم بولسا، پەرز ئىگىسى ئۈز ئۈلۈشىنى ئېلىپ بولغاندىن كېيىن زەۋىلئەرھامغا بەرمەستىن، ئاشقىنى پەرز ئىگىلىرىگە قايتۇرۇش قىلىنىدۇ.

904. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

دادا-ئانا بىر ئاچا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	ئوغۇل 2 قىز 5
1/2	0

905. مېيىت ـــ 3 ـــ ؛

دادا بىر ئاچا 2	دادا-ئانا بىر ئاچا
2/3	ئوغۇل
1/3	0

906. مېيىت ـــ 2 ـــ ؛

ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاچا
1/2	قىز
1/2	0

907. مېيىت ـــ 1 ـــ ؛

دادا	دادا-ئانا بىر ئاچا
ئەسەبە	قىز
	0

908. مېيىت ——— 1 ——— ؛

چوڭ دادا	دادا بىر ئاچا
ئەسەبە	ئوغۇل
	0

909. مېيىت ——— 2 ——— ؛

قىز	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/2	ئوغۇل-قىز
1/2	0

910. مېيىت ——— 2 ——— ؛

ئوغۇل	دادا بىر ئاچا
قىز	قىز
1/2	0
1/2	

911. مېيىت ——— 3 ——— ؛

ئانا	دادا-ئانا بىر ئاچا
1/3	قىز
2/3	0

912. مېيىت ——— 6 ——— ؛

چوڭ ئانا	دادا بىر ئاچا
1/6	قىز
5/6	0

ئون سەككىزىنچى باب باشقا مەسىلىلەر

1. خۇنسا توغرىسىدا

خۇنسا — ھەم ئەرلىك ئەزاسى، ھەم ئاياللىق ئەزاسى بار ياكى ھېچقانداق ئەر-ئاياللىق ئەزاسى يوق، يەنى سۈيدۈك بىر تۆشۈكتىن چىقىدىغان كىشىدۇر.

ئەگەر بىر كىشىنىڭ ھەر ئىككىلى ئەزاسى بولۇپ، ئەرلىك ئەزاسىدىن سىيسە ئەر ھېسابلىنىپ، ئەرلىك مىراسقا ئېرىشىدۇ. ئەگەر ئاياللىق ئەزاسىدىن سىيسە، ئايال كىشى ھېسابلىنىپ، ئاياللار قاتارىدا مىراسقا ئېرىشىدۇ. ئەگەر ھەر ئىككىلى ئەزاسىدىن سىيسە، قايسى ئەزادىن ئىلگىرى سىيسە شۇ ئەزا ئاساس قىلىنىدۇ. ئەگەر ھەر ئىككى ئەزاسىدىن ئوخشاش سىيسە، بۇ ئۇقۇمسىز خۇنسا دېيىلىپ، بالاغەتكە يەتكەندە ساقال چىقسا ياكى خاتۇن كىشىنى كۆڭلى تارتىدىغان چىقسا، ئۇ ئەر ھېسابلىنىدۇ، ئەگەر ئەمچىكى چىقسا، ھەيز كۆرسە ياكى ئەر كىشىنى كۆڭلى تارتىدىغان چىقسا خاتۇن كىشى ھېسابلىنىدۇ. ھۆكمى ئۇقۇمسىز خۇنساغا ئەر-ئايالنىڭ ئوتتۇرىچە نېسىۋىسىدىن تۆۋەنرەك بېرىلىدۇ. ئەگەر ئوغۇل ھېسابلانسا جىقراق، قىز ھېسابلانسا ئازراق تېگىدۇ، مەسىلەن:

913. مېيىت (12) ؛

ئانا	ئانا بىر ئاچا	دادا بىر ئاكا	دادا بىر خۇنسا	ئەر
1/6	1/6	ئەسەبە	ئەسەبە	1/4

914. مېيىت (4) ؛

ئوغۇل	قىز	خۇنسا قىز
2	1	1

915. مېيىت (5) ؛

ئوغۇل	قىز	خۇنسا ئوغۇل
2	1	2

916. مېيىت (12) ؛

ئانا	ئانا بىر ئاچا	خۇنسا قىز	ئەر	دادا بىر ئاچا
1/6	0	1/2	1/4	ئەسەبە

917. مېيىت (12) ؛

ئانا	ئانا بىر ئاچا	خۇنسا ئوغۇل	ئەر	دادا-ئانا بىر ئاكا
1/6	0	ئەسەبە	1/4	ئەسەبە
				0

2. هامىلە توغرىسىدا

قورساقتىكى تېخى تۇغۇلمىغان بالىنىڭ ئانىنىڭ قورسىقىدا تۇرۇش ۋاقتى ئەڭ ئۇزۇن بولغاندا ئىككى يىل، ئەڭ قىسقا بولغاندا ئالتە ئايدۇر. بۇنىڭدا قورساقتىكى بالا تۇغۇلغىچە تەخىر قىلىنسا ياخشى. ئەگەر بالا تۇغۇلغىچە تەقسىماتقا ئالدىراپ كېتىلسە، بۇ ھەقتە ئايرىم قائىدە بار، يەنى قورساقتىكى ھامىلىنىڭ نېسىۋىسى ئېلىپ قويۇلىدۇ.

ئەگەر ھامىلە مېيىتتىن بولغان بولۇپ خاتۇن بالىسىنى ئىككى يىلغىچە تۇغسا، ئۇ خاتۇن ئىددىتى توشقانلىقىنى ئىقرار قىلمىغان بولسا، تۇغۇلغان بالا مىراس ئالىدۇ، بالا ئۆلۈپ كەتسە باشقىلار ئۇ بالىدىن مىراس ئالىدۇ. ئۇ بالىنى ئىككى يىلدىن جىقراق ۋاقىتتا تۇغسا ئۇ بالا شۇ مېيىتتىن مىراس ئالالمايدۇ. ھامىلە مەسىلىسىدىكى «ئېلىپ قويۇش» قىلىشتا ئوغۇل دەپ پەرەز قىلىپ بىر خىل، قىز دەپ پەرەز قىلىپ يەنە بىر خىل تەقسىمات قىلىنىدۇ. ناۋادا ھامىلە ئوغۇل بولۇپ چىقسا ئەسەبە بويىچە، قىز بولۇپ چىقسا قىز بويىچە تېگىشلىكىنى ئالىدۇ، مەسىلەن:

918. مېيىت (24) ئەر؛

خاتۇن	دادا	ئانا	ھامىلە (ئوغۇل)
1/8	1/6	1/6	ئەسەبە
3	4	4	13 (ئېلىپ قويۇلغىنى)

919. مېيىت (24) ئەر؛

خاتۇن	دادا	ئانا	ھامىلە (قىز)
1/8	ئەسەبە	1/6	1/2
3	1/6	4	12 (ئېلىپ قويۇلغىنى)
	4		
	1		

3. يوقاپ كەتكۈچى توغرىسىدا

بىر ئادەم يوقاپ كېتىپ تىرىك ياكى ئۆلۈكلۈكى مەلۇم بولمىسا، ئۇ كىشى يوقۇلۇپ كەتكۈچى دەپ ئاتىلىدۇ. يوقۇلۇپ كەتكۈچى ئۆز مېلىدا تىرىك ھېسابلىنىدۇ، ئۇ كىشىدىن باشقىلار مىراس ئالالمايدۇ، باشقىلارنىڭ مېلىدا ئۆلۈكتۇر، شۇڭا

ئۇ باشقىلاردىن مىراس ئالالمايدۇ. ئۇ كىشىنىڭ ئىقتىسادى ئۆلۈك ياكى تىرىكلىكى مەلۇم بولغىچە توختىتىپ قويۇلىدۇ. قازىنىڭ تەكشۈرۈشىگە ئاساسەن، ئۇنىڭ ئۆلۈپ كەتكەنلىكى ئىشەنچلىك بولسا شۇ ھۆكۈم قىلىنغان كۈندىن باشلاپ ئۆلۈك ھېسابلىنىدۇ. خاتۇنى شۇ كۈندىن باشلاپ ئىددەت تۇتىدۇ، ئۇنىڭ ئىقتىسادى شۇ كۈنگىچە ھايات بولغان ۋارىسلارغا مىراس قىلىپ بېرىلىدۇ. شۇ كۈندىن ئىلگىرى ئۆلۈپ كەتكەنلەرگە مىراس بېرىلمەيدۇ. يوقۇلۇپ كەتكۈچى ۋارىس بولىدىغان كىشى ئۆلۈپ كەتسە مالىدىن يوقۇلۇپ كەتكۈچىگە تېگىدىغان مىراسنى ساقلاپ قويۇپ، يوقۇلۇپ كەتكۈچى ئۆلۈك ھۆكۈم قىلىنغاندىن كېيىن مەزكۇر مېيىتنىڭ باشقا ۋارىسلىرىغا قايتۇرۇش قىلىنىدۇ. ئۇنىڭ ئۆلۈك ھېسابلىنىشىنىڭ مۇددىتى قازىنىڭ رايى ۋە ھۆكمىگە باغلىق.

4. مۇرتەد توغرىسىدا

مۇرتەد — دىندىن يېنىۋالغان كىشىدۇر. مۇرتەد ئەر ئۆلسە ياكى ئۆلتۈرۈلسە ياكى دارىل ھەربكە قوشۇلسا[1] (ھۆكۈم بىلەن) ئۇنىڭ مۇسۇلمان ۋاقتىدىكى مېلىدىن مۇسۇلمان ۋارىسلار مىراس ئالىدۇ. مۇرتەد ۋاقتىدا تاپقىنى بەيتۇلمالغا قوشۇۋېتىلىدۇ. مۇرتەد خاتۇننىڭ تاپقان مېلى (مەيلى مۇسۇلمان ۋاقتىدىكى بولسۇن، مەيلى مۇرتەد ۋاقتىدىكى بولسۇن)نىڭ ھەممىسى ۋارىسلارغا تەقسىم قىلىپ بېرىلىدۇ. دارىل ھەربكە كەتسە تاپقىنى ئولجا ھېسابلىنىدۇ. يۇقىرىقى ھۆكۈم باشقىلارنىڭ مۇرتەد خاتۇندىن مىراس ئېلىش مەسىلىسى بولۇپ، مۇرتەد خاتۇن باشقىلاردىن مىراس ئالالمايدۇ. مۇرتەدنىڭ مۇرتەد ۋاقتىدىكى قەرزى مۇرتەد ۋاقتىدا تاپقان مېلىدىن بېرىلىدۇ. مۇرتەدنىڭ مۇسۇلمان ۋاقتىدىكى قەرزى مۇسۇلمان ۋاقتىدا تاپقان مېلىدىن بېرىلىدۇ.

① ئەسىرگە چۈشۈپ دۈشمەن قوشۇنىغا قېتىلىپ كەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ.

5. ئەسىرگە چۈشكەن كىشى توغرىسىدا

كاپىرلار تەرىپىدىن تۇتۇۋېلىنغان مۇسۇلمان ئەسىر باشقا مۇسۇلمانلاردەك، ئۇ باشقىلاردىن مىراس ئالىدۇ، باشقا مۇسۇلمانلارمۇ ئۇنىڭدىن مىراس ئالىدۇ. ئەگەر ئۇ دىندىن چىققان بولسا، ئۇنىڭ ھۆكمى مۇرتەدنىڭ ھۆكۈمى بىلەن ئوخشاشتۇر. ئەگەر ئۇنىڭ مۇرتەدلىكى ياكى ھاياتلىقى ياكى ئۆلگەنلىكى ئېنىق بولمىسا، ئۇ يوقۇلۇپ كەتكەن كىشىنىڭ ھۆكمى بويىچە بىر تەرەپ قىلىنىدۇ.

6. ئاققۇچىلار، كۆيگۈچىلەر ۋە بېسىلغۇچىلار توغرىسىدا

بىر قانچە كىشىلەر (بىر-بىرىدىن مىراس ئالىدىغان) بىرەر ھادىسە بىلەن ھەممىسى بىراقلا سۇدا ئېقىپ كېتىپ، ياكى ئوتتا كۆيۈپ كېتىپ، ياكى بېسىلىپ كېتىپ (قاتناش ھادىسىسىدە دېگەندەك) ئۆلۈپ كەتسە، ئۇلاردىن كىم بالدۇر، كىم كېيىن ئۆلگىنى ئېنىق بولمىسا بىر-بىرىدىن مىراس ئېلىشمايدۇ، ھەر بىرىنىڭ مىراسى تىرىك قالغان مىراسخورلارغا بېرىلىدۇ.

7. مىراستىن چىقىۋېلىش (تخارج) توغرىسىدا

ۋارىسلاردىن بىرەر كىشى مىراس تەقسىم قىلىنىشتىن بۇرۇن مىراس مالدىن مەلۇم مىقداردا ئېلىپ مىراستىن خالاس بولغان بولسا، بۇنداق كىشى مىراستىن چىقىۋالغۇچى دەپ ئاتىلىدۇ. كېيىن مىراس تەقسىم قىلىنغاندا ئۇ كىشىگە ھېچقانداق نېسىۋە تەگمەيدۇ①. ئەمما، تەقسىمات ئېلىپ بارغان ۋاقىتتا مىراستىن چىقىۋالغۇچىنىمۇ بار دەپ قىياس قىلىپ تۇرۇپ تەقسىمات ئېلىپ بېرىلىدۇ②، ئاندىن مىراستىن چىقىۋالغۇچىغا تېگىشلىك بولغان ئۈلۈش باشقا مىراسخورلارغا شۇ تەقسىماتتىكى ئۆز ئۈلۈشى بويىچە يەنە قايتىدىن تەقسىم قىلىپ بېرىلىدۇ. كۆپچىلىك ساھابىلەر بۇ مەسىلىدە مۇشۇنداق تەقسىمات ئېلىپ بېرىشقا ئىجمائ قىلىشقان. بۇ ئەھلى پەرزلەرنىڭ ھەم ئومۇمىي مەخرەجدە سەھمىسى بولىدۇ، ھەم چىقىۋالغۇچىنىڭ سەھمىسىدە سەھمىسى بولىدۇ دېگەنلىكتۇر. مەسىلەن:

① مىراسخورلار ئىچىدىن بىرەرسى مېيىتقا قەرزدار بولۇپ، زىممىسىدىكى شۇ قەرزنى كۆتۈرۈۋېتىش شەرتى بىلەن مىراستىن ۋاز كېچىش توغرىسىدا باشقا مىراسخورلار بىلەن كېلىشىم ھاسىل قىلغان بولسا، بۇنداق كىشىمۇ مىراستىن چىقىۋالغۇچى ھېسابلىنىپ، مىراستىن ھېچقانداق نېسىۋە بېرىلمەيدۇ.

② بۇنداق بولمىغاندا بەزى مىراسخورلارغا ئۇۋال بولۇپ كېتىدۇ. مەسىلەن، تۆۋەندىكى مىسالنى ئېلىپ ئېيتساق، ئەگەر مىراستىن چىقىۋالغۇچى بولغان ئەرنى تەقسىماتقا قاتناشتۇرمىغاندا، مېيىتنىڭ ئانىسىغا تەرەكىنىڭ 1/3ى، مېيىتنىڭ تاغىسىغا بولسا تەرەكىنىڭ 2/3ى تېگىپ قالىدۇ. مىراسنى ئانىغا قارىغاندا تاغىغا كۆپ بېرىش ئادالەتكە مۇۋاپىق بولمايدۇ. شۇڭا، مىراستىن چىقىۋېلىش مەسىلىسىدە چوقۇم مىراستىن چىقىۋالغۇچىنىمۇ بار دەپ پەرەز قىلىپ تۇرۇپ تەقسىمات ئېلىپ بېرىش لازىم.

920. مېيىت —— 24 ؛

خاتۇن 2	قىز 3	ئانا	دادا
1/8	2/3	1/6	1/6
			ئەسەبە

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر ئىككى خاتۇن مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ ئۆلچەملىك تەقسىماتتۇر):

مېيىت —— 6 ؛

قىز 3	ئانا	دادا
2/3	1/6	1/6
		ئەسەبە

921. مېيىت —— 24 ؛

خاتۇن 2	قىز 3	ئانا	دادا
1/8	2/3	1/6	1/6
			ئەسەبە

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر ئۈچ قىز مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇنىڭ بۇيرىمىسى بولۇپ، بۇ قايتۇرۇش قىلىنىدىغان تەقسىماتتۇر):

مېيىت —— 12 ؛

خاتۇن 2	ئانا	دادا
	1/3	ئەسەبە
1/4	3/4	
	1/3	ئەسەبە

922. مېيىت 8 ؛

خاتۇن 2	قىز 2	ئانا
1/8	2/3	1/6

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر بىر قىز مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ قايتۇرۇش قىلىنىدىغان تەقسىماتتۇر):

مېيىت 24 ؛

خاتۇن 2	قىز	ئانا
	1/2	1/6
1/8	7/8	
	3/4	1/4

923. مېيىت 8 ؛

خاتۇن 2	دادا	ئانا
1/4	ئەسەبە	1/3

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر دادا مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ ئۆلچەملىك تەقسىماتتۇر):

مېيىت 4 ؛

خاتۇن 2	ئانا
1/4	3/4

924. مېيىت 24 ؛

خاتۇن 2	قىز 3	ئانا
1/8	2/3	1/6

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر بىر قىز مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ قايتۇرۇش قىلىنىدىغان تەقسىماتتۇر):

مېيىت 24 ؛

خاتۇن 2	قىز 2	ئانا
	2/3	1/6
1/8	7/8	
	4/5	1/5

925. مېيىت 12 ؛

خاتۇن 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 3	ئانا	ئانا بىر ئاچا2
1/4	2/3	1/6	1/3

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر بىر دادا-ئانا بىر ئاچا ۋە بىر ئانا بىر ئاچا مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ قايتۇرۇش قىلىنىدىغان تەقسىماتتۇر):

مېيىت 12 كېمەيتىلىدۇ 4كە ؛

خاتۇن 2	دادا ئانا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاچا
	2/3	1/6	1/6
1/4	3/4		
	2/3	1/6	1/6

926. مېيىت 12 :

خاتۇن 2	دادا-ئانا بىر ئاچا 3	ئانا	ئانا بىر ئاچا 3
1/4	2/3	1/6	1/3

بۇ خىل ئەھۋالدا ئەگەر بىر دادا-ئانا بىر ئاچا ۋە بىر ئانا بىر ئاچا مىراستىن چىقىۋالسا، ئۇ ھالدا باشقىلارنىڭ تەقسىماتى مۇنداق بولىدۇ (بۇ ئاشۇرۇش قىلىنىدىغان تەقسىماتتۇر):

مېيىت 12 ئاشۇرۇلىدۇ 17گە :

خاتۇن 2	دادا ئانا بىر ئاچا 2	ئانا	ئانا بىر ئاچا
1/4	2/3	1/6	1/3
3	8	2	4

8. يۆتكەش (**مناسخة**) مەسىلىسىنىڭ بايانى

مىراس قائىدىلىرىدە يۆتكەش دەپ بىر كىشىنىڭ مىراسىنى تەقسىم قىلماي تۇرۇپ، ۋارىسلارنىڭ بىرەرسىنىڭ ۋاپات بولۇپ كەتكىنىنى دەيدۇ.

يۆتكەشكە ئائىت ئۈچ خىل ئەھۋال بار: 1) ئىككىنچى مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى بىرىنچى مېيىتنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ، مىراس تەقسىمات قائىدىسى ئۆزگەرمىگەن ئەھۋال. **بۇنىڭدا ئىككىنچى مېيىت ئەسلىدىن يوق دېگەن پەرەز بىلەن تەقسىمات ئېلىپ بېرىلىدۇ.** 2) ئىككىنچى مېيىتنىڭ ۋارىسلىرىنىڭ دەل ئۆزى بولۇپ، ئەمما ۋارىسلار ئارىسىدىكى تەقسىمات قائىدىسى ئۆزگەرگەن ئەھۋال. مەسىلەن، بىر كىشىنىڭ ئىككى خاتۇنى بولۇپ، بىر خاتۇندىن بىر ئوغلى بار، يەنە بىر خاتۇنىدىن ئۈچ

قىزى بار. ئەمدى بۇ كىشى ئۆلۈپ كەتتى. ئىككى خاتۇنى ۋە بالىلىرى قالدى. ئاندىن ئۇنىڭ مىراسى تەقسىم قىلىنىشتىن ئىلگىرى بۇ ئۈچ قىزنىڭ بىرى ئۆلۈپ كەتكەنگە ئوخشاش. 3) ئىككىنچى مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى بىرىنچى مېيىتنىڭ ۋارىسلىرى بىلەن ئوخشاشمايدىغان ئەھۋال[①].

قائىدە: ئالدىنقى مېيىتنىڭ مىراسىنى تەقسىم قىلىپ بولغاندىن كېيىن، ئاندىن كېيىنكى مېيىتنىڭ مىراسىنى تەقسىم قىلىنىدۇ.

واخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين.

بۇ كىتابنىڭ مۇۋەپپەقىيەتلىك تۈزۈپ چىقىلىشىغا مەدەت قىلغان ئۇلۇغ ئاللاھ تائالاغا چەكسىز مىننەتدارلىق بىلدۈرىمەن. ئەمگىكىمنى ئاللاھ يولىدا ۋەقپە قىلدىم. مۇسۇلمان قېرىنداشلىرىمىزنىڭ كۆمۈلۈپ قالغان بۇ گۆھەر ئىلىمگە ئەھمىيەت بېرىشىنى، مىراس ئىلمىنىڭ تېخىمۇ كەڭرى تارقىلىشى ئۈچۈن بۇ كىتابچىنى كۆپلەپ بېسىپ تارقىتىشنى مۇسۇلمانلىق بۇرچ دەپ قارىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ئاللاھ تائالا ھەر بىرلىرىمىزگە كۆپتىن-كۆپ رەھمەت ۋە پەزلىنى ئاتا قىلسۇن (ئامىن!).

— مۇئەللىف.

ھىجرىيە 1425- يىل.

① ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى خىل ئەھۋالنىڭ ھۆكۈملىرى ئىپادىلەش قىيىن، چۈشىنىش تەس بولۇشتەك بەزى سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن بايان قىلىنمىدى، بۇنى باشقا ماتېرىياللاردىن پايدىلىنىپ چۈشىنىۋېلىشقا ھاۋالە قىلىمىز.